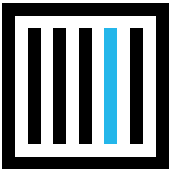

CİSST 2023 YILI HAPİSHANELER RAPORU

CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

Hazırlayan: Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Tasarım: F20 Reklam ve Tanıtım

Bu yayın İsveç Büyükelçiliđi desteğiyle hazırlanmıştır. Yayının içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup rapor, herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliđi, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ	
GİRİŞ	
CİSST METODOLOJİ	
I. 2023 YILINDA HAPİSHANELERİN DURUMU 2023 YILINDA ÖNE ÇIKAN HAK İHLALLERİ	
1. KAPASİTE ARTIŞI VE KALABALIKLAŞMA	
1.1. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri	
1.2. Tecrit Hapishaneleri: Yüksek Güvenlikli ve S ve Y Tipi Hapishaneler	
2. DEPREM ve HAPİSHANELER	
3. MAHPUS YOKSULLAŞMASI	
4. İDARE VE GÖZLEM KURULU KARARLARI	
5. HAPİSHANELERİN İÇ YAPISINA İLİŞKİN SORUNLAR	
5.1. Isıtma, Soğutma ve Aydınlatma	
5.2. Hijyen	
5.3. Tuvalet – Banyo	
5.4. Yemek	
5.5. Yatak-Yastık	
5.6. Havalandırma	
6. HAK İHLALLERİ	
6.1. Yaşam Hakkı İhlalleri	
6.2. İşkence ve Kötü Muamele	
6.2.1. Çıplak Arama	
6.2.2. Disiplin Cezaları	
6.2.3. Tecrit	
6.3. Sağlığa Erişim	
6.3.1. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri	
6.3.1.1. Revir	
6.3.1.2. Diş Ünitesi	
6.3.1.3. Psikososyal Servis	
6.3.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri	
6.3.2.1. Ring	
6.3.2.2. Hastanede Yaşanan Sorunlar	
6.3.2.3. Ağız ve Diş Sağlığı ile İlgili Hizmetlere Erişim	
6.4. Dış Dünya ile İletişim	
6.4.1. Hapishaneler Arası Sevkle İlgili Sorunlar	
6.5. İfade Özgürlüğü	
6.5.1. Görüş ve Telefona Getirilen Kısıtlamalar	
6.5.2. Mektup Kısıtlaması	
6.5.3. Süreli- Süresiz Yayın Kısıtlaması	
6.5.4. Radyo ve TV Kısıtlaması	
6.5.5. Dilekçe Kısıtlaması	
6.6. Hak İhlallerine Karşı Açlık Grevleri	

II. ÖZEL İHTİYAÇLARA SAHİP MAHPUSLAR

1. ÇOCUK MAHPUSLAR

- 1.1. Tanım
- 1.2. Genel Durum
- 1.3. Öne Çıkan Başlıklar
 - 1.3.1. Çocuklara Erişim
 - 1.3.2. Çocuk Eğitimleri
 - 1.3.3. Anneleriyle Tutulan 0-6 Yaş Arası Çocuklar

2. KADIN MAHPUSLAR

- 2.1. Tanım
- 2.2. Genel Durum
- 2.3. Öne Çıkan Başlıklar
 - 2.3.1. Sağlığa Erişim
 - 2.3.2. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hakları ile Pede Erişim
 - 2.3.3. Koğuş Aramaları ve Üst Aramaları
 - 2.3.4. Hapishaneler Arası Sevkler ve Görüş
 - 2.3.5. Sosyalleşme ve Dış Dünyayla İletişim
 - 2.3.6. Ekonomik Zorluklar

3. LGBTİ+ MAHPUSLAR

- 3.1. Tanım
- 3.2. Genel Durum
- 3.3. Öne Çıkan Başlıklar
 - 3.3.1. Tecrit
 - 3.3.2. Dış Dünyayla İletişim
 - 3.3.3. Adalete Erişim
 - 3.3.4. Ekonomik Zorluklar
 - 3.3.5. Sağlık Hizmetlerine Erişim
 - 3.3.6. Translara Özgü Sağlık Hizmetlerine Erişim
 - 3.3.7. İşkence ve Kötü Muamele

4. HASTA MAHPUSLAR

- 4.1. Tanım
- 4.2. Genel Durum
- 4.3. Öne Çıkan Başlıklar
 - 4.3.1. İnfaz Erteleme ve Adli Tıp Kurumu
 - 4.3.2. Ağır Hasta Mahpuslar
 - 4.3.3. Ayrımcılık
 - 4.3.4. Ekonomik Zorluklar
 - 4.3.5. Sağlık Nedeniyle Başka Hapishaneye Sevk

5. ENGELLİ MAHPUSLAR

- 5.1. Tanım
- 5.2. Genel Durum
- 5.3. Öne Çıkan Başlıklar
 - 5.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim
 - 5.3.2. R Tipi Hapishaneler ve Adli Tıp Kurumu
 - 5.3.3. Erişilebilirlik
 - 5.3.4. Engelli Aylığı
 - 5.3.5. Engelli Yoksulluğu

6. AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ MAHPUSLAR

6.1. Tanım

6.2. Genel Durum

6.3. Öne Çıkan Başlıklar

6.3.1. Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller

6.3.2. Tecrit

6.3.3. İşkence ve Kötü Muamele

6.3.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim

6.3.5. Ekonomik Zorluklar

6.3.6. Sosyalleşme

6.3.7. Dış Dünya İle İletişim

7. ÖĞRENCİ MAHPUSLAR

7.1. Tanım

7.2. Genel Durum

7.3. Öne Çıkan Başlıklar

7.3.1. Eğitim Materyallerine Erişim

7.3.2. Ders Çalışma Koşulları

7.3.3. Üniversite Sınavları, Tercih ve Kayıt Süreçleri

7.3.4. Okula Gidiş Gelişler ve Sevkler

7.3.5. Bilgisayar Kullanımı ve İnternete Erişim

8. İŞÇİ MAHPUSLAR

8.1. Tanım

8.2. Genel Durum

8.3. Öne Çıkan Başlıklar

8.3.1. İşyurtları Kurumu

8.3.2. Mahpuslara Yönelik Mesleki Eğitim Çalışmaları

9. YABANCI MAHPUSLAR

9.1. Tanım

9.2. Genel Durum

9.3. Öne Çıkan Başlıklar

9.3.1. Dil Engeli

9.3.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim

9.3.3. Görüşler

9.3.4. Ekonomik Zorluklar

9.3.5. Başka Bir Ülkeye veya Hapishaneye Nakil

SONUÇ

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Adalet Bakanlığı
AİÖK/CPT	Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
ATK	Adli Tıp Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
CİK	İl/İlçe Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
CİSST	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CTE	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
HDP	Hakların Demokratik Partisi
ISBN ve ISSN	Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (International Standard Book Number)
İİHK	İl/İlçe İnsan Hakları Kurulları
İKM	İnfaz Koruma Memuru
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
LGBTİ+	Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks
MİHİK	Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
OHAL	Olağanüstü Hal
PCR	Polimeraz Zincir Reaksiyonu
PRI	Penal Reform International
SB	Sağlık Bakanlığı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TTB	Türk Tabipleri Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNCAT /OPCAT	İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

GİRİŞ

2019 yılında ilkinin yayınladığımız ve her sene periyodik olarak yayınlamaya devam edeceğimiz raporumuzun dördüncüsü, İsveç Büyükelçiliğinin desteğiyle gerçekleştirdiğimiz “Türkiye’deki Hapishane ve Mahpusların Koşullarının Uluslararası İnsan Hakları ve Değerleriyle Uyumlu Şekilde İyileştirilmesi” projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. İzleme ve savunuculuk odağında gerçekleştirilen raporlama faaliyetlerimizin hedefinde periyodik olarak teyit edilebilir bilgi üretmek, yıllık raporlar ve farklı tematik raporlarla hapishanelere yönelik bilgiyi artırmak ve edinilen bu bilgileri yaygınlaştırmak vardır. Hapishanelerin sivil toplum örgütlerine kapalı olması ve yerinde izlemeye yönelik koşulların oluşturulmaması, raporları farklı yöntemler kullanarak hazırlamayı gerekli kılmaktadır. CİSST raporlarını, bilgi kaynakları ve geliştirdiği veri tabanı ile karşılaştırılabilir veriler sunarak hazırlamaktadır. Bu çalışmalarla hapishanelerdeki hak ihlallerini azaltmayı, Türkiye hapishanelerindeki tüm mahpusları kapsayacak şekilde mahpus haklarının gelişimine katkıda bulunmayı ve mahpusların hak arama bilincini artırmayı amaçlamaktadır.

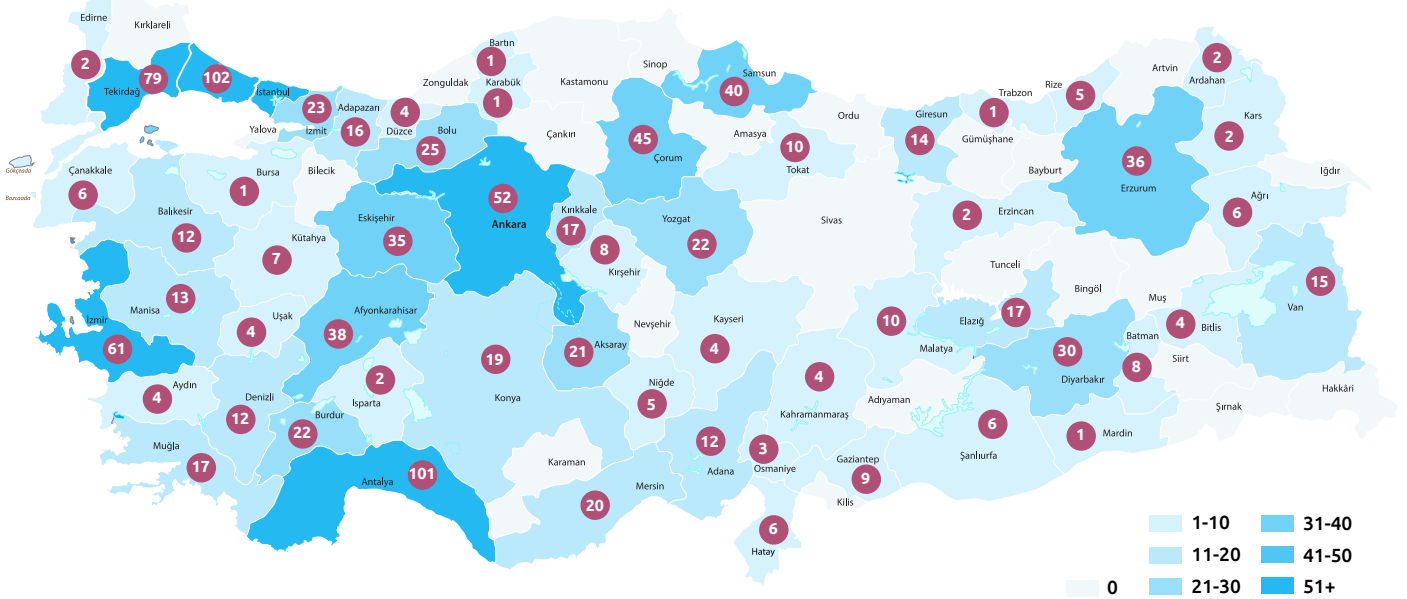
2016 yılında başlayan OHAL koşulları, 2020 yılında COVID-19 salgın önlemleriyle daha da hapishane koşullarını daha da zorlaştırmış ve son yıllarda ekonomik krizin getirdiği hapishanedeki yaşama getirdiği zorluklar tüm mahpusların haklarına erişimlerini zorlaştırmıştır. Hapishanelerde artan tecrit ve ekonomik sorunların beraberinde getirdiği birçok hak mahrumiyeti hem mahpusları hem de mahpus yakınlarını derinden etkilemiştir. Özel ihtiyaç sahibi mahpuslar olarak ifade edilen çocuk, kadın, LGBTİ+, engelli, ağırlaştırılmış müebbet, öğrenci, işçi ve yabancı uyruklu mahpuslar ise özgün durumlarından kaynaklı muhtelif sorunlarla karşılaşmıştır.

Bu rapor 2023 yılı boyunca Türkiye hapishanelerinde yaşananların panoramasını çizmeye çalışmıştır. Raporun ilk bölümünde hapishanelerin genel durumu ve hak ihlallerinden bahsedilmiş, ikinci bölümde ise özel ihtiyaç sahibi mahpusların sorunlarına odaklanılmış ve bu sorunların çözümü için politika önerileri sunulmuştur.

CİSST METODOLOJİSİ

CİSST'in 2019 yılında hazırladığı raporda detaylıca bahsedildiği üzere, veriye ve bilgiye ulaşırken karşılaşılan zorluklar, 2023 yılında da devam etmiştir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü internet sitesinde genel mahpus nüfusu ve bu nüfusun yaş, cinsiyet, hüküm giyme durumu ve eğitim durumu gibi temel birkaç istatistiği aylık olarak paylaşsa da özel ihtiyaç sahibi mahpuslara ilişkin veri paylaşılmamaktadır. Adalet Bakanlığı CİSST'in hapisanelere ilişkin detaylı istatistiklere dair bilgi edinme hakkı kapsamında yaptığı başvuruları da yanıtız bırakmıştır. Ayrıştırılmış veri yokluğunun yanı sıra Türkiye hapisanelerinin sivil toplum örgütlerinin izleme faaliyetlerine 10 yıldır kapalı olması da CİSST'in kendi izleme faaliyetlerini oluşturmasını zorunlu kılmıştır. CİSST uzun bir süredir mahpuslarla mektuplaşma, Danışma Hattı aramaları ve avukat ziyaretleri gibi izleme araçlarını kullanarak karşılaştırılabilir veriler sunmayı amaçlar.

CİSST 2023 yılı içinde Türkiye'nin 57 farklı ilinden 206 farklı hapisanede tutulan 1078 mahpusla mektuplaştı.

CİSST mahpuslardan yıl içerisinde 995 mektup aldı ve kendilerine 1113 mektup gönderdi. Bunun yanında 320 mahpus ve mahpus yakınından da danışma hattı aracılığıyla başvuru almıştır.

¹ Demirbaş H. B, Sağlam D. (2020), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2019. https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst_yillik_rapor_2019_TR-1.pdf Erişim Tarihi: 06.06.2024.

Hapishane Türü	Toplam Mahpus Sayısı
Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	631
Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu	204
Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	84
Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	34
Açık Ceza İnfaz Kurumu	33
Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna Bağlı Açık Ceza İnfaz Kurumu	8
Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu	3

Kendisine gelen mektup ve danışma hattı başvurularının tasnifi için CİSST veritabanı sisteminden yararlanmaktadır. Bu veritabanı, hapishanelere dair CİSST'e mektup, danışma hattı ve avukat görüşleri aracılığıyla gelen bilgilerin, hak ihlalleri iddialarının izlenmesi için hazırlanan göstergeler aracılığıyla sınıflandırılmasına dayanır. CİSST bu raporda hak ihlalleri iddialarına ilişkin sunduğu niceliksel verilerini veritabanından elde etmiştir.² Bu verilerin bir kısmı CİSST Haritalar websitesinden kamuoyu ile de paylaşılmaktadır.

CİSST ayrıca başvurusunu mektup ya da yakını aracılığıyla telefon yoluyla iletemeyen mahpuslara da sınırlı imkânları dâhilinde avukat ziyaretleri ile ulaşmaya çalışmış, 2023 yılında 28 şehirde, 60 farklı hapishane ziyaretinde, 90 mahpus ile görüşmüştür. Bu görüşmelerin sonunda ziyareti gerçekleştiren avukatların mahpusların şikâyetlerine ilişkin aktarımlarını içeren gözlem raporları da bu raporda başvuru verilerindedir.

Ayrıca CİSST güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgiye erişebilmek adına hapishanelerle ilgili çalışmalar yapan kurumların stratejik faaliyet raporlarından, istatistiklerinden yararlanmış, bilgi edinme başvuruları ve soru önerileri gibi yöntemleri de kaynak olarak kullanmıştır.

Bu raporun bulguları; kamuya açıklanan istatistik ve veriler ile CİSST'e ulaşan şikâyet ve hak ihlalleri iddiaları ile sınırlıdır. Bu şikâyet ve hak ihlalleri iddialarının tasnifi ve analizinde CİSST veritabanından faydalanılmıştır. Hapishanelerden gelen şikâyet ve hak ihlalleri iddialarının dağılımına ilişkin sayısal veriler ilgili bölümlerde paylaşılmıştır. Kimi başlıklarda mahpusların CİSST'e ilettikleri şikâyet ve hak ihlallerine ilişkin sayılar, CİSST uzmanlarının o hak ihlallerine ilişkin edindiği niteliksel verilerin yoğunluğunu yansıtamamaktadır. Bunun yanında artan mektup ücretleri, ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar, idare ve gözlem kurullarının geniş takdir yetkisi de mahpusların şikâyetlerini iletmesini etkileyen faktörler olarak ortaya çıkmıştır.

² CİSST Veritabanına CİSST uzmanları tarafından kaydedilen belli bazı veriler CİSST Haritalar Websitesinde tarih araması

I. 2023 YILINDA HAPİSHANELERİN DURUMU VE ÖNE ÇIKAN HAK İHLALLERİ

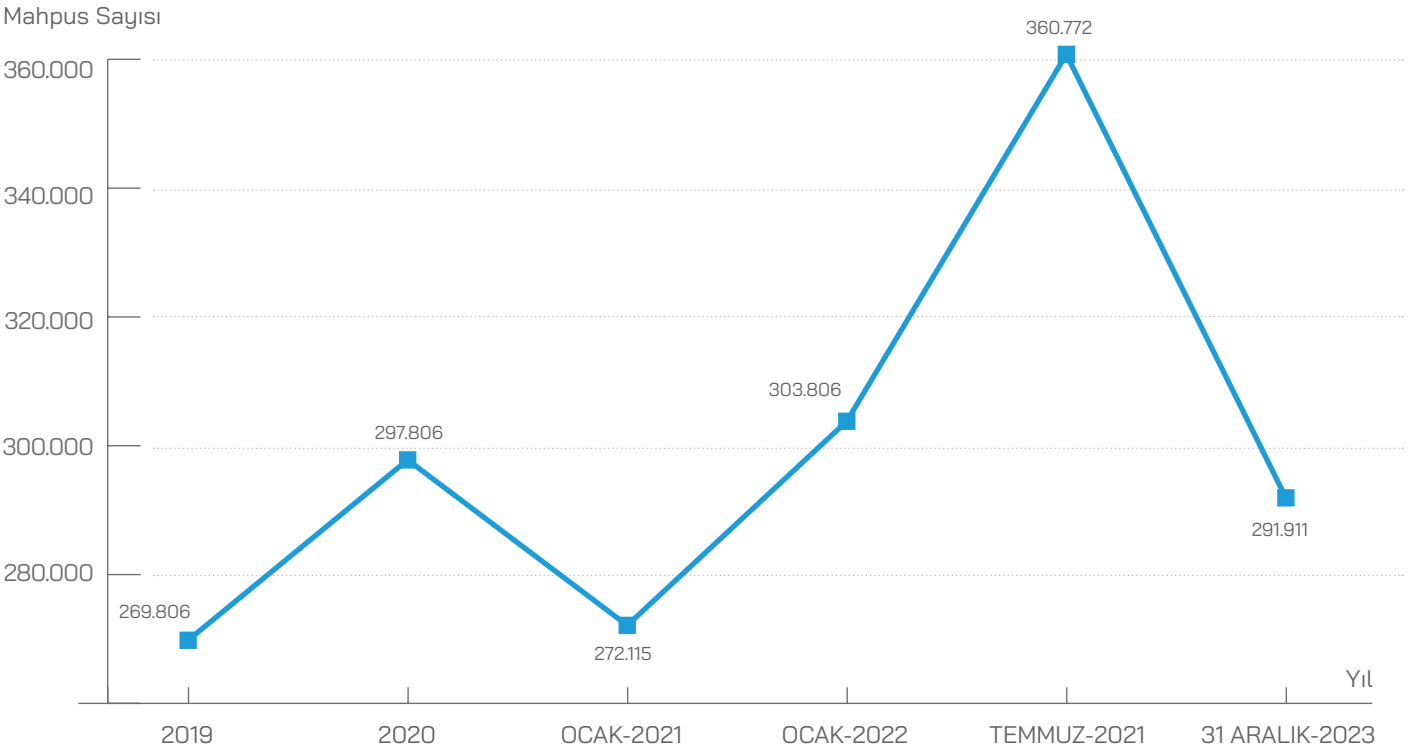
1. KAPASİTE ARTIŞI VE KALABALIKLAŞMA

1.1. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri

Türkiye hapisane nüfusunda sürekli bir artış ve Türkiye hapisanelerinde sürekli bir kalabalıklaşma vardır. 2019'da 269.806 olan mahpus sayısı 2020'de 297.806'ya ulaşmıştır. 2021 yılında yapılan yasa değişikliği sonrası bu sayı Ocak 2021'de 272.115'e düşmüş olsa da çok kısa sürede hapisanelerin doluluk oranı artmış ve Ocak 2022'de 303.806'ya ulaşmıştır.³

CTE'nin Temmuz 2023 verilerine göre Türkiye hapisanelerinde 129.716 mahpus açık, 231.006 mahpus kapalı hapisanelerde olmak üzere 360.772 mahpus tutulmaktaydı. 31 Temmuz 2023 itibarıyla yürürlüğe giren **"Yeni İnfaz Düzenlemesi"** ile 90 binin üzerinde mahpus tahliye olmuş ve böylece Türkiye'de oldukça uzun süredir ilk defa mahpus nüfusu hapisane kapasitesinin altına düşmüştür.⁴ Ceza infaz kurumlarında 31 Aralık 2023 tarihindeki kayıtlı kişi sayısı, 2022 yılının aynı tarihine göre %14,5 azalarak 291 bin 911 olmuştur.

Türkiye Hapisane Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi

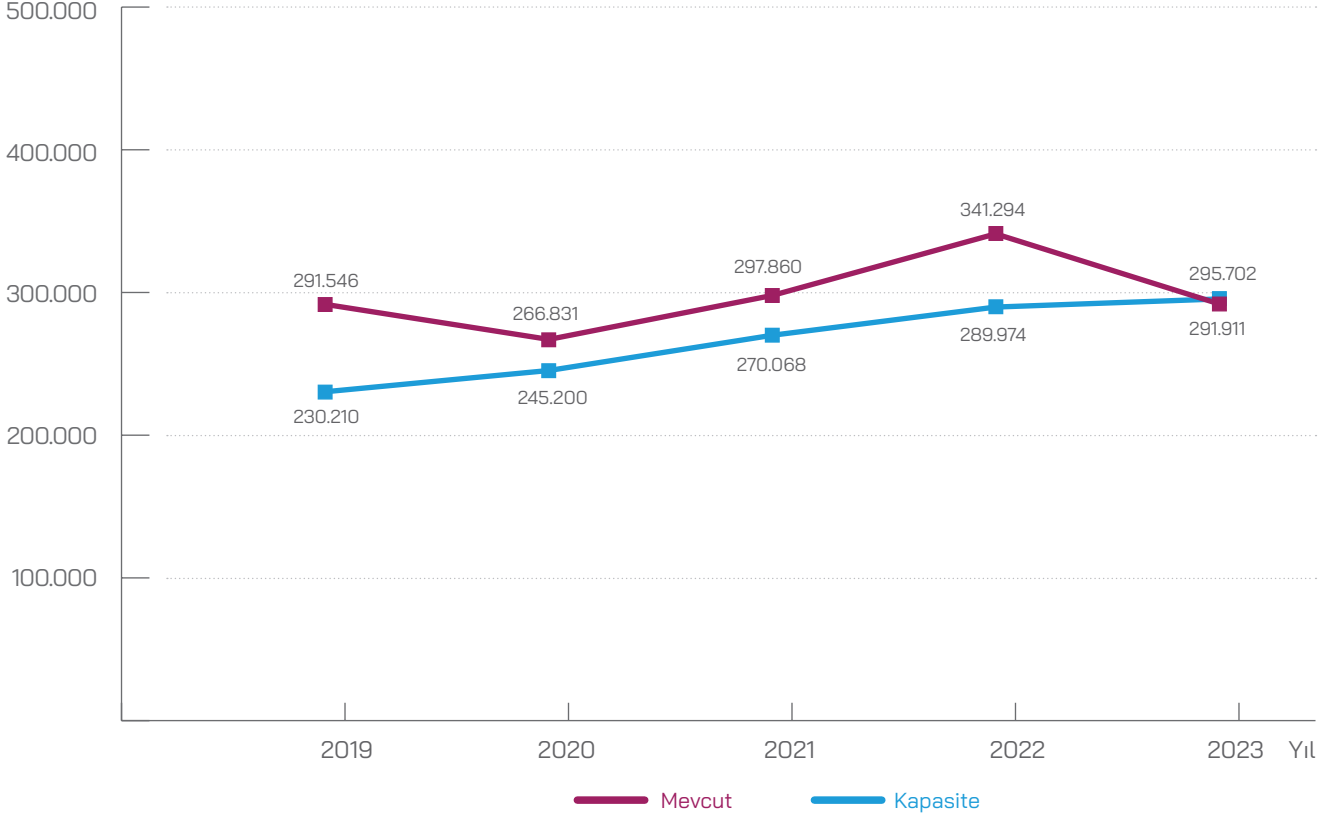

³ <https://cisst.org.tr/reports/annual-report-on-prisons-2021/>. Erişim Tarihi: 10.09.2023

⁴ "2023 Yılı İnfaz Düzenlemesi" olarak anılan, "06/02/2023 Tarihinde Meydana Gelen Depremlerin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpların Telafisi İçin Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi İhdası ile Bazı Kanunlarda Ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" olarak 15 Temmuz 2023 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Hapishane Nüfusunun ve Kapasitesinin Yıllara Göre Değişimi

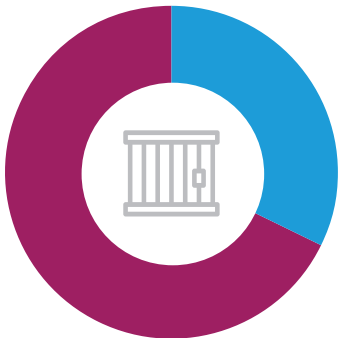
Kapasite ve Mahpus Sayısı

Siyasi mahpusların tümüyle dışında bırakılması sebebiyle eleştirilen yeni infaz düzenlemesi örtük af olarak nitelendirilmiş ancak takip eden aylarda hapishane nüfusu yükselmeye devam etmiş ve mahpuslardan da kalabalığa ilişkin şikayetler gelmeye devam etmiştir.

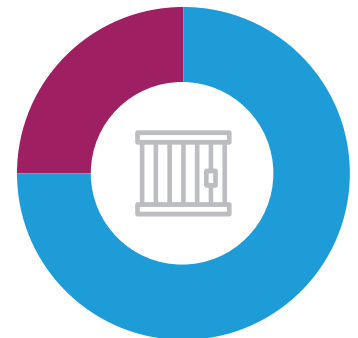
Kapasitesi artırılmış bir koşutta mı kalıyor?

■ Evet	10
■ Hayır	21

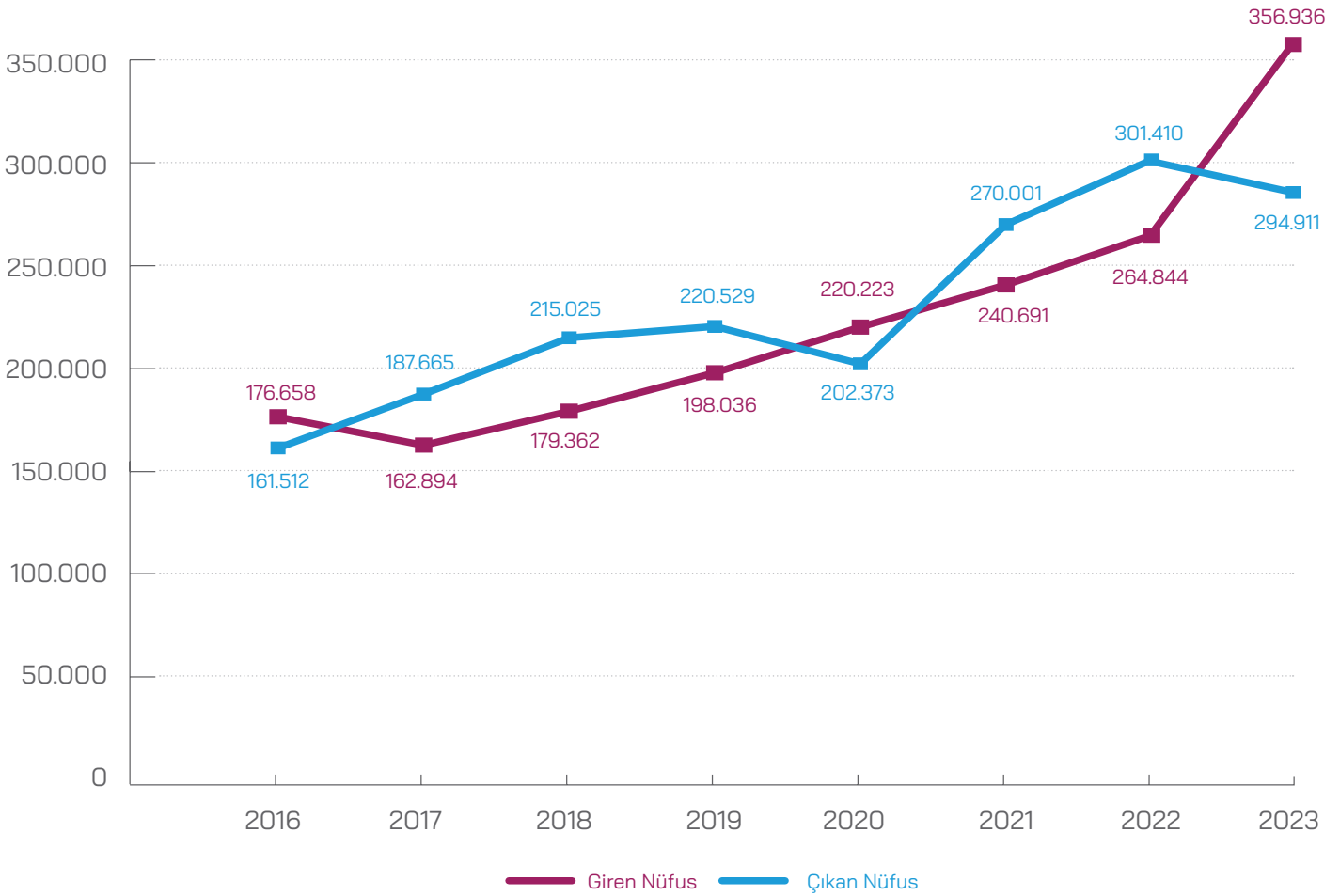
Kapasitenin üstünde mahpusun bulunduğu bir koşutta mı kalıyor?

■ Evet	36
■ Hayır	12

TÜİK Ceza İnfaz Kurumu istatistiklerinde hapisanelere giren ve çıkan mahpus sayılarını paylaşmıştır. Buna göre; 2022'de 301.410 kişi hapisanelere girerken, 264.844 kişi hapisanelerden çıkmıştır. 2023'te 294.911 kişi hapisanelere girerken, 356.936 kişi hapisanelerden çıkmıştır. 2023 yılında hapisanelerden çıkan mahpus sayısında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Hapisanelere giren mahpus sayısı 2022 yılında zirveye ulaşmış, 2023 yılında hafif bir düşüş yaşanmıştır.

Ceza İnfaz Kurumlarına Giren ve Çıkan Akış Nüfusu

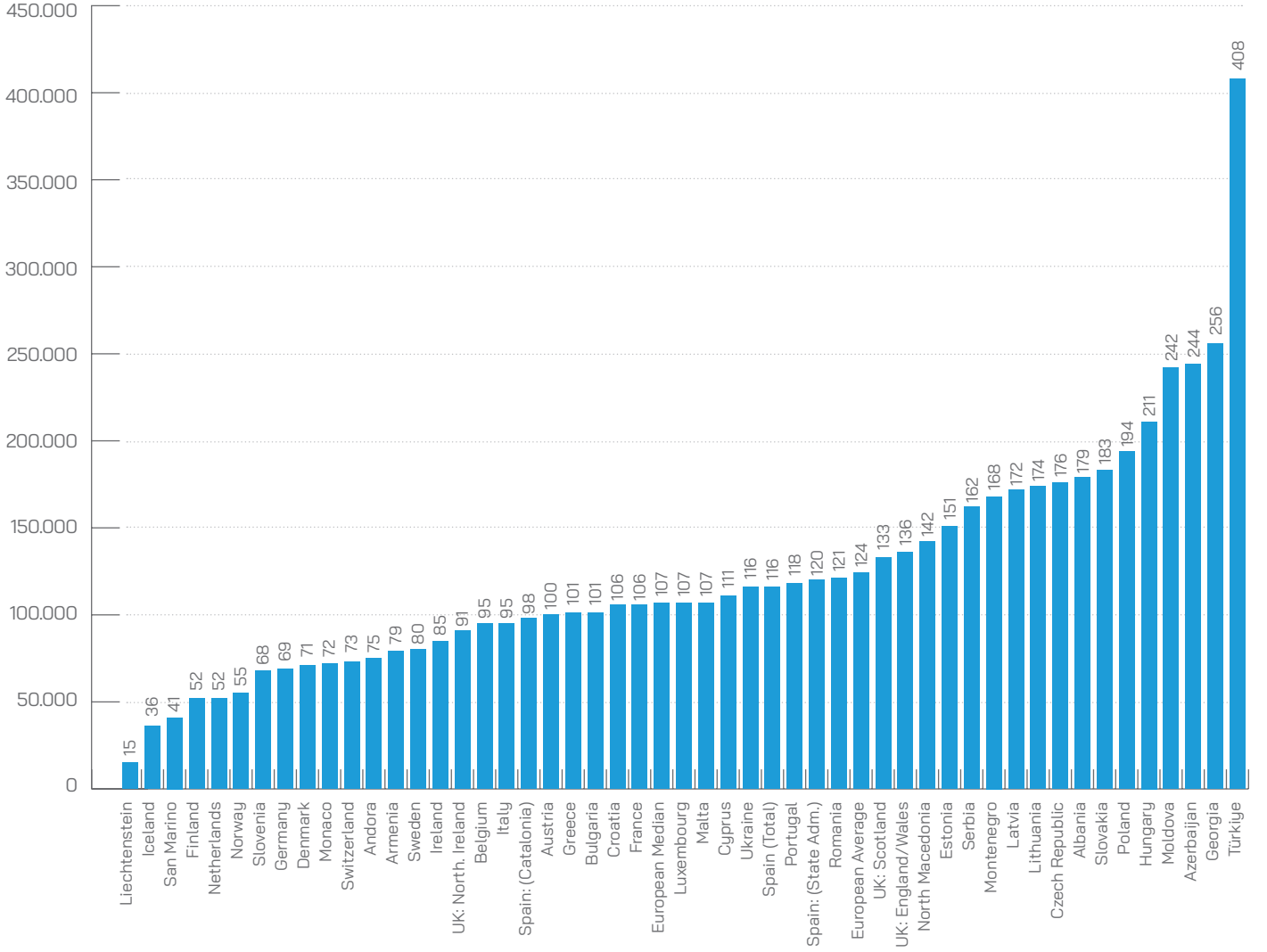

Ceza infaz kurumlarında 31 Aralık 2023 tarihindeki kayıtlı kişi sayısı, 2022 yılının aynı tarihine göre %14,5 azalarak 291 bin 911 olmuştur. Diğer taraftan 2023 yılında 12 ve daha yukarı yaştaki her yüz bin kişiden 408'i ceza infaz kurumlarında yer aldı. Avrupa Konseyi Ceza İstatistikleri raporuna göre Türkiye Avrupa'da yüz bin kişi başına düşen mahpus oranı açık ara en yüksek ülke oldu.⁵ 2023 Space Raporu'na göre, Türkiye'nin her 100.000 kişi başına düşen mahpus oranı, tahliye oranı ve personel başına düşen mahpus sayısı diğer ülkelerle kıyaslandığında en yüksek seviyededir. Bu durum, Türkiye'de yüksek mahpus sirkülasyonu olduğuna işaret etmektedir.⁶

⁵ https://wp.unil.ch/space/files/2024/06/SPACE_L_2023_Key_Findings.pdf. S. 6 Erişim Tarihi: 11.07.2024

⁶ ...

100.000 Kişiye Düşen Mahpus Oranı⁷

TÜİK'in verilerinde yıllar içerisinde değişen hükümlü tutuklu sayılarına ve mahpusların cinsiyet ve uyruk dağılımlarına ilişkin bilgiler de paylaşılmıştır.

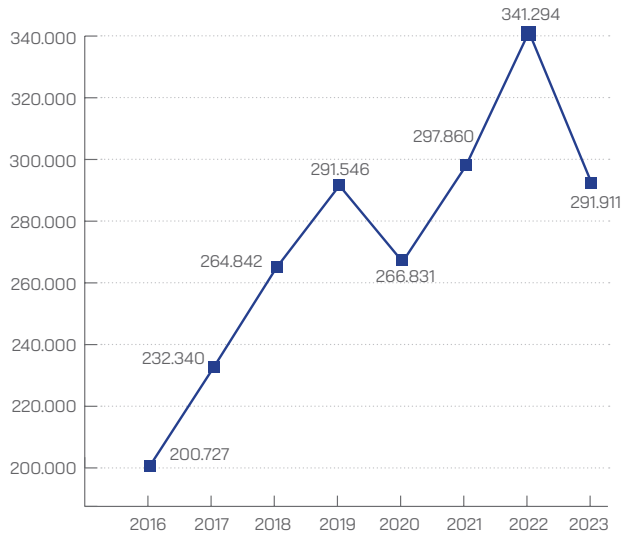
Ceza İnfaz Kurumu Nüfusunun 31 Aralık Tarihi İtibarıyla Cinsiyet, Statü ve Uyruk Dağılımı (2016-2023)

2023 yılında, ceza infaz kurumlarındaki toplam nüfusun %95.8'ini erkekler ve %4.2'sini kadınlar oluşturmuştur. Hükümlü oranı %84.5 iken tutuklu oranı %15.5 olarak kaydedilmiştir. T.C. uyruklu mahpusların oranı %95.7, yabancı uyruklu mahpusların oranı ise %4.3 olmuştur. Bu nüfus içinde 12-17 yaş grubunda olup 18 yaşını doldurmamış hükümlülerin sayısı 1.395 olmuştur.

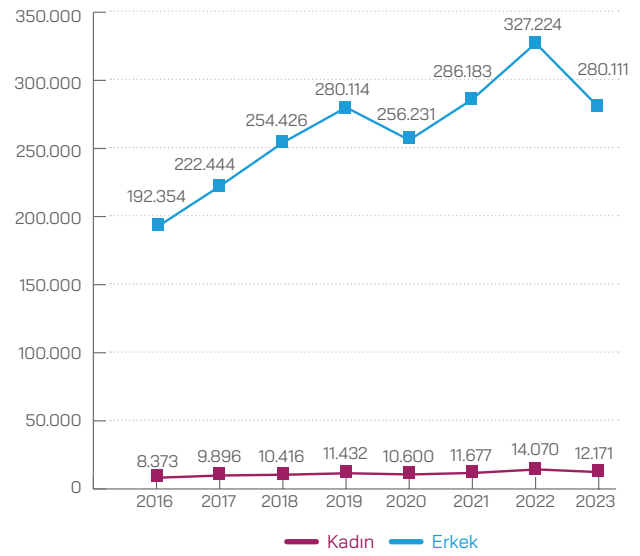
⁷ Raporun verileri 2023 yılının Ocak ayına dayanmaktadır. 100.000 kişi başına düşen mahpus oranı 11 ayda 355'ten 400'e yükselmiştir.

2016 yılında ceza infaz kurumlarında bulunan toplam kişi sayısı 200,727 iken, bu sayı 2022 yılında 341,294'e ulaşmış ve 2023 yılında 291,911'e gerilemiştir. 2022 yılında zirve yapan nüfus, 2023 yılında %14,5 azalarak önemli bir düşüş göstermiştir. Hükümlülerin oranı 2016'da %63.8 iken, bu oran 2023'te %84.5'e yükselmiştir. Hükümlü oranının artması, cezaların infazına ilişkin politikalarda bir değişikliğin bir yansımasıdır. Tutukluların oranı ise 2016'da %36.2 iken, 2023'te %15.5'e düşmüştür.

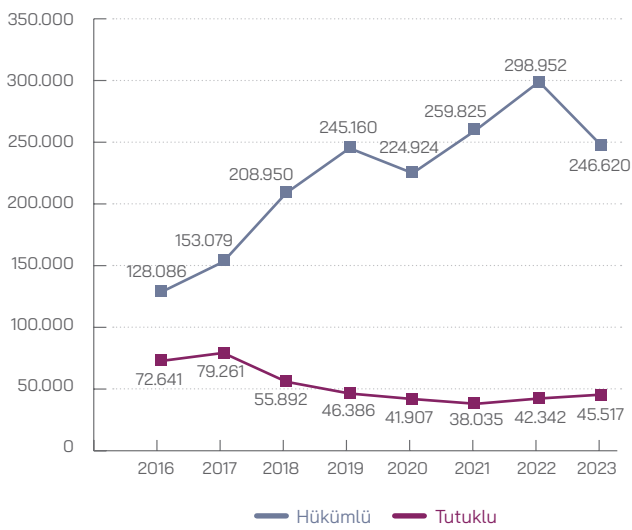
Toplam Nüfus

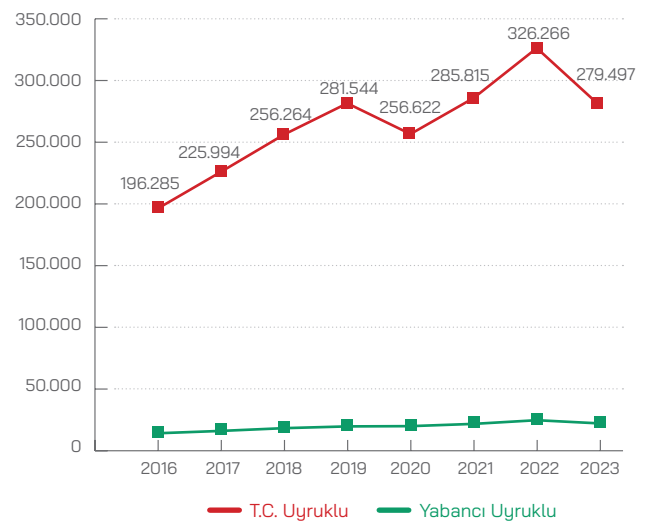
Erkek ve Kadın Nüfusu

Hükümlü ve Tutuklu Nüfusu

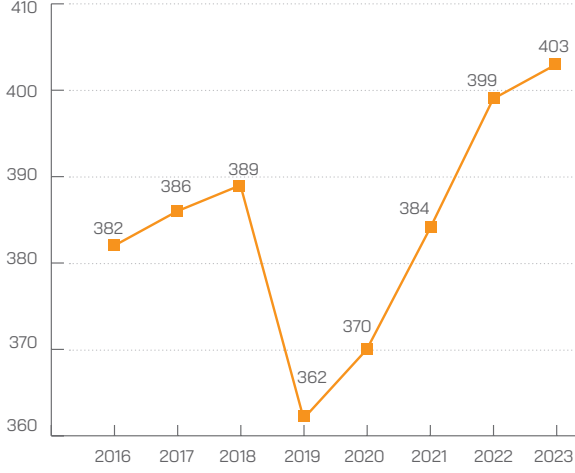
T.C. Uyruklu ve Yabancı Uyruklu Nüfusu

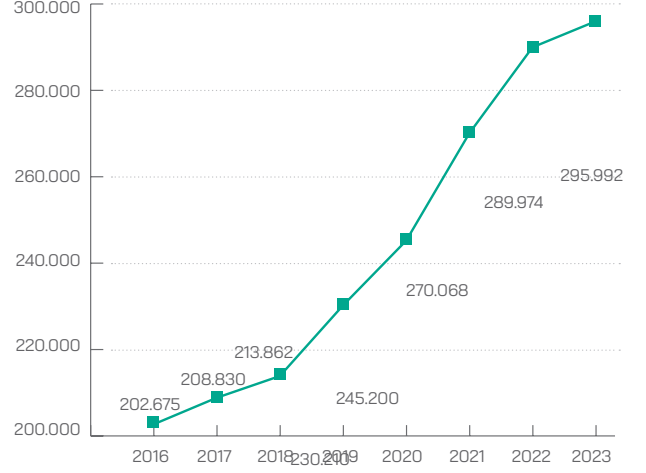
TÜİK'in verilerinde yıllar içerisinde değişen ceza infaz kurumu sayısı, yatak sayısı, personel sayısı, mahpus nüfusu, personel başına düşen ceza infaz kurumu nüfusu da açıklanmıştır. Aşağıdaki tabloda Türkiye hapisanelerinin 9 yıllık sayısı, kapasitesi, personel durumu ve nüfusu sunulmuştur.

Ceza infaz kurumlarının 31 Aralık tarihi itibarıyla sayısı, nüfusu, personel durumu ve nüfusu, 2016-2023

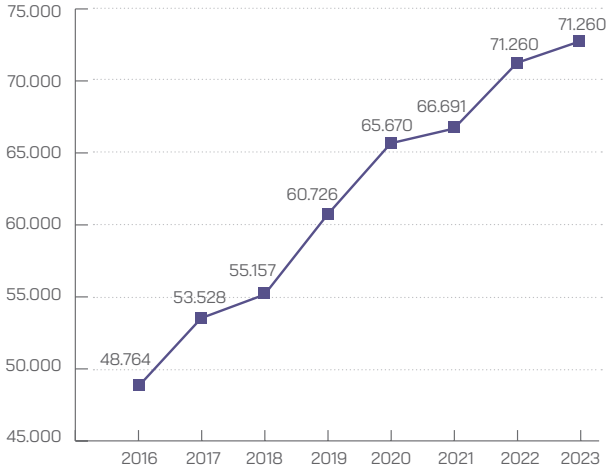
Ceza İnfaz Kurumu Sayısı

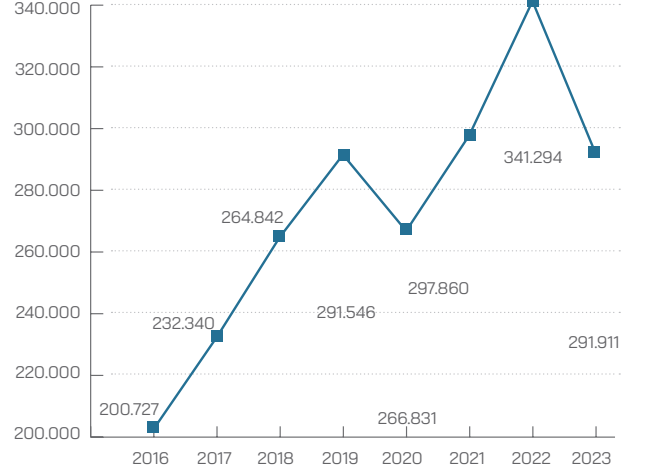
Yatak Sayısı

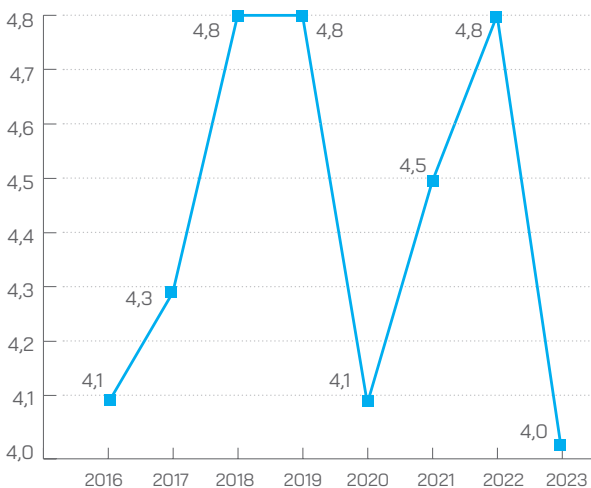
Ceza İnfaz Kurumu Personel Sayısı

Ceza İnfaz Kurumu Nüfusu

Personel Başına Düşen Ceza İnfaz Kurumu Nüfusu

Bu verilere göre kurum sayısı, yatak sayısı ve personel sayısı düzenli olarak artmış ancak bu artış hızı 2020 yılı dışında mahpus artış hızını yakalayamamıştır. 2020 yılında COVID-19 izinlerinin etkisiyle kısa bir süreliğine kurum nüfusu ve personel başına düşen mahpus sayısı ufak bir azalma göstermiş ancak 2021 yılında yine artışa geçmiştir ve 2023 yılının temmuz ayında yapılan düzenlemeye kadar 350.000'e yükselmiş düzenlemenin hemen ardından 270.000'lere düşmüş ve 2023'ün sonlarında yine artışa geçmiştir ve 290 bini aşmıştır.

2016-2023 yılları arasında Türkiye'deki ceza infaz kurumları sayısı dalgalanma göstermiş, 2019 yılında bir düşüş yaşanmış ve 2023 yılına kadar genel bir artış eğiliminde olmuştur.

Yatak sayısında ve ceza infaz kurumu personel sayısı sürekli bir artış göstermiş ancak mahpus artış hızını yakalayamamıştır. Mahpus nüfusu önemli bir büyüme göstermiş, 2022 yılında zirve yapmış ve 2023 yılında hafif bir düşüş yaşamıştır. Personel başına düşen mahpus sayısı oranı ise 2018 ve 2022 yıllarında zirveye ulaşmıştır.

Ceza infaz kurumları verileri incelendiğinde, kapalı hapisane sayısının 2022'de 277 iken, 2023 yılı başında 279'a çıktığı, ancak yıl sonunda tekrar 274'e düştüğü gözlemlenmiştir. Açık hapisane sayısı ise sürekli artış göstererek, 2022'de 88'den 2023 yılı sonunda 99'a yükselmiştir.

Kadın kapalı hapisanelerinin sayısı ise 2023 yılı sonunda 10'dan 11'e çıkmıştır, bu da kadın mahpus sayısındaki artışı veya mevcut hapisanelerin yetersizliğini yansıtmaktadır. Toplam kapasite, 2022'de 286,797 iken 2023 yılı sonunda 297,200'e yükselmiştir. Bu artış, hapisanelerin kapasitesinin artırıldığını ve yeni hapisanelerin açıldığını göstermektedir, ancak aynı zamanda hapisanelerdeki doluluk oranının ve mahpus sayısının arttığına da işaret eder. Genel olarak, hapisanelerin kapasitesinde ve açık hapisanelerin sayısında belirgin bir artış görülmektedir, bu da hapisane sisteminin genişlediğini ve daha fazla mahpusun bu tesislerde barındırıldığını göstermektedir.

Yıllar	Kapalı Cezaevleri	Açık Cezaevleri	Çocuk Eğitim Evleri	Kadın Kapalı Cezaevleri	Toplam Kapasite
05 / 12 / 2022	277	88	4	10	286.797
02 / 01 / 2023	279	89	4	10	289.974
05 / 05 / 2023	279	90	4	10	291.592
01 / 10 / 2023	274	99	4	11	297.200

1.2. Tecrit Hapishaneleri: Yüksek Güvenlikli ve S ve Y Tipi Hapishaneler

S ve Y Tipi Hapishaneler, 2021 yılında faaliyete geçtikten sonra kamuoyunun ve insan hakları savunucularının dikkatini çekmiş ve pandemi sürecinde açılmasıyla birlikte birçok mahpustan bu hapisanelerin tutulma koşullarına dair şikayetler gelmiştir. Bu hapisaneler, izolasyonu derinleştiren ve mahpusların hem birbirleriyle hem de dış dünya ile iletişimini ciddi şekilde kısıtlayan tecrit hapisaneleridir. Tek ve üç kişilik hücrelerden oluşmaktadır. S Tipi hapisaneler iki katlı olup yaklaşık 550 kişi kapasiteli, Y Tipi hapisaneler ise üç katlı olup yaklaşık 300 kişi kapasiteli olarak tasarlanmıştır.

Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü'nün son açıkladığı istatistiklere göre, Türkiye'de 7 adet S Tipi, 14 adet Y Tipi ve 22 adet yüksek güvenlikli ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu hapisanelerin şehir dışında inşa edilmiş olması, ailelerin, ziyaretçilerin ve avukatların erişimini zorlaştırmakta, bu da tecridi daha da yoğunlaştırmaktadır. Mahpuslar, bu hapisanelerde çeşitli altyapı sorunları yaşadığını derneklere iletilmişlerdir. Bu sorunlar arasında yetersiz ısınma, su sıkıntıları ve genel olarak yaşam koşullarının kötü olması bulunmaktadır.

Mahpuslar, kendi istekleri dışında bu hapishanelere sevk edilmekte ve bu süreçte birçok haklarının ihlal edildiği iddialarıyla derneklere başvuruda bulunmaktadır. Özellikle, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü olmayan mahpusların da ağırlaştırılmış müebbet infaz rejimine tabi tutulduğu belirtilmektedir. Bu durum, mahpusların hak ihlallerine maruz kalmalarına yol açmaktadır. Bu hapishaneler, özellikle ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar ve tehlikeli statüsündeki mahpuslar için inşa edilmiştir. Ancak, bu kategorilere girmeyen mahpusların da aynı ağırlaştırılmış rejime tabi tutulması, ciddi insan hakları sorunlarına yol açmaktadır. Bu durum, insan hakları savunucuları ve ilgili dernekler tarafından yakından izlenmekte ve rapor edilmektedir.

2. DEPREM ve HAPİSHANELER⁸

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin 11 ilini etkileyen şiddetli depremler sonucunda ciddi yıkımlar ve can kayıpları meydana gelmiştir. Bu illerde yer alan toplam 81 açık ve kapalı ceza infaz kurumunda, en fazla yıkımın görüldüğü 6 ilde bulunan 33 kurumda yaklaşık 17,600 mahpusun barındığı tahmin edilmektedir.

Deprem sonrasında, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) tarafından 6 Şubat, 7 Şubat ve 9 Şubat 2023 tarihlerinde üç ayrı açıklama yapılmıştır. İlk açıklamada, kurumlarda ciddi bir yıkım olmadığı ve hayatını kaybeden mahpus bulunmadığı ifade edilmiştir. Ancak, 9 Şubat'ta yapılan açıklamada, deprem sonrası çıkan olaylar nedeniyle 3 mahpusun hayatını kaybettiği ve 12 mahpusun yaralandığı belirtilmiştir. Ayrıca, sosyal medyada paylaşılan kötü muamele görüntülerinin Hatay T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na değil, Kahramanmaraş Türkoğlu 1 No'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na ait olduğu açıklanmıştır. Buna rağmen, Hatay T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yaşananlarla ilgili herhangi bir resmi açıklama, soruşturma raporu veya bilgilendirme yapılmamıştır.

Basın ve sosyal medyada yer alan haberlerin yanı sıra, mahpuslara ve ailelerine yönelik linç kampanyalarına dönüşen olumsuz içerikler kamuoyunda bilgi kirliliği yaratmıştır. Bu durum karşısında CTE'den herhangi bir açıklama gelmemiştir ve depremde mahpuslara yönelik nefret söylemi artmıştır.

Deprem sonrasında yapılan avukat ziyaretleri ve Danışma Hattı üzerinden elde edilen veriler, CTE'nin afet veya kriz durumları için önceden hazırlanmış sistematik bir planının olmadığını göstermiştir. Olumlu olarak, depremde binaların yıkılmaması ve can kaybının minimumda olması, derneğimize yapılan ihlal başvurularıyla da teyit edilmiştir. Ancak, mahpusların yeterince bilgilendirilmediği ve deprem anından sonra hiçbir anons yapılmadığı için hapishanelerde belirsizlik uzun süre devam etmiş, bu da tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. Ayrıca, deprem sonrası güvenlik önlemleri nedeniyle kapıların açılmaması ve binaların güvenliği hakkında bilgi verilmemesi, mahpuslarda büyük bir endişe yaratmıştır.

Mahpusların temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda da ciddi sıkıntılar yaşanmış, özellikle temiz suya erişimde büyük problemler ortaya çıkmıştır. Deprem bölgesindeki kurumlardaki mahpuslar ve aileleri bu bölgede ikamet eden mahpuslar için düzenli bilgi akışı sağlanmamış, kriz masası aracılığıyla düzenli diyaloglar kurulmamıştır. Bu durum, mahpusların süreci daha ağır ve stresli yaşamasına neden olmuştur. Mahpusların aile üyelerini kaybetmeleri ve ağır durumdaki yakınlarını ziyaret edememeleri de bu zorlukları artırmıştır. Deprem sonrası işkence ve kötü muamele iddialarına rağmen, yaşananlarla ilgili olarak resmi bir açıklama yapılmamış ve soruşturma süreçleri hakkında bilgi verilmemiştir.

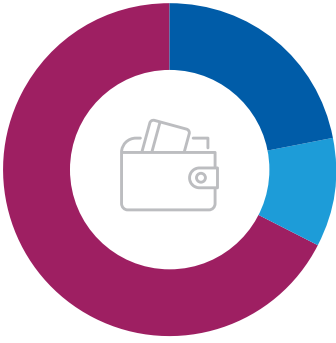
⁸ Detaylı bilgi için bkz. <https://cisst.org.tr/raporlar/deprem-ve-hapishaneler/>

3. MAHPUS YOKSULLAŞMASI

Türkiye'deki ekonomik kriz, kantin fiyatlarının artmasına neden olarak mahpuslar arasındaki yoksulluğu derinleştirmiştir. Bu artışlar, mahpusların kantinlerden temel ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırmakta, birçok mahpus dış macunu, sabun ve temiz içme suyu gibi ürünlere erişmekte güçlük çekmektedir. Çoğu mahpusun düşük sosyoekonomik koşullardan gelmesi, bu sorunları daha da ağırlaştırmaktadır. Fiyatların sürekli yükselmesi, mahpusların temel ihtiyaçlarını karşılamadaki kalıcı zorluklarını derinleştirmektedir. Ekonomik kriz halihazırda çok boyutlu yoksulluk yaşayan mahpuslarda derin yoksullaşmayı getirmiş ve dış dünyayla iletişimde yaşanan problemlere, temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlanmalarına ve akabinde artan bir biçimde borçlanmalarına sebep oldu.

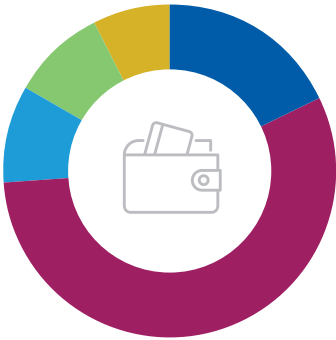
Geliri var mı?

■ Kısmen Var	35
■ Var	17
■ Yok	107

Geliri neden yok?

■ Aile ile iletişimi yok	27
■ Ailenin geliri yok	84
■ Diğer	14
■ İş olanağı var ama çalıştırılmıyor	14
■ İş olanağı yok	11

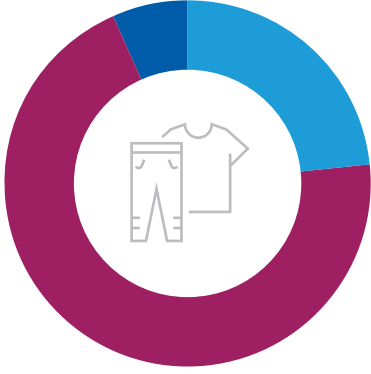
Ekonomik sebepler neye erişmesini engelliyor?

■ Atölye malzemesi	10
■ Buzdolabı	12
■ Dergi	11
■ Diğer	42
■ Ek yiyecek	32
■ Elektrik parası	32
■ Kitap	17
■ Kişisel bakım ürünleri	38
■ Radyo	10
■ Semaver - ketil	14
■ Sigara vb. ihtiyaçlar	18
■ Telefon kartı	21
■ TV	20

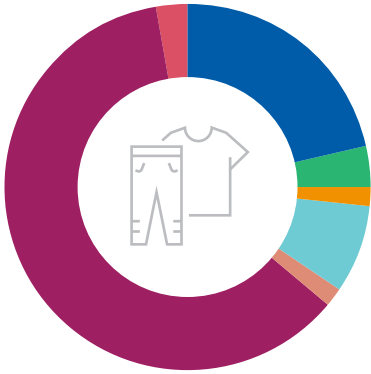
Giysiye ulaşabiliyor mu?

■ Evet	21
■ Hayır	63
■ Kısmen	6

Giysiye neden ulaşamıyor?

■ Ailesi göndermiyor	25
■ Biçim sebebiyle	4
■ Diğer	2
■ İdareden talep edip alamıyor	9
■ Kantinden alması isteniyor	2
■ Parası yok	71
■ Renk sebebiyle	3

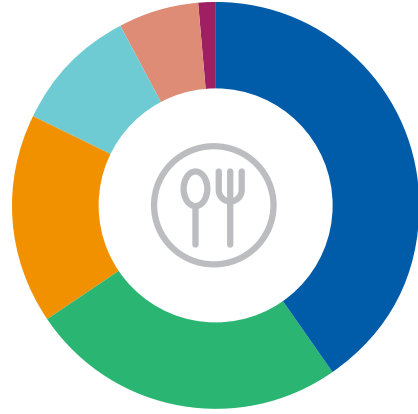
Sayısı belli olmamakla beraber TÜİK'in hane halkı istatistiklerine göre yaklaşık bir hesaplama 860.000'e yakın kişinin mahpus yakını olduğu düşünülebilir. Mahpus yakınlarının eğitim durumları, ekonomik durumları, okuryazarlık oranları, aynı aileden mahpus sayısı verileri mevcut değildir. Mahpus yakınları hem mahpuslarla ve hapishaneyle iletişimlerinde hem de mahpusların hukuki sorumluları yani vasileri olabildikleri için haklara ve sorumluluklara sahiptirler. Mahpus yakınları da bundan etkilenmiş, mahpus yakını eğer yabancı, hasta, engelli ve yaşlıysa hapishaneye ziyarete gidememiş, genel olarak bütün mahpus yakınları ekonomik krizden ötürü hapishane ziyareti gerçekleştirememiş veya ziyaretlerde belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Görüntülü görüşme sistemiyle beraber yalnızca bazı adli mahpus yakınları bu sistemden yararlanabilmiştir.

Ekonomik krizden ötürü uzak şehirlerde kalan mahpuslara ziyaret gerçekleştiremeyenlerin ve mektup gönderemeyenlerin sayısı önceki yıllara göre oldukça artmıştır. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların yakınlarının görüş hakkı sınırlı tutulmaya devam edilmiştir. Ekonomik krizin derinleşmesi ile uzak hapishanelerde tutulan ailelerine ziyarete gidememeleri mahpusların yanı sıra mahpus yakınlarının da haklarını ihlal etmeye devam etmiştir.

⁹ Hanehalkı büyüklüğü 3,17 olarak açıklanmıştır: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2022-49683#:~:text=Ortalama%20hanehalk%C4%B1%20b%C3%BCy%C3%BCkl%C3%BCl%C4%9F%C3%BC%203%2C17,3%2C17%20ki%C5%9Fiyey%C3%BC%20d%C3%BC%20g%C3%B6r%C3%BCld%C3%BC>

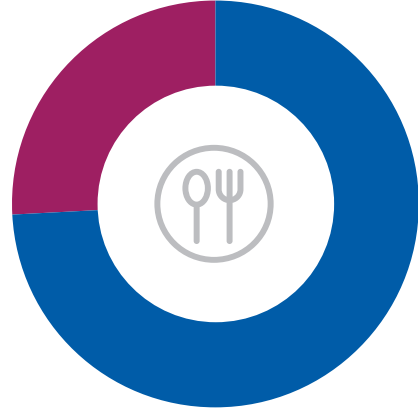
Dış kantine ilişkin yaşadığı sorunlar (Vaka Sayısı)

Pahalılık	32
Ürünün verilmemesi	20
Ürünün bulunmaması	13
Ürün çeşidinin azlığı	8
Diğer	5
Kalitesizlik	1

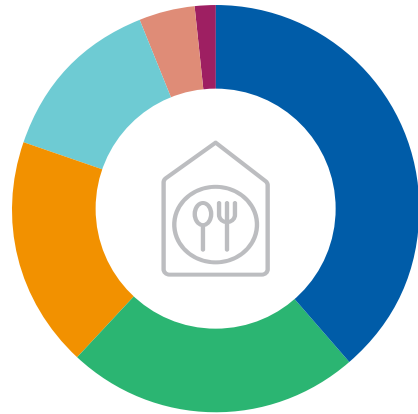
Dış kantine istediği zaman ulaşabiliyor mu? (Vaka Sayısı)

Pahalılık	23
Ürünün verilmemesi	8

İç kantine ilişkin yaşadığı sorunlar (Vaka Sayısı)

Pahalılık	53
Ürünün verilmemesi	32
Ürünün bulunmaması	25
Ürün çeşidinin azlığı	19
Diğer	6
Kalitesizlik	2

4. İDARE VE GÖZLEM KURULU KARARLARI

İdare ve gözlem kurulu kararları, hapisanelerdeki mahpusların durumlarını değerlendiren ve infaz süreçlerini belirleyen önemli bir mekanizmadır. Ancak, bu kurullara verilen geniş takdir yetkisi, çeşitli eleştirilere ve endişelere yol açmıştır.

Öncelikle, idare ve gözlem kurullarının kararlarının subjektif olabilmesi ve keyfi uygulamalara yol açabilmesi önemli bir sorun olmuştur. Mahpusların davranışlarını değerlendiren bu kurullar, genellikle hapisane personelinden ve idari yetkililerden oluşmuştur. Bu durum, mahpuslar hakkında alınan kararların tarafsızlık ve objektiflikten uzak olmasına neden olmuştur. Örneğin, bir mahpusun “iyi halli” olup olmadığına dair yapılan değerlendirmeler, kişisel yargılara ve önyargılara dayanmış olabilir. Bu durum bazı mahpusların haksız yere cezalandırılmasına veya haklarının kısıtlanmasına yol açmıştır.

Ayrıca, kurulların geniş takdir yetkisi, şeffaflık eksikliğine ve hesap verebilirlik sorunlarına neden olmuştur. Kurulların aldığı kararların nasıl alındığı, hangi kriterlerin kullanıldığı ve mahpusların bu kararlara nasıl itiraz edebileceği konusunda yeterli bilgi ve denetim mekanizması bulunmamaktadır.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM SERVİSİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	Vaka Sayısı
Kitap okuma alışkanlığına ve dönem içinde okuduğu kitap sayısı	4
Hobi atölyesi, el işi çalışmaları, müzik, tiyatro, resim vb. kurs dışı sanatsal faaliyetler ile edebi çalışmalara katılımı	3
Başarıyla tamamladığı sosyal, kültürel, mesleki ve sportif kurslar (0-150 saat-151 saat ve üzeri)	2
Manevi rehberlik birimi tarafından yürütülen kurs, eğitim, koğuş dersi ve ahlak eğitimi gibi programlara katılımı ile manevi danışma amaçlı bireysel görüşmelere düzenli katılımı	1
Yürütülen sosyal-kültürel, sportif faaliyetler ile diğer servis çalışmalarına katılmaya yönelik çaba ve istekliliği	1

GÜVENLİK VE GÖZETİM SERVİSİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	Vaka Sayısı
Genel ve kısmi arama ile sayımlarda idare ve kurum personelinin çalışmalarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı	6
Kurum görevlilerine ve hükümlülere yönelik tehdit, tahrik, ısrar, yalan beyan, kavga gibi zorlayıcı tutum ve davranışlarda bulunup bulunmadığı	3
Verdiği doğru bilgilerle ceza infaz kurumu güvenliğine, başkalarının hakkını ve sağlığını korumaya katkıda bulunup bulunmadığı	3
Elektrik ve su kullanımı başta olmak üzere harcamalarında tasarruf kurallarına riayet edip etmediği	2
İdare tarafından belirlenen yerleşim ve yatma planına uygun olarak cezasını infaz edip etmediği	2
Tutum ve davranışlarıyla idareyi ve kurum görevlilerini gereksiz yere meşgul edip etmediği	2
Kendisine, başkalarına ve nesnelere zarar vermeden sağlık tedbirlerine uygun olarak cezasını infaz edip etmediği	1
Mahkemeye ve hastaneye sevk, tedavi, ziyaret, telefon görüşmesi, eğitim ve sosyal-sportif faaliyetler gibi iç sirkülasyon sırasındaki disiplini ve kurallara uyumu	1
Oda veya koğuşunda birlikte kaldığı yaşı, düşkün ya da hasta olan bir diğer hükümlüye, hayatını idame ettirmesi ve kişisel bakımına yardımcı olma kapsamında bir yararlılık gösterip göstermediği	1
Yaşadığı, çalıştığı ve ortak etkinliklerde bulunduğu mekanların temizliğine riayet edip etmediği	1

YÖNETİM SERVİSİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	Vaka Sayısı
Hücreye koyma cezası alıp almadığı	6
İşyurdu çalışmaları ve sosyal sorumluluk faaliyetleri, kurum iç hizmetleri, atölye çalışmaları ile diğer çalışmalarda disiplini, verimliliği, kurum personeli ve arkadaşları ile uyumuna yönelik davranışları	2
Kurum iç hizmetlerindeki veya işyurdu atölyelerindeki çalışmaları	2
Kınama ve bazı etkinliklerden alıkoyma cezası alıp almadığı	2
Ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyumu konusunda gereken özeni gösterip göstermediği	1
Haklarını iyi niyetle kullanma ve yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirme konusunda gereken özeni gösterip göstermediği	1
İşyurdu çalışmaları, kurum iç hizmetleri, atölye çalışmaları ve sosyal sorumluluk faaliyetleri ile diğer kurumsal faaliyetlere katılmaya yönelik çaba ve istekliliği	1
Sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında yapılan bir çalışma ya da etkinliğe katılımı	1

5. HAPİSHANELERİN İÇ YAPISINA İLİŞKİN SORUNLAR

5.1. Isınma ve Aydınlatma

Mahpusların yaşamlarını sürdürmeye devam edecekleri alanlar olan hapisanelerin bulunduğu yerin coğrafi koşulları ve iklim şartları gözetilerek inşa edilmesi, düzenlenmesi ve yenilenmesi gerekir. Havalandırma alanlarının uluslararası standartlarda belirtilen sürelerde¹⁰ azami ölçüde kullanılmaması hem mahpusların hareket alanını kısıtlamış hem de kapasitesinin üstünde mahpus barındıran koşulların yeterince havalandırılmamasına sebep olmuştur. Pencerelerin yeterince büyük olmaması, yeterli gün ışığından faydalanamamak da aktarılan şikâyetler arasındadır. İklim krizi ile artan sıcaklıklar da mahpusların merkezi havalandırma bulunmayan hapisanelerde sağlık sorunları yaşamalarına sebep olmaktadır.

Koşušta Ne Gibi Sorunlar Yaşıyor?

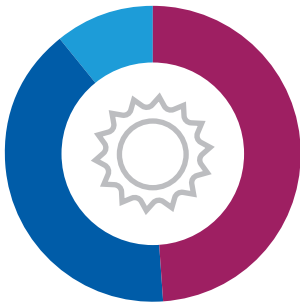
■ Güneş almıyor	27	■ Yerde yatıyor	9
■ Havasız	27	■ Gürültülü	7
■ Dar	26	■ Ranza sayısı fazla	5
■ Kalabalık	21	■ Sigara içiliyor	5
■ Rutubetli	18	■ Diğer	4
■ Kirlî	14	■ Aydınlatma yetersiz	3

Mahpuslardan gelen şikâyetler yüksek güvenlikli hapisanelerde havalandırma pencerelerine takılan sık dokunmuş tellerin de hücre ve koşuşlara temiz havanın girişini engellediğini ifade etmektedir. Sıcaklığın değişkenlik gösterdiği, sis veya nem gibi farklı hava değişimlerinin yaşandığı dönemler, havalandırma alanlarının açık bırakılmaması da temiz havaya erişimi engellemiştir.

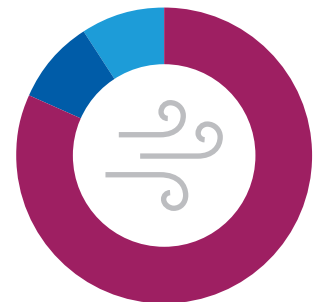
Yeterince Isınıyor mu?

■ Hayır	23
■ Evet	19
■ Kısmen	5

Merkezi Havalandırma Var mı?

■ Hayır	27
■ Evet	3
■ Kısmen	3

¹⁰ AİHM içtihatları hapisanelerde asgari kişisel alanın 3 metrekare olması gerektiğini söyler.

5.2. Hijyen

Mahpuslar kaldıkları alanları kendileri temizlemektedir. Mahpusların bu konuda aktardıkları şikâyetleri hapisanelerdeki genel hijyen tedbirleri, mahpusların kişisel hijyenlerini sağlamada karşılaştıkları sorunlar ve temizlik ürünlerine ulaşırken yaşanan engeller başlıklarıyla sıralamak mümkündür. Mahpusların bu malzemeleri kantinden ücretini ödeyerek temin ettikleri düşünüldüğünde ekonomik durumu iyi olmayan mahpusların yeterli malzemeye erişiminin imkânsızlaşacağını tahmin etmek zor değildir. 2023 yılında mahpusların alım güçleri önceki yıllara göre daha da düşmüş, hijyen malzemelerine ücretsiz erişimlerinde de kimi zaman sorunlar yaşanmıştır.

Ulaşamadığı temizlik malzemeleri neler?

Genel hijyen malzemeleri	10	Diş fırçası	3
Diğer	6	Diş macunu	3
Çamaşır deterjanı	6	Kova	3
Bulaşık Deterjanı	5	Çamaşır ipi	3
Sabun	4	Çekpas	3
Şampuan	4		

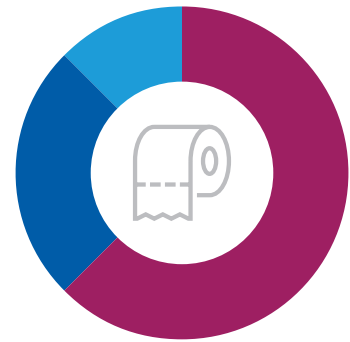

5.3. Tuvalet – Banyo

Salgın sonrası kişisel hijyenin düzenli sağlanabilmesi için hijyen ürünlerine sürekli erişebilmek fazlasıyla önem kazanmıştır. 2023 yılında da mahpuslar, lavabo sayısının yetersiz olduğunu, tuvalet ve banyolarda yeterli hijyen malzemesi olmadığı için kişisel hijyenlerini sağlayamadıklarını aktarmışlardır. Koşullarda suların sık sık kesilmesi, sıcak suyun sınırlı zamanlarda verilmesi ve suların kirli akması da mahpusların temiz suya erişim hakkının ihlal edildiğini göstermektedir.

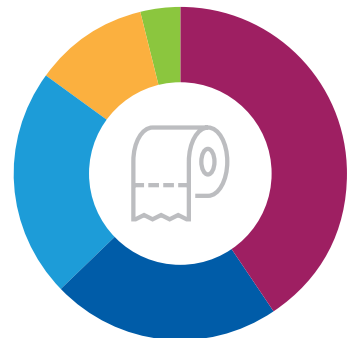
Tuvaleti Kaç Kişiyile Ortak Kullanıyor?

1-5	5
30 ve üzeri	2
5-10	1

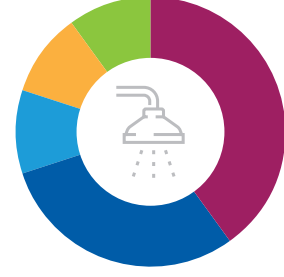
Tuvalete ilişkin yaşadığı sorunlar

Kullanım süresi az	11
Kirli	6
Küçük	6
Eski	3
Diğer	1

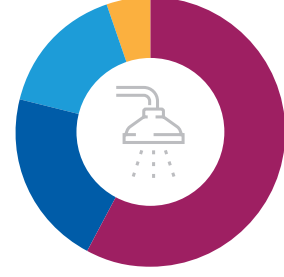

Banyo kaç kişiyle ortak kullanıyor?

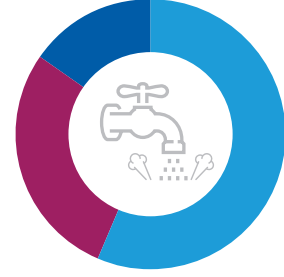
1-5	4
5-10	3
10-20	1
20-30	1
30 ve üzeri	1

Banyoya ilişkin yaşadığı sorunlar

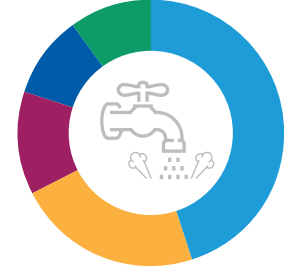
Kullanım süresi az	11
Küçük	4
Kirli	3
Diğer	1

Sıcak suya erişebiliyor mu?

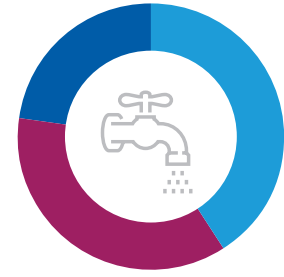
Kısmen	26
Hayır	13
Evet	7

Sıcak Suya İlişkin Şikayetler

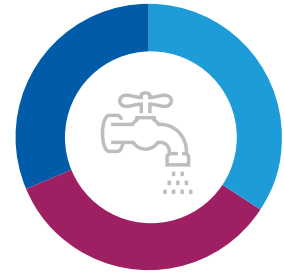
Sınırlı zamanlarda verilmesi	18
Diğer	9
Isının yetersizliği	5
Az akması	4
Belirli günlerde verilmesi	4

Suya Erişimde Sorun Var mı?

Kısmen	9
Hayır	8
Evet	5

Suya erişimde yaşadığı sorunlar

Diğer	11
Kesiliyor	11
Sağlıksız	10

5.4. Yemek

Hapishaneler gibi kapalı kurumlarda kalan kişilerin salgın dönemlerinde dışarıdaki insanlara göre daha fazla risk altında olmaları iyi beslenmeyi daha önemli hale getirmiştir. Yeterli, dengeli ve sağlıklı besine erişebilmek tüm mahpusların hakkıdır. Ceza infaz kurumlarının iâşe edilmeleri ve günlük iâşe miktarlarının hesaplanması ile ilgili usul ve esaslar Hükümlü ve Tutuklular ile Ceza İnfaz Kurumları Personelinin İâşe Yönetmeliğine göre yapılmaktadır.¹¹

CİSST'in iâşe bedeli için 20 Eylül 2023 yılında yapmış olduğu bilgi edinmeye "26/05/2005 tarihli ve 25978 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Hükümlü ve Tutuklular ile Ceza İnfaz Kurumu Personelinin İâşe Yönetmeliği'nin 4 ve 5'inci maddesi kapsamında alınan Bakan Olur'u ile günlük iâşe bedeli 15.11.2022 tarihinden itibaren uygulanmak üzere; Hükümlü ve tutuklular ile görevi başında bulunan personel için 22,00TL'den 50,00TL'ye; Ceza infaz kurumlarında barındırılan çocuk hükümlü ve tutuklular için 44,00TL'den 75,00TL'ye; Kurumda annesiyle birlikte kalan çocuklar ile süt emziren hükümlü ve tutuklu anneler ve hamileler için 44,00TL'den 75,00TL'ye yükseltilmiştir." şeklinde yanıt verilmiştir.

Mahpuslar, hapishane tarafından üç öğün dağıtılan yemeklerin ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte olmadığını, dönemsel olarak bu miktarın iki öğüne veya öğünlerde verilen üç çeşit yemeğin iki çeşide düşürüldüğünü belirtmişlerdir. Yukarıda da belirtilen gıda enflasyonuna karşın iâşe miktarının yükseltilmemesi, karbonhidrat ağırlıklı yemeklerin miktarını artırırken porsiyonlardaki et ve sebzenin oranının azalmasına sebep olmuştur. Mahpuslar, kantinler aracılığıyla ücretini ödeyerek gıdaya erişebilseler de vitamin gibi bağışıklıklarını güçlendirecek takviyeleri alamadıklarını belirtmişlerdir. İç kantinden alınan ürünlerin ücretlerinin mahpusları maddi olarak zorlaması sebebiyle de bu ürünlere sürekli olarak erişilememiştir.

Aktarılan bir diğer problem ise sağlık sorunu yaşayan mahpusların beslenme biçimlerine uygun yemeklere erişememeleridir. Genel yemeklerde yaşanan sorunlar özel beslenme ihtiyacı olan mahpusların durumunu daha da kronikleştirmiştir. Diyet yemekler sağlanmamış, diyet yemek veren hapishaneler ise farklılaşan hastalıkları dikkate almadan tek tip diyet yemek vermişlerdir.

Yemeklere İlişkin Şikâyetler

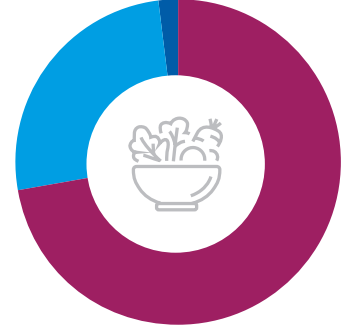
Miktarı az	66
Sağlıksız	62
Kalitesiz	52
Diğer	31
Hijyenik değil	31

¹¹ [https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9568&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5#:~:text=\(De%C4%9Fi%C5%9Fik%20f%C4%B1kra%3ARG%2D28,bulunmad%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20%C3%B6%C4%9F%C3%BCnler%20i%C3%A7in%20kumanya%20verilir](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9568&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5#:~:text=(De%C4%9Fi%C5%9Fik%20f%C4%B1kra%3ARG%2D28,bulunmad%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20%C3%B6%C4%9F%C3%BCnler%20i%C3%A7in%20kumanya%20verilir) Erişim Tarihi: 07.07.2022.

Beslenme Şekline Uygun Yemeğe Ulaşabiliyor mu?

Hayır	42
Kısmen	15
Evet	1

5.5. Yatak-Yastık

Pandemiyle birlikte hijyen gerekliliğinin kapsamı mahpusların hapisanelerde kullandıkları tüm ürünleri içerecek şekilde genişlemiştir. Yatak ve yastıkların belirli aralıklarla gerekli hijyen önlemleri alınarak değiştirilmemesi sorunlara sebep olmuştur.

Bazı dönemlerde hapisanelerde görülen uyuz salgını bu yıl da hapisane koşullarını doğrudan etkilemiştir.

Nevresim/Yorgan/Battaniye kullanımına ilişkin yaşadığı sorunlar

Yenisi verilmiyor	4
Yetersiz	3
Eski	2
Kirli	2
Diğer	1
Mevsime Uygun Değil	1

6. HAK İHLALLERİ

6.1 . Yaşam Hakkı İhlali

Yapılan medya haber taramaları, diğer dernekler, baro ve mahpus yakınlarından aldığımız bilgilere göre 2023 yılında en az 35 mahpus hayatını kaybetmiştir.¹² Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapisanede kalması uygun olmayan ve bu nedenle ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumu'na başvuran mahpuslar da bulunmaktadır.

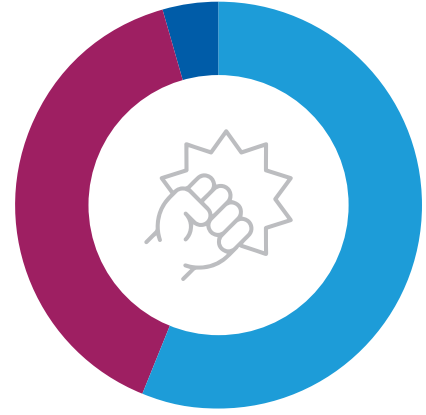
¹² <https://hapistesaglik.wordpress.com/hapiste-olen-mahpus-listesi/> Erişim Tarihi: 23.09.2024

6.2. İşkence ve Kötü Muamele

Hapishanelerde kötü muamelenin, psikolojik baskının, sözlü ve fiziksel şiddetin arttığı 2023 yılında aktarılan şikâyetler arasındadır. İnfaz koruma memurlarına yönelik açılan soruşturmanın sonuçsuz kalması, bu başvurulara gelen cevaplarda hak ihlali tespit edilmemesi fiziksel, sözlü ve psikolojik şiddetin sıklıkla kullanılmasının önünü açmıştır.

Şiddet kime yönelik?

■ Kişiye	103
■ Gruba	72
■ Odaya	8

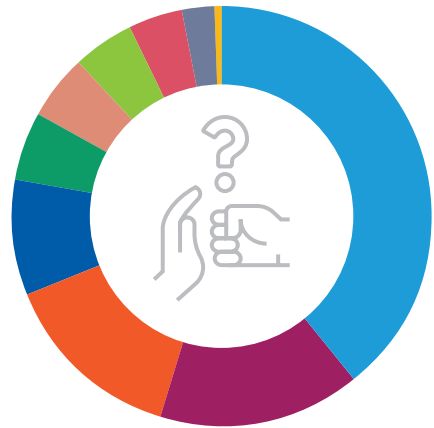
Şiddetin Nedeni

■ Diğer	64
■ LGBTİ	38
■ Siyasi görüş farkı	33
■ Suç tipinden ötürü	26
■ Etnik köken farkı	12
■ Engelli	6
■ Yabancı	5
■ Çocuk	3

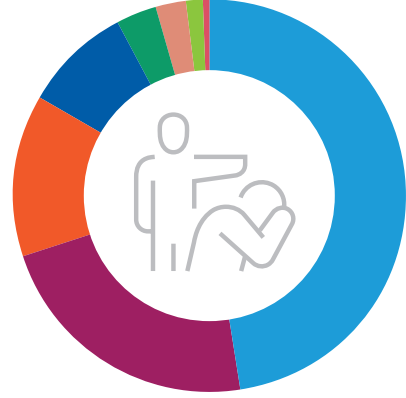
İşkenceye Nerede Maruz Kaldı?

■ Koğuş	84
■ Koridor	33
■ Hapishane Bahçesi	30
■ İdari Bölüm	19
■ Hastane	11
■ Ring	11
■ Diğer	10
■ Kameraların Görmediği Kör Nokta	9
■ Revir	5
■ Süngerli Oda	1

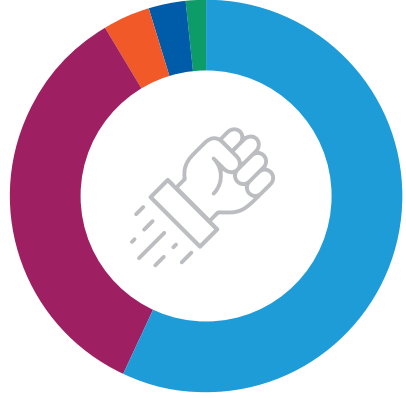
Şiddet kim tarafından uygulanıyor?

İnfaz Koruma Memurları	156
İdare	73
Jandarma	44
Mahpuslar	29
İdarenin Yönlendirdiği Mahpuslar	11
Sağlık Personeli	8
Diğer	5
Sosyal Çalışmacı	1

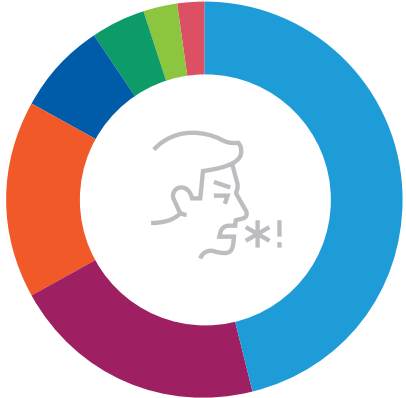
Maruz kaldığı Şiddet Türü

Sözselsel ve Psikolojik	179
Fiziksel	108
Diğer	13
Cinsel	9
Ekonomik	5

Sözselsel ve psikolojik şiddet türü

Hakaret ve aşağılama	104
Kendisine yönelik diğer tehditler	47
Öldürme veya yaralama tehdidi	36
Diğer	17
İntihara teşvik ediliyor	10
Yakınlarına yönelik tehditler	6
Süreklileşen gürültü	5

Cinsel şiddet türü

Tecavüz	5
Taciz	4
Cinsel içerikli küfür ve hakaret	3
Tehdit etme	2
Sürtünme/dokunma	1

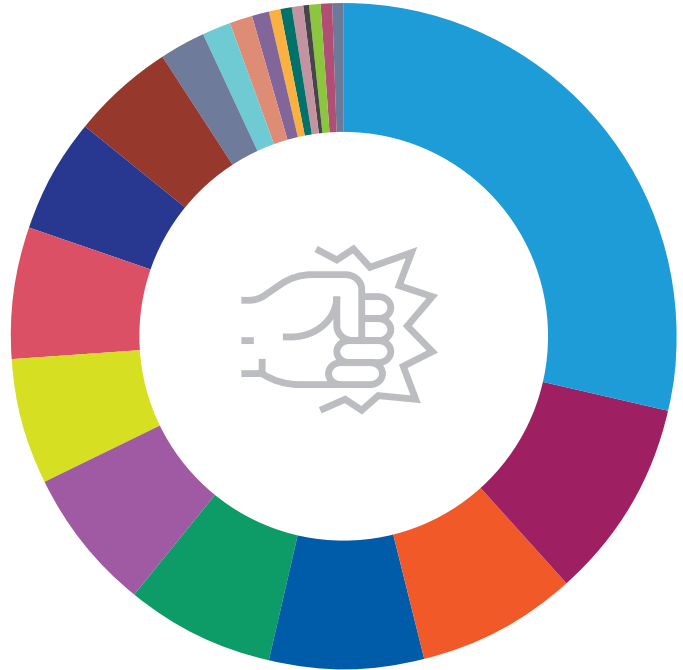
Maruz Kaldığı Fiziksel Şiddet Türü

Kaba dayak	60	Falaka	3
Soğukta bekletme	20	Kesici aletle yaralama	2
El ve ayağa ters kelepçe	16	Vücudun tek noktasına vurma	2
Yerde sürüklenme	16	Aşırı fiziksel aktiviteye zorlama	1
Alet kullanarak dayak	15	Domuz bağı	1
Beton zeminde bekletme	14	Havasız bırakma	1
Sıkı kelepçe	13	İslatma	1
Ters kelepçe	13	İşeme ve dışkılamanın engellenmesi	1
Ayakta bekletme	12	Sürekli uyandırma	1
Diğer	10	Uzun süre aynı pozisyonda durmaya zorlama	1
Ateşli silahla yaralama	5		

6.2.1. Çıplak Arama

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 34. Maddesinde¹³ çıplak aramanın hangi koşullarda nasıl yapılacağı tanımlanmış olsa da 2023 yılında bu uygulamanın keyfi şekilde devam ettiği ve ardından yaşanan fiziksel ve psikolojik şiddete dair aktarılan şikâyetlerin olduğu görülmüştür.

Sevk edilen mahpuslara çıplak arama dayatıldığı, bunu kabul etmeyen mahpusların darp edildiği 2023 yılında CİSST'e iletilen şikâyetler arasındadır.

6.2.2. Disiplin Cezaları

2023 yılı boyunca da disiplin cezaları, öncesinde de olduğu gibi keyfi gerekçelerle verilerek mahpuslar için ikincil bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Mahpuslar, disiplin cezaları ile tehdit edilmeleri sebebiyle hak ihlallerini aktaramamış, CİSST'e başvuran mahpuslar kimliklerini gizli tutmak ve şikâyet başvurularının anonim olarak yapılmasını istemişlerdir.

İKM'lerin mahpusları disiplin cezası ile tehdit ettikleri, açık hapisanelerde kalan mahpusların, yaşadıkları sorunları aktarmak istediklerinde kapalı cezaevlerine gönderilmekle tehdit edildiği aktarılmıştır.

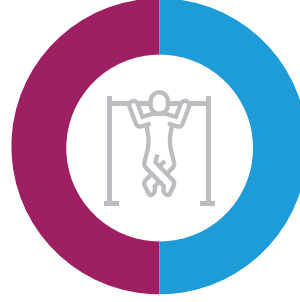
¹³ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2324.pdf> Erişim Tarihi: 22.02.2023

6.2.3. Tecrit

Türkiye’de mahpusların büyük bir kısmı, çok kısıtlı spor faaliyeti dışında hiçbir etkinliğe katılamamaktadır. Pandemi ile getirilen izolasyonu arttıran önlem ve uygulamaların kalıcılaşması ile 2022 yılında normalleşme sürecine geçildiği halde 2023 yılında da hapisanelerde herhangi bir sosyal etkinliğin yapılmadığı mahpuslar tarafından iletilmiştir. Özellikle yüksek güvenlikli ve S ve Y Tipi hapisanelerinin sayılarının da artmasıyla tecrit uygulamalarının sistematikleşerek yaygınlaştığını gözlemledik.

Açık spor alanlarına çıkarılıyor mu?

■ Evet	65
■ Hayır	65

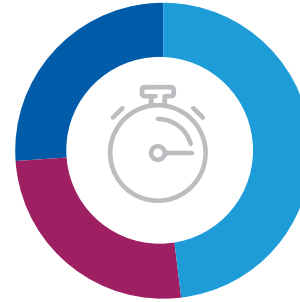
Açık spora neden çıkarılmıyor?

■ A. Müebbet	20
■ LGBTİ	18
■ Diğer	17

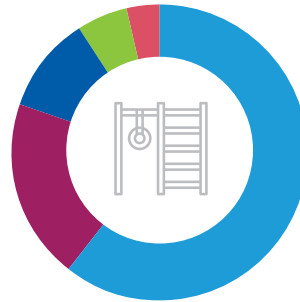
Açık Spor ile Yaşadığı Sorunlar

■ Koğuşundaki kişilerle çıkarılıyor	13
■ Diğer	7
■ İsteddiği kişilerle çıkarılmıyor	7

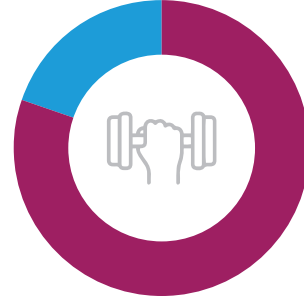
Açık spora ne sıklıkta çıkarılıyor?

■ Ayda 5-1 saat	34
■ Haftada 5-1 saat	11
■ Daha az	6
■ Ayda 10-5 saat	3
■ Ayda 10 saat	2

Kapalı spor alanlarına çıkarılıyor mu?

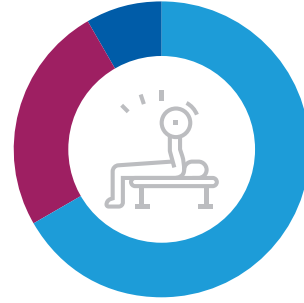
Hayır	74
Evet	18

Kapalı spora neden çıkarılmıyor?

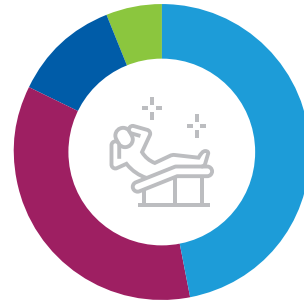
A. Müebbet	33
LGBTİ	15
Diğer	14

Kapalı spor ile ilgili yaşadığı sorunlar

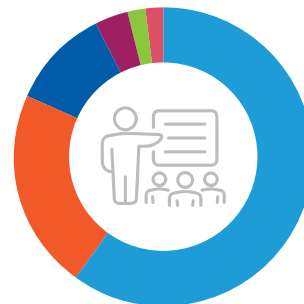
Koşuundaki kişilerle çıkarılıyor	8
Diğer	3
İstediği kişilerle çıkarılmıyor	1

Kapalı spora ne sıklıkta çıkarılıyor?

Ayda 5-1 saat	8
Daha az	6
Ayda 10 saat	2
Haftada 5-1 saat	1

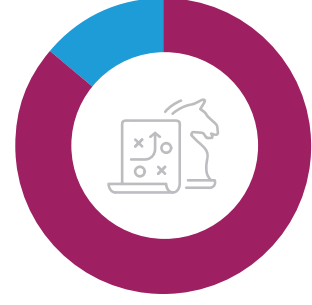
Atölye ve kurslarla ilgili hangi sorunları yaşıyor?

Açılmıyor	33
Diğer	12
İstediği açılmıyor	6
Malzeme yetersiz	2
Mekân kötü	1
Verimsiz	1

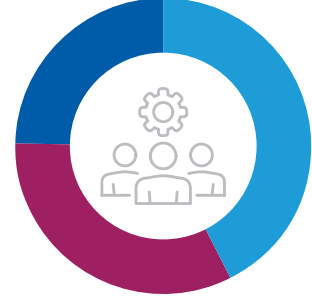

Atölye ve kurslara katılabiliyor mu?

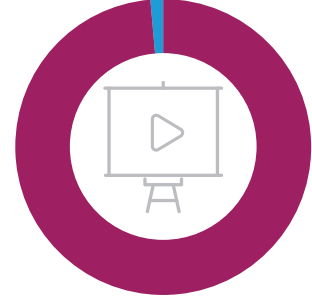
■ Hayır	120
■ Evet	19

Atölye ve kurslara neden katılamıyor?

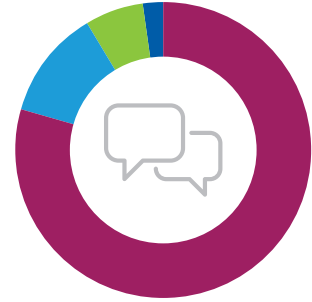
■ A. Müebbet	40
■ LGBTİ	31
■ Diğer	23

Sinema salonuna ne sıklıkta çıkarılıyor?

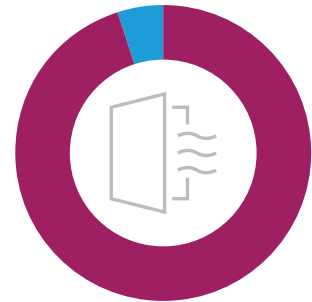
■ Çıkarılmıyor	77
■ Ayda 1	1

Sohbet ile ilgili yaşadığı sorunlar

■ Çıkarılmıyor	74
■ İsteddiği kişilerle çıkarılmıyor	11
■ Koğuşundaki kişilerle çıkarılıyor	6
■ Diğer	2

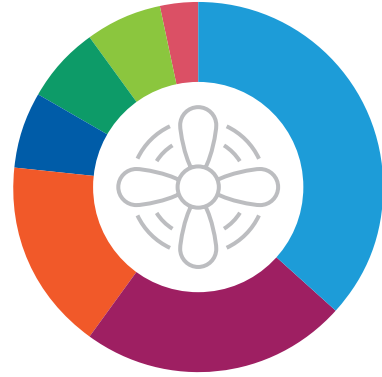
Havalandırmaya çıkarılıyor mu?

■ Hayır	95
■ Evet	5

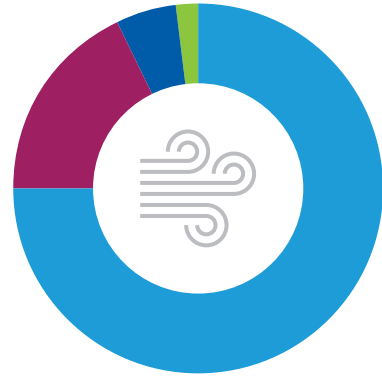
Havalandırmayla ilgili yaşadığı sorunlar

Diğer	11
Erken kapanıyor	7
Geç açılıyor	5
Kalabalık	2
Kirli	2
Küçük	2
Güneş almıyor	1

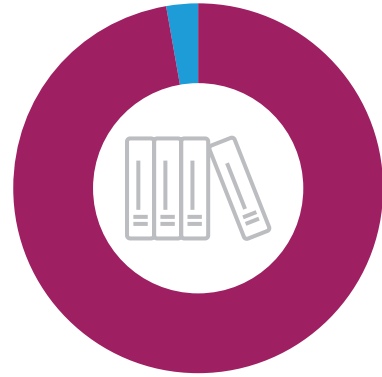
Kaç saat havalandırmaya çıkarılıyor?

1	42
2	10
5+	3
4	1

Kütüphaneye Çıkarılıyor mu?

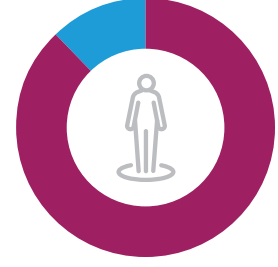
Hayır	74
Evet	2

5275 sayılı kanuna göre ağırlaştırılmış müebbet mahpusların tek kişilik odalarda tutulacağı belirtilmesine rağmen bu mahpus grubu dışında diğer mahpusların da tek başına kapatıldığı görülmüştür. Özellikle 15 günü aşan tek başına kapatılma durumu uluslararası insan hakları standartlarına aykırı bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra mahpuslar yasal dayanak olmadan, idari karara dayanmayan ve tebliğ edilmeyen tek başına kapatılmayla da karşılaştığını aktarmıştır. Bu durum denetim eksikliğinin yanı sıra ulusal önleme mekanizmasının işlevini yerine getirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Uygulamanın yasal dayanaktan yoksunluğu ve belirli gruplara uygulanması insan hakları ihlallerine açık bir ortam yaratmaktadır. Özellikle uzun süreli kapatılmalar, psikolojik ve sosyal destek mekanizmalarının eksikliği mahpusların fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilir.

Tek başına kapatılma

Hayır	131
Evet	18

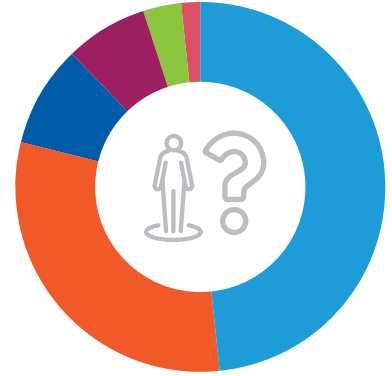

Tek başına kapatılmada hak ihlali iddiası

15 günü aşan tek başına kapatılma	29
Kapatılmanın ayrımcılık nedeniyle olduğu	20
Disiplin cezası dışındaki uygulamalarda dış dünya ile iletişimin sınırlanması	7
Tek kişilik odaya kapatılma sürecinde psikolog ve hekim tarafından muayene edilmeme	5
Disiplin cezası dışındaki kapatılmalarda havalandırma süresinin diğer mahpuslardan az olması	4
Diğer	3
Disiplin cezası uygulamasında havalandırma süresinin 1 saatten az olması	1

Tek kişilik koğuşta tutulmasının sebebi nedir?

A. Müebbet	60
LGBTİ	38
Diğer	11
Siyasi Mahpus	9
Sağlık sorunları	4
Psikolojik Sorunlar	2

Tek başına kapatılma şekli

Yasal dayanağı olmayan, idari karara dayanmayan veya karar tebliğ edilmeyen tek başına kapatılma	41
Diğer	7
Disiplin cezası nedeniyle tek başına kapatılma	2
Süngerli odada tek başına kapatılma	2
İnfaz sürecinde gözlem için tek başına kapatılma	1
Kuruma girişte gözetim için tek başına kapatılma	1

6.3. Sağlığa Erişim

Sağlık hizmetlerinin ücretsiz sağlanması, yasal statüleri ne olursa olsun ayırım gözetmeden kişilere bu hizmetin verilmesi ve tedavi süreçleriyle ilgili bilgilendirmenin sağlanması gereklidir. Hapishanelerdeki aşırı kalabalıklaşma, yetersiz koşullar, hijyen hizmetlerinin sınırlılığı, gıdaya ve besine erişimle ilgili yaşanan problemler, sağlık sorunlarından ayrı düşünülemez. Sağlık konusu, yalnızca fiziksel bütünlüğün ve işlevin korunmasından öte, beden ve ruh sağlığının birlikteliği olarak görülmeli ve sağlıkta bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir.

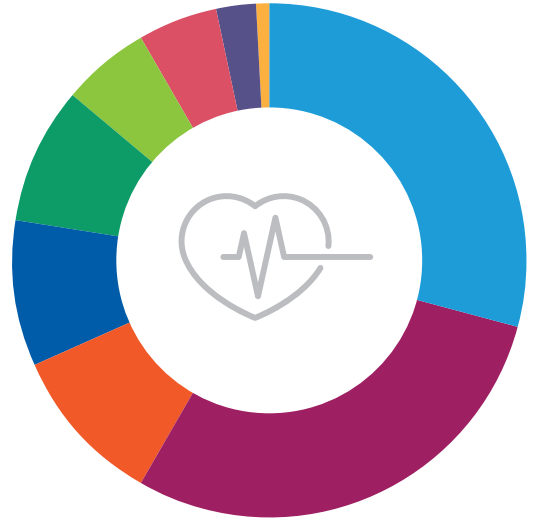
Düzenli tedavi görebiliyor mu?

Hayır	318
Evet	2

Düzenli Tedavi Görememe Nedenleri

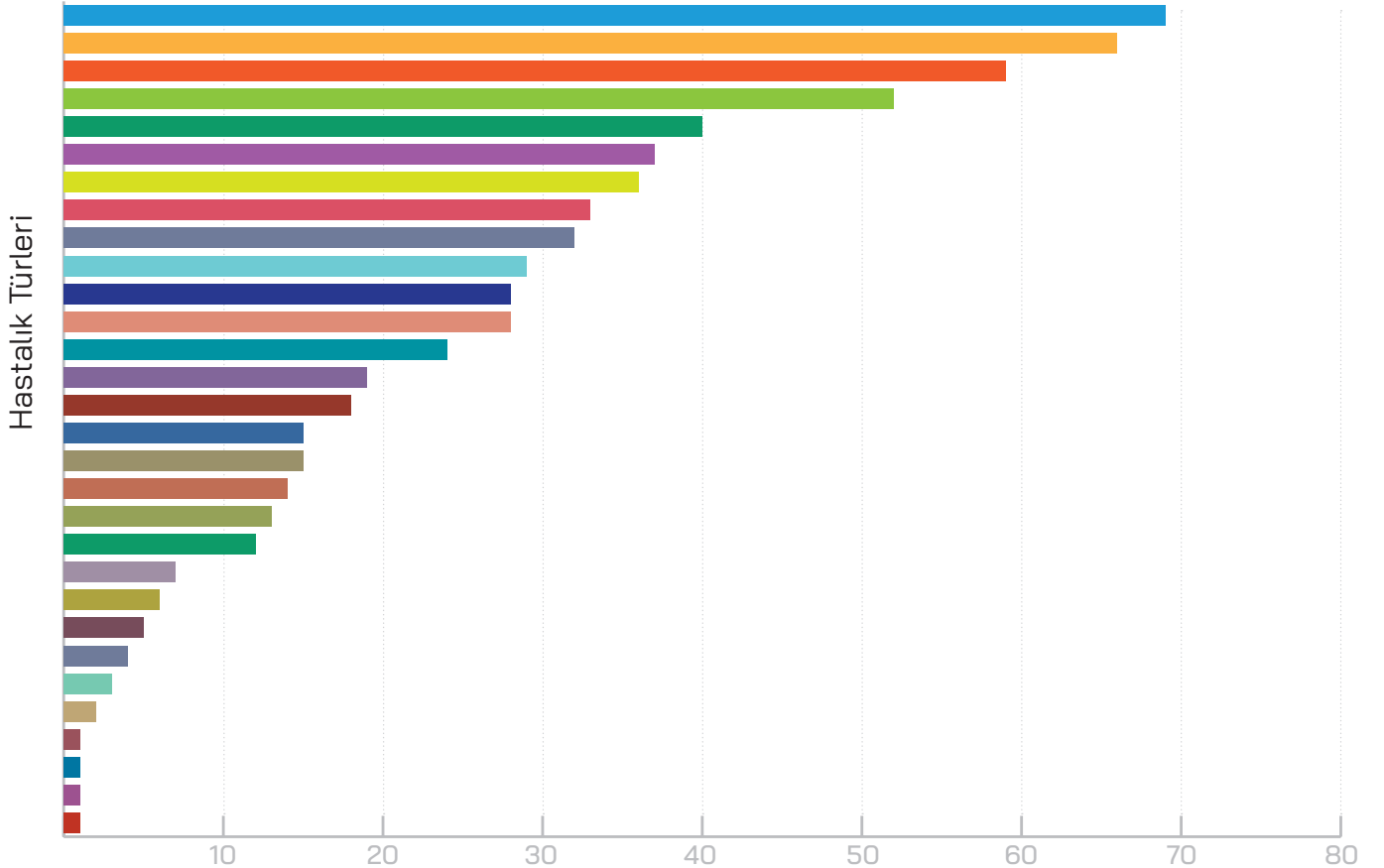
Hastaneye geç sevk ediliyor	153
Hastaneye sevk edilmiyor	153
Çoklu hastalığın sadece bir tanesi tedavi ediliyor	53
Hastanede doktor ilgilenmiyor	48
Diğer	45
Testleri yapılmıyor	29
Revirde sorun yaşıyor	26
Hastanede sağlık personeli ilgilenmiyor	14
Kendi dilinde sağlık hizmeti alamıyor	3

²¹https://cisst.org.tr/basin_duyurulari/covid-19-salgininda-mahpuslarin-tedavi-ve-saglik-hakki/ Erişim Tarihi: 27.06.2023.

Hastalık Türleri (Mahpus Sayısı)

Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	69	Nefroloji	15
İç Hastalıkları	66	Onkoloji	15
Ortopedi ve Travmatoloji	59	Enfeksiyon Hastalıkları	14
Göğüs Hastalıkları	52	Beslenme ve Diyet	13
Kardiyoloji	40	Ağız ve Diş Sağlığı	12
Nöroloji	37	Deri ve Zührevi Hastalıklar	7
Psikiyatri	36	Algoloji	6
Gastroenteroloji	33	Endokrinoloji ve Metabolizma	5
Kulak Burun Boğaz	32	Alerji Hastalıkları	4
Kalp ve Damar Cerrahisi	29	Kemik Yoğunluğu Ölçümü	3
Göz Hastalıkları	28	Odyoloji	2
Psikoloji	28	Diğer	1
Üroloji	24	Hematoloji	1
Beyin Cerrahi	19	Kadın Hastalıkları ve Doğum	1
Genel Cerrahi	18	Radyasyon Onkolojisi	1

6.3.1. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri

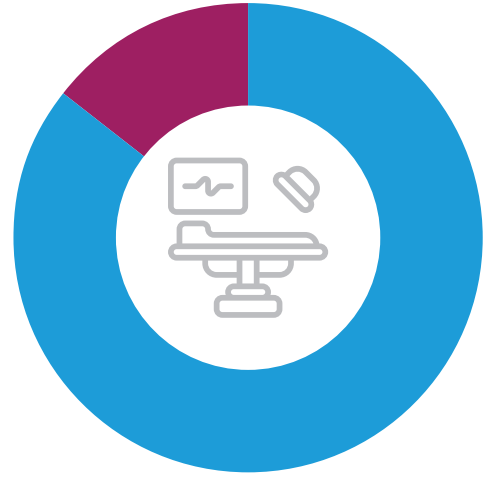
Bu bölümde mahpusların Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine erişirken karşılaştıkları sorunlar, hizmetlerin içeriğinden bağımsız olarak aktarılacaktır.¹⁴

6.3.1.1. Revir

Hapishanelerde revir doktoruna erişim süreci, infaz koruma memurlarına iletilen dilekçeler üzerinden ilerlemektedir ve dilekçelerin işleme alınması, mahpusların revire ne zaman çıkabilecekleri de bir ölçüde infaz koruma memurlarının inisiyatifine bırakılmaktadır. Bu işleyiş mahpuslar ile infaz koruma memurlarını karşı karşıya getirebilmekte, mahpusların bazı durumlarda ayrımcılığa maruz kalmalarına ve sağlık hakkına erişimlerinin güçleşmesine neden olmaktadır.

Revire dair yaşanan sorunlar

■ Diğer	6
■ Kirlil	1

Revirde yaşadığı sorunlar

■ Hastane sevkleri yapılmıyor	60
■ Revire geç çıkarılma	53
■ Doktor ilgilenmiyor	30
■ Hastalığı hakkında bilgi verilmiyor	12
■ Diğer	7
■ Raporları verilmiyor	7
■ Doktordan kötü muamele	6
■ Görüşmeler çok kısa	3

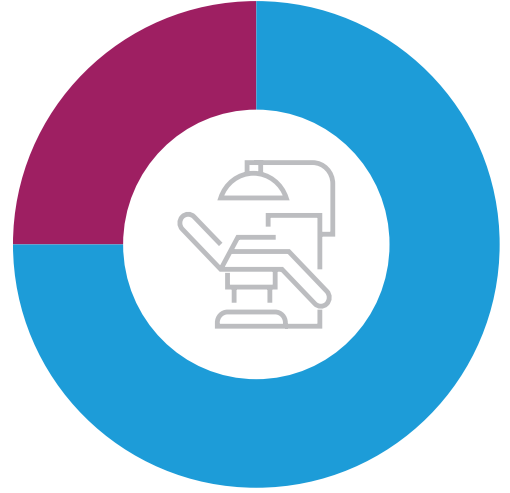
¹⁴ Birinci basamak sağlık hizmetlerine dair detaylı bilgi için bakınız: <https://cisst.org.tr/raporlar/yillik-rapor-2020/> Erişim Tarihi: 27.06.2023.

6.3.1.2. Diş Ünitesi

Tüm hapishanede diş ünitesi bulunmalıdır ancak mahpusların aktarımları diş ünitesi bulunmayan hapishaneler olduğu yönündedir. Mevcut diş ünitelerinin teknik altyapısının da genellikle yetersiz olduğu bilinmektedir. Diş çekimi veya dolgu gibi basit işlemlerin dahi diş ünitelerinde gerçekleştirilemediği ve bu gibi temel diş sorunları için hastaların hastaneye sevk edildiği gözlenmiştir. Bu sevk işlemi için ise öncelikle hapishanedeki diş hekimine muayene olmak gerekmektedir. Ne var ki, hapishanelerdeki kadrolu diş hekimlerinin sayısı genellikle hapishane nüfusuna oranla yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, dışarıdan kısa süreli diş hekimleri ziyaretleri ile desteklenmektedirler. Ancak, bu uygulama da hapishane nüfusunun ihtiyacını karşılamak için yetersiz olmakta ve bu da bir mahpusun muayene olma süresini uzatabilmektedir. Sonuç olarak, muayene edildikten sonra diş hastanesine sevk edilme süreci de gecikmektedir.

Diş Ünitesi Var Mı?

■ Evet	18
■ Hayır	6

Diş Ünitesinde Karşılaşılan Sorunlar

■ İmplant yapılamıyor	10
■ Diş çekilemiyor	8
■ Dolgu yapılamıyor	8
■ Kanal tedavisi yapılamıyor	8
■ Malzemeler yetersiz	5
■ Doktor bulunmuyor	4
■ Havasız	1
■ Diğer	1

6.3.1.3. Psikososyal Servis

Kapatılmanın etkileri pandemi ve alınan önlemlerin de etkisiyle derinleşmiş, bu durum mahpusların ruh sağlığını da olumsuz yönde etkilemiştir. Hapishanelerde bulunan psikolog ve sosyal hizmet çalışanı sayısı hapishane kapasitesine oranla yetersiz olduğundan, birçok hapishanedeki mahpuslar kurumdaki psikososyal servisten yeterli kadar yararlanamadıklarını iletmışlerdir.

Psikososyal serviste yaşadığı sorunlar

■ Düzenli çıkarılmıyor	20
■ İlgilenilmiyor	14
■ Sevk edilmiyor	9
■ Nadiren çıkarılıyor	8
■ Görüşmeler kısa	5
■ Görevliden kötü muamele	2
■ Görüşmecisi yeterli değil	1

6.3.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri

2023 yılında da mahpuslar tarafından hastane sevk ve süreçlerine dair birçok şikâyet iletilmiştir. Mahpuslar sevklerin geç yapılmasından ya da hiç yapılamamasından şikâyetçi olmuş, ring araçlarına yönelik şikâyetler devam etmiştir.

6.3.2.1. Ring

Mahpusların hastaneye sevkleri sırasında kullanılan ring araçları ile ilgili havalandırmaların çalışmadığı, yaz aylarında çok sıcak kış aylarında çok soğuk olduğu, havasız olduğu ve kötü koktuğuna yönelik şikâyetler 2023 yılında da devam etmiştir. 2023 yılında da mahpusların bu şartlarda ringlerde bekletildiği tarafımıza iletilmiştir.

6.3.2.2. Hastanede Yaşanan Sorunlar

Sürekli hastalığı olan mahpusların, hastaneye düzenli tetkikleri için gittiklerinde tek bir doktor tarafından tetkiklerinin yapılmadığı ve bunun tedavi sürecini olumsuz etkilediğini iletmışlerdir. Bazı hapishanelerde hastane sevkleri öncesinde yapılan ağız içi aramanın standart bir uygulama haline geldiğini, aramanın insan onurunu ihlal edecek şekilde yapıldığını ve bu dayatma dolayısıyla tedaviye erişimde güçlük çektiklerini iletmışlerdir. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) madde 51 ve 52'de beden aramalarının mahpusun mahremiyetine gereksiz yere müdahale etmek için kullanılmayacağı ve ancak mutlak bir gereklilik söz konusuysa başvurulabileceği belirtilmektedir. Dünya Tabipler Birliği'nin beden aramalarıyla ilgili açıklamasında ise aramanın gerekli eğitimi almış kişilerce yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Genel olarak hastane sevklerinin geç yapılması, revire çıkamama, ameliyata götürülmeme veya ameliyat tarihinin ertelenmesi, düzenli kullanılan ilaçların verilmemesi, raporlarının yenilenmemesi, hastalığıyla ilgili yeterli bilgi alamama, tetkik sonuçlarının ve raporlarının verilmemesi ve kelepçeli muayeneye yönelik şikâyetler 2023 yılında da devam etmiştir.

Hastane sürecinde yaşanan sorunlar

Çok bekleme	12
İlgisizlik	11
Kelepçeli bekletilme	6
Yanlış tedavi	6
Yanlış teşhis	6
Ayrımcılık	5
Kısa görüşme	5
Diğer	4
İKM'nin doktora müdahalesi	4
Doktordan kötü muamele	2
İKM'nin muayeneye girmesi	2
Jandarmanın doktora müdahalesi	2
Jandarmanın muayeneye girmesi	2
Ringde bekletilme	1

6.3.2.3. Ağız ve Diş Sağlığı ile İlgili Hizmetlere Erişim

Ağız ve diş sağlığı ile ilgili rahatsızlıkları olan mahpusların tedaviye erişimde güçlük çektikleri, özellikle diş kaybı olan mahpusların tedavilerinin aksadığı ya da eksik yapıldığı, sorunlarının çözülmediği şekilde şikâyetler gelmiştir. Hapishanedeki diş ünitelerinde yeterli malzeme ve ekipman (ör. Röntgen cihazı) bulunmaması nedeniyle ağız ve diş sağlığı ile ilgili sorun yaşayan mahpuslar çoğunlukla hastanelere yönlendirilmektedir. Hapishanelerde ağız sağlığı, ne yazık ki, sıklıkla göz ardı edilen bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, temel bir sağlık ihtiyacı olan ağız sağlığının öneminin göz ardı edildiği izlenimi yaratmaktadır.

Birçok temel diş işlemi, devlet hastanelerinin diş polikliniklerinde yapılamamakta ve bu durum, hapishane içindeki mahpusların diş sağlığına erişimini zorlaştırmaktadır. Özellikle, implant gibi özel diş tedavileri, hapishanedeki mahpuslar arasında ciddi bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

Hapishanelerde, dışarıdan temin edilen hizmetler başlığı altında diş sağlığı hizmetleri de sunulmaktadır. Ancak, bu hizmetlere erişim genellikle sınırlıdır ve mahpusların kendi imkanlarıyla diş tedavisi olmaları beklenmektedir. Bu durum, genel hapishane nüfusu için adil bir çözüm olmaktan uzaktır ve sağlık eşitsizliğini artırmaktadır. Dolayısıyla, hapishanelerde ağız sağlığı hizmetlerine daha kapsayıcı ve erişilebilir bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

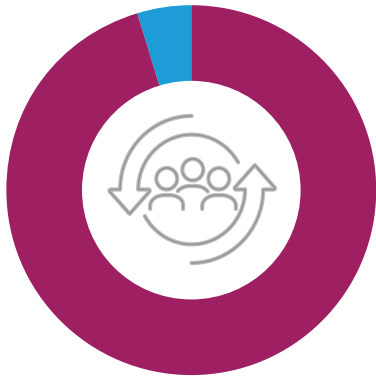
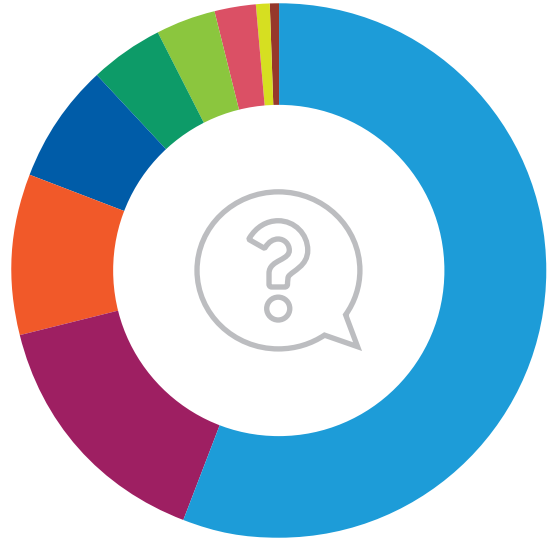
6.4. Dış Dünya İle İletişim

6.4.1. Hapishaneler Arası Sevkle İlgili Sorunlar

Mahpuslar kendi istekleriyle başka hapishanelere sevk talep ettiklerinde tüm koşulları sağlamalarına rağmen kendilerine olumlu çok az geri dönüş yapıldığından 2019 yıllık raporumuzda bahsedilmiş,¹⁵ 2020 yıllık raporumuzda da pandeminin ilk yılında uzun bir süre sevklerin açılmamasının yarattığı sorunlara işaret edilmiş,¹⁶ 2021¹⁷ ve 2022¹⁸ yıllarında da mahpusların ailelerinden uzak hapishanelerde hapsedildiğine, bu sebeple ziyaret edilemediğine, zorunlu sevk bir disiplin aracı olarak kullanılırken mahpusların geçerli gerekçelerle yaptıkları nakil başvurularının reddedildiğine değinilmiştir. 2023 yılında da özellikle ekonomik krizin yarattığı geçim zorluğu ailelerinden uzakta barınan mahpusları ve ailelerini derinden etkilemiştir. 2019 CİSST yıllık raporunda da bahsedildiği gibi OHAL ile başlayan ve sonrasında da devam eden, özellikle Kürt siyasi mahpuslara yönelik kötü muamele ve ayrımcılığın aracı haline gelen zorunlu sevklerin 2023 yılında da uygulandığı aktarılmıştır.

Neden Sevk İstiyor?

Aileye Uzaklık	166
Sağlık	45
Ailedeki Diğer Mahpus(lar) İçin	29
Diğer	21
Hasımlarının Olması	13
İdare	11
Diğer Mahpuslar	7
Üniversiteye uzaklık	3
Çalışabilmek için	1

Sevk Talebinin Sonucu

Reddedildi	83
Kabul Edildi	4

¹⁵ Demirbaş H. B, Sağlam D. (2020), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2019. https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst_yillik_rapor_2019_TR-1.pdf Erişim Tarihi: 06.06.2021.

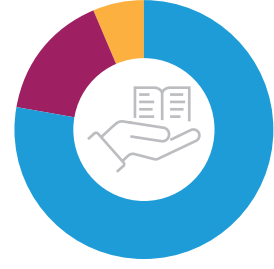
¹⁶ Demirbaş H. B, (2022), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2021. https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst_annual_report.pdf Erişim Tarihi: 16.06.2022.

¹⁷...

¹⁸...

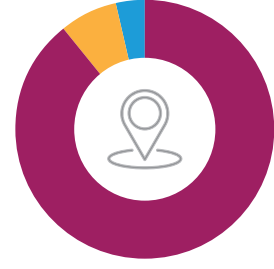
Sevk talebi neden reddedildi?

Kapasite	49
Diğer	10
Disiplin Cezası	4

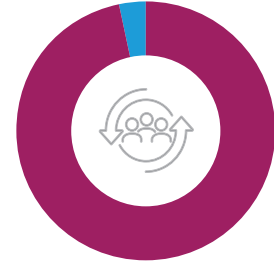
Kaldığı hapisane ailesinin ikamet ettiği ile yakın mı?

Hayır	157
Kısmen	13
Evet	6

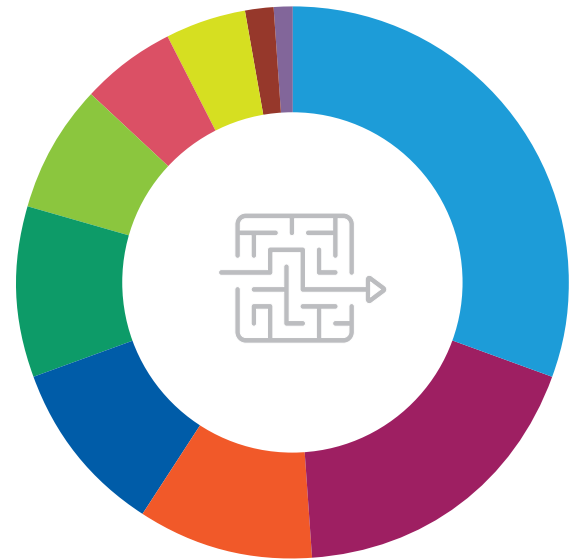
Bulunduğu hapisaneye nasıl sevk edilmiş?

Zorla Sevk	190
İsteğe Bağlı	6

Sevk edilirken hangi sorunlarla karşılaştı?

Eşyalarını Almasına İzin Vermeme	33
Zamanında Bilgi Verilmemesi	20
Eşyaya Zarar Verme	11
Gittiği Yerde Eşyalarına El Koyma	11
Jandarmadan Kaynaklı Kötü Muamele	11
Diğer	8
Jandarmadan Kaynaklı Şiddet	6
Çıplak Arama Dayatması	5
Tecrite Alma	2
Çıplak Arama Esnasında Şiddet	1

6.5. İfade Özgürlüğü

COVID-19 kapsamında alınan önlemler, mahpusların ifade özgürlüğü temelli haklarını 2023 yılında da kısıtlamıştır. Pandemide mahpusların dış dünya ile iletişimlerini sağlayan mektup ve telefon gibi araçlara getirilen sınırlamalar artan mahpus yoksulluğu ile birleşince 2023 yılında ifade özgürlüğüne yönelik hak ve özgürlüklere dair şikâyetler artmıştır.

6.5.1. Görüş ve Telefona Getirilen Kısıtlamalar

Mahpusların zaten az olan dış dünya ile iletişimleri, 2020 yılında salgınla daha da azalmıştı. 2023 yılı boyunca mahpusların ailelerine yakın hapisanelere sevk olmak istediği, bu talepleri için başvurular yaptığı fakat sevklerin reddedildiği, ailelerin ekonomik sebeplerle görüşe gelmekte güçlük çektiği, gelebildiklerinde de görüşün 30-45 dakika sürdüğü tarafımıza iletilmiştir.

Ziyaretçisinin Görüşle İlgili Yaşadığı Sorunlar

Uzaklık nedeniyle sık gelemiyor	135
Yol masrafları nedeniyle	80
Yaşlı	35
Hasta	31
Diğer	20
Birden çok kişinin görüşüne gitmek zorunda	12
Şehirlerarası ulaşım alternatiflerinin kısıtlı olması	9
Küçük çocukları var	9
Şehir içi konaklama sorunu	7
Görüş saatlerinin uygun olmaması	6
Aramalarda kötü muameleye maruz kalıyor	5
Ziyaret edeceği ilde ayrımcılık temelli şiddete uğrama endişesi	3
İşten izin alamıyor	3
Okuldan izin alamıyor	2

Hasımlık kan davası sebebiyle görüşe gelemiyor	1
Hapishanenin bulunduğu yere toplu taşıma olmaması	1
Hapishanenin bulunduğu yere toplu taşıma araçlarının az olması	1

6.5.2. Mektup Kısıtlaması

Mahpusların dışarıyla iletişim kurduğu önemli araçlardan biri de mektuptur. Şikâyetlerini sivil toplum örgütlerine mektuplar aracılığıyla ulaştırabilen mahpusların, bu haklarının kısıtlanması veya engellenmesi durumunda sorunlarını ve karşılaştıkları ihlalleri aktarma şansları ortadan kalkar. 2023 yılında mahpuslar mektup ücretlerinin çok pahalı olmasından ve birçok zaman bunu karşılayamadıklarından mektup gönderemediklerini aktarmışlardır.

Mektuplarla şikâyetlerini aktarmak isteyen mahpusların mektuplarının sansürlendiği 2023 yılında da iletilen şikâyetler arasındadır. Yoğunlaşan şikâyetlerden bir diğeri de mahpusların gönderdiği ve mahpuslara gönderilen mektuplara gerekçe gösterilmeden el konulmasıdır. APS ile gönderilmeyen mektupların üzerinde takip numarasının bulunmaması mektupların sık sık kaybolmasına sebep olmuş ve mahpuslar mektuplarının akıbetlerini öğrenememişlerdir. Mektupların iade koçanları da mahpuslara verilmemiştir. Mahpusların yazdığı Kürtçe mektuplar ve kendilerine yazılan Kürtçe mektuplar da bu süreçte gerekçesiz olarak verilmemiştir.

■ CİSST Yayınları Engelleniyor	45
■ CİSST'e mektup gönderemiyor	15
■ CİSST'ten mektup alamıyor	6

Mektup gönderememe sebebi nedir?

■ Diğer	28
■ Gayri resmi olarak el konulduğunu düşünüyor	12
■ Okuma komisyonu el koydu	10
■ Parası yok	9

Mektup alamama sebebi nedir?

■ Diğer	9
■ Okuma komisyonu el koydu	5
■ Gayri resmi olarak el konulduğunu düşünüyor	3

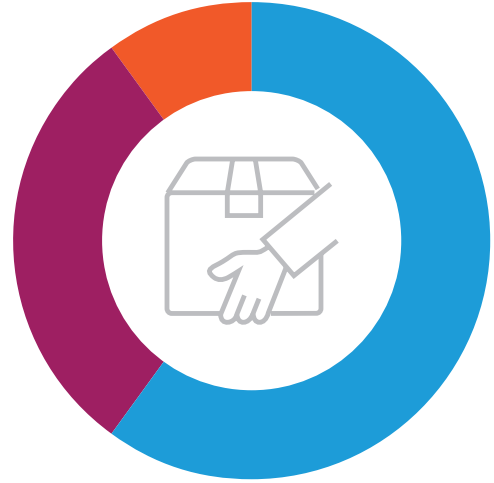

Kargo alamama sebebi

■ Diğer	12
■ Eşya kantinde satıldığı için	6
■ STK gönderdiği için	2

Kargo alamıyor

Evet	25
------	----

6.5.3. Süreli - Süresiz Yayın Kısıtlaması

Mahpusların süreli ve süresiz yayınlara erişebilmesinin ilk koşulu, yayınlara Kültür ve Turizm Bakanlığından alınan ISBN-ISSN'e sahip olmasıdır. Bu numaralar alınmış olsa da kitapların kabul edilebilmesi için haklarında toplatma ve yasaklama kararı olmaması gerekir.¹⁹

2019 yılında CİSST'in hazırladığı yıllık raporda da bahsedildiği gibi 5275 sayılı Kanunun 62. Maddesinde²⁰ "kurum güvenliğini tehlikeye düşürme" ibaresinin hapis hane idaresine geniş yetki alanı vermesi sebebiyle, dışarıda yasaklanma kararı verilmeyen birçok kitabın bu sebeplerden keyfi olarak hapis hanelere alınmaması uygulaması 2023 yılında da devam etmiştir.

2023 yılında da toplatma kararı olmayan birçok gazete, kitap ve dergi mahpusların taleplerine rağmen kendilerine verilmemiştir. Mahpusların bu dönemde yeni yasal değişikliklerle ilgili bilgi alamamaları, mektup ve görüş yoluyla bilgiye erişememeleri ve yasal değişiklikleri takip edememeleri sebebiyle talep eden mahpuslara CİSST'in hazırlanmış olduğu Mahpus Hakları El Kitabı²¹ gönderilmiş fakat bu kitap birçok hapis hane farklı gerekçelerle mahpuslara verilmemiştir.

Basın İlan Kurumu aracılığıyla resmi ilan ve reklam yayınlama hakkı bulunmayan gazeteler hapis hanelere kabul edilmemiştir. Mahpuslar ancak dergilere abone olmaları ve ücretlerini ödemeleri durumunda bu yayınlara ulaşılabilmiştir.

¹⁹ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> Erişim Tarihi: 27.07.2023

²⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> Erişim Tarihi: 27.07.2023

²¹ https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/01/mahpus_haklari_elkitabi_2020_internet.pdf Erişim Tarihi: 27.08.2023

Kitap sınırlaması var

Evet 25

Kitap sınırlamasının kapsamı

■ Sayı sınırlaması	23
■ İçerik yasağı	14
■ Kitap yabancı dilde olduğu için alınmıyor	9
■ Diğer	6
■ Postayla kitap almama	6

Gazete sınırlaması var

Evet 20

Gazete Sınırlamasının Kapsamı

■ İçerik yasağı	13
■ Diğer	6
■ Postayla gazete alamama	3
■ Gazete yabancı dilde olduğu için alınmıyor	1

Dergi sınırlaması var

Evet 28

Dergi Sınırlamasının Kapsamı

■ İçerik yasağı	13
■ Diğer	11
■ Postayla dergi alamama	11
■ Dergi yabancı dilde olduğu için alınmıyor	6
■ Sayı sınırlaması	1

6.5.4. Radyo ve TV Kısıtlaması

Mahpusların 2023 yılında da ücret ödeyerek aldıkları radyolara el konulduğu, A.M. bandına erişimin engellendiği ve haber alma hakkının asgariye indiği aktarılmıştır. Türkiye’de yayın yasağı olmayan ve anaakım sayılabacak birçok TV kanalı da 2023 yılında da merkezi yayın sisteminden çıkarılmış ve mahpusların bu kanalları izlemesi engellenmiştir.

TV/Radyo kanallarına erişemiyor

Evet 28

Hangi radyo kanallarına erişemiyor?

AM bantı	7
FM bantı	5
Tümü	3

6.5.5. Dilekçe Kısıtlaması

Mahpuslar şikâyetlerini ve yaşadıkları ihlalleri idari mercilere dilekçe yoluyla aktarırlar. Mahpusların dilekçelerinin farklı kurumlar tarafından işleme alınmasıyla ilgili yaşanan sorunlar uzun zamandır sürerken bu durum 2023 yılında da devam etmiştir. Mahpusların yazdıkları dilekçe numaraları yasal hakları olmasına rağmen kendilerine verilmemiştir. Başvurularının cevaplarını takip edemeyen mahpuslar dilekçelerinin işleme alınmadığını düşündüklerini aktarmışlardır. Hapishane idaresinin inisiyatifine göre dilekçelerin işleme alınmadığına ve yazılan dilekçelerin kaybolduğuna dair iddialar da olmuştur. Bu durum da şikâyetlerin aktarılamamasına neden olmuştur. Ayrıca mahpuslar yazdıkları dilekçelerin içerikleri sebebiyle çeşitli misillemelere maruz kalmış ve disiplin cezasıyla tehdit edildiklerini iletmışlerdir. Bu işleyiş mahpusların şikâyetlerini iletme konusunda temkinli davranmalarına ve çoğu konuda şikâyetçi olamamalarına sebep olmuştur.

Dilekçe Gönderemiyor

Evet 104

Dilekçeyle İlgili Yaşadığı Sorunlar (163 Cevap)

Dilekçelerine cevap alamıyor	65
Dilekçelerin işleme konulmadığını düşünüyor	62
Dilekçe numarasını alamıyor	33
Diğer	12

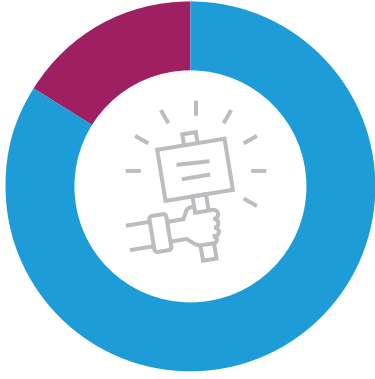

6.6 HAK İHLALLERİNE KARŞI AÇLIK GREVLERİ

Hapishanelerde kötü muamele, psikolojik baskı, sözlü ve fiziksel şiddet ve diğer hak ihlallerine karşı açlık grevleri de 2023 yılında aktarılanlar arasındadır. Pandemiden sonra sosyal faaliyetlerdeki kısıtlamalar, görüş, atölyeler ve sohbetlere çıkarılmama gibi hak ihlallerine yönelik açılan soruşturmanın sonuçsuz kalması, bu başvurulara gelen cevaplarda hak ihlali tespit edilmemesi mahpusların açlık grevlerine başvurmasının önünü açmıştır.

Neden açlık grevine girdi?

■ Hak ihlali	37
■ Politik talepler	7

Açlık grevine nasıl girdi?

■ Tek başına	30
■ Grupla	14

Açlık grevinde yaşadığı sorunlar

■ Düzenli doktor tedavisi göremiyor	4
■ İşkence ve kötü muamele	4
■ Disiplin cezası	2
■ Diğer	2
■ İletişim engeli	1
■ Vitamin/ kantin talepleri karşılanmıyor	1

SONUÇ

2023 yılı Türkiye hapishanelerinin durumu ve mahpus hakları açısından önemli bulgular sunan bir yıl olmuştur. Bu rapor, yıl boyunca hapishanelerde yaşanan sorunları, hak ihlallerini ve bu ihlallerin arka planındaki nedenleri detaylı bir şekilde ele almaktadır. Elde edilen veriler, Türkiye ceza infaz sisteminin karşı karşıya olduğu zorlukların kapsamını ve derinliğini ortaya koymaktadır.

Hapishane kapasitesinin üzerinde bir mahpus sayısına ulaşılması, hem mahpusların yaşam koşullarını olumsuz etkilemekte hem de ceza infaz kurumlarının işleyişini zorlaştırmaktadır. Son yıllarda hapishanelerdeki kapasite artışı, yeni hapishanelerin inşası ve mevcut hapishanelerin genişletilmesi gibi önlemler alınmış olsa da bu önlemler, mahpus sayısındaki hızlı artış karşısında yetersiz kalmaktadır. 2023 yılında yürürlüğe giren “Yeni İnfaz Düzenlemesi” ile bir miktar rahatlama sağlanmış olsa da hapishanelerdeki doluluk oranı hala ciddi bir sorundur. Özellikle büyük şehirlerdeki hapishanelerde yaşanan kalabalıklaşma, mahpusların temel haklarına erişimini zorlaştırmaktadır.

Türkiye’deki ekonomik kriz, sadece dış dünyada değil, hapishanelerde de derin etkiler yaratmıştır. Mahpusların kantin fiyatlarındaki artış nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, yoksulluk düzeyinin hapishanelerde de belirgin hale gelmesine yol açmıştır. Kantinden temin edilebilen dış macunu, sabun ve temiz içme suyu gibi ürünlere erişimin zorlaşması, mahpuslar arasında ciddi bir yoksullaşma yaratmıştır. Bu durum, mahpusların sağlık ve hijyen koşullarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomik kriz, ayrıca mahpus yakınlarının hapishanelere düzenli ziyaret gerçekleştirmelerini de zorlaştırmış, bu da mahpusların dış dünya ile iletişimini kısıtlamıştır. Hapishanelerdeki mahpusların yoksullukla başa çıkabilmesi için kapsamlı destek ve iyileştirici politikalar gerekmektedir.

Hapishanelerdeki tecrit uygulamaları, özellikle yüksek güvenlikli S ve Y tipi hapishanelerde sistematik hale gelmiştir. Bu uygulamalar, mahpusların fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerinde derin izler bırakmaktadır. Tecrit koşullarında tutulan mahpuslar, sosyal etkinliklerden yoksun bırakılmakta ve bu durum, mahpusların rehabilitasyon sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Tecridin yaygınlaşması, mahpusların dış dünya ile olan bağlarını koparmakta, hak ihlallerinin sayısını artırmaktadır.

Hak ihlallerine dair gelen şikayetler, mahpusların sağlık hizmetlerine erişiminde ciddi sorunlar yaşadığını, özellikle kronik hastalığı olan mahpusların tedavi süreçlerinin aksadığını göstermektedir. Sağlığa erişim, mahpusların en temel haklarından biri olup, bu konuda yaşanan her türlü ihmal ve eksiklik, mahpusların yaşam haklarını doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, mektup ve telefon gibi iletişim araçlarına getirilen kısıtlamalar, mahpusların ifade özgürlüğünü ciddi şekilde kısıtlamakta, dış dünya ile olan bağlarını zayıflatmaktadır.

2023 yılında meydana gelen büyük depremler, hapishanelerde ciddi sorunlara yol açmıştır. Deprem bölgelerindeki hapishanelerde yaşanan yıkımlar ve mahpusların yaşadığı belirsizlikler, ceza infaz kurumlarının bu tür felaketlere hazırlıklı olmadığını göstermektedir. Deprem sonrası yaşanan kötü muamele iddiaları ise ceza infaz sistemindeki mevcut sorunların bir yansımasıdır. Bu durum, kriz anlarında mahpusların korunmasına yönelik önlemlerin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur.

Raporda, çocuk, kadın, LGBTİ+, engelli, hasta, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü, öğrenci, işçi ve yabancı mahpuslar gibi özel ihtiyaç sahibi grupların durumları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu grupların her biri, kendi özgün durumlarından kaynaklanan ek zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Çocuk mahpusların eğitime erişimlerinde yaşanan sıkıntılar, kadın mahpusların sağlık ve hijyen koşullarındaki yetersizlikler, LGBTİ+ mahpusların tecrit ve ayrımcılığa maruz kalmaları gibi sorunlar, bu mahpusların haklarının korunması için acil önlemler alınması gerektiğini göstermektedir.

2023 yılı Türkiye hapishaneleri raporu, ceza infaz sisteminde kapsamlı bir reforma ihtiyaç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Hapishanelerin fiziki koşullarının iyileştirilmesi, mahpusların temel ihtiyaçlarına erişiminin sağlanması ve hak ihlallerinin önlenmesi için acil tedbirler alınmalıdır. Özellikle, mahpusların sağlık hizmetlerine erişiminin iyileştirilmesi, tecrit uygulamalarının kaldırılması ve ekonomik krizden etkilenen mahpuslara yönelik destek programlarının geliştirilmesi önemlidir.

Bu rapor, Türkiye'deki ceza infaz sisteminin mevcut durumu hakkında kapsamlı bir panorama sunmakta ve bu alanda yapılması gereken reformların altını çizmektedir. Mahpusların haklarının korunması, insan haklarına saygılı bir ceza infaz sistemi oluşturmanın temelidir. Bu nedenle, hapishanelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve mahpusların haklarına erişiminin sağlanması için derhal harekete geçilmelidir. Mahpus haklarının korunması sadece mahpusların yaşam koşullarını değil, aynı zamanda toplumun adalet ve insan haklarına olan inancını da güçlendirecektir.

II. ÖZEL İHTİYAÇLARA SAHİP MAHPUSLAR

Hapiste Çocuk

2023 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

44

Psikososyal Servis
-

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz
1

Tecrit
2

Hapishane
4

Disiplin
2

Tematik
-

Sevk Talebi
5

Hak İhtali
3

Ayrımcılık
-

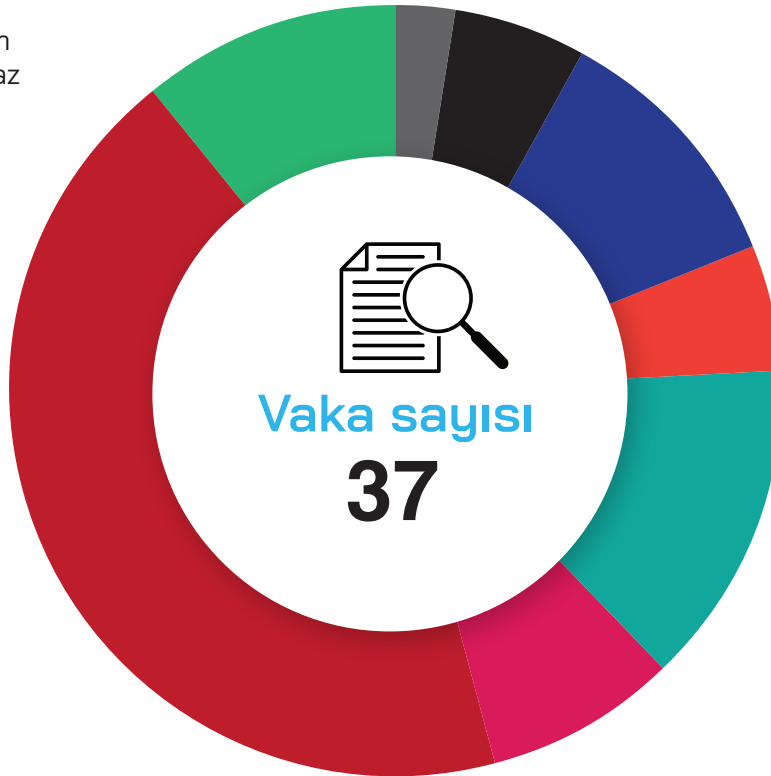
İşkence ve
Kötü Muamele
16

İfade
Özgürlüğü
-

Görüş
4

1. ÇOCUK MAHPUSLAR

1.1. Tanım

Kanunlarda suç olarak tanımlanmış bir eylemi gerçekleştirdiği iddiasıyla adalet sisteminin içine giren bir çocuk, yetişkinler için dizayn edilmiş büyük ve komplike bir sistem içerisinde kendisini ifade etme ve gerçekleştirme zorluğu içindedir. Hapishaneler özelinde bu durum, sistemin yalnızca bir kısmına denk gelse de yeterince derin bir probleme işaret eder. Tıpkı adalet sisteminin kendisi gibi hapishaneler de çocuklar için programlanmış ya da inşa edilmiş alanlar değildir. Hapishanelerdeki çocuklar, çocuk olmalarından dolayı kendilerine özgü risk ve ihtiyaçları dikkate alınarak izlenmeli ve muamele görmelidir. Ayrıca bir yetişkin sisteminin parçası olmak, kapalılığın getirdiği şiddetten daha derin ve çeşitli etkilenmek, uğradıkları hak ihlallerine karşı bir öz savunuculuk mekanizması geliştirirken daha fazla engelle karşılaşmak, mahpus çocukların özel ihtiyaçlarını özgür bir çocuğa kıyasla artırmaktadır. İçinde buldukları şartlar, çocukları maruz kalacakları şiddete karşı daha kırılgan, var olan haklarına erişimleri noktasında da daha pasif kılmaktadır. Bu sebeple hapishanedeki çocuklar, özel ihtiyaç sahibi mahpus gruplarından biri olarak kabul edilir. Üstelik bu çocuklar arasında kesişimsel olarak daha dezavantajlı gruplar da ortaya çıkmaktadır. Kız çocuklar oğlan çocukların tutulma şartlarına kıyasla daha derin bir tecrittedir, politik mahpus çocuklar yargılamalarının uzun sürmesi ya da ülkedeki politik iklim dolayısıyla daha uzun sürelerle hapsedilmektedir, yabancı çocuklara -hem anadili Türkçe olan bir çocuğa hem de yetişkin bir yabancı mahpus kıyasla- kendilerini ifade edebilmek için yeterli destek sunulmamaktadır. Bu örnekler pek tabii çoğaltılabilir.

Çocukken tutuklanmış ve 18 yaşından sonra da tutukluluğu devam eden gençler, bir günde yetişkinlerin tabii olduğu kademeli infaz sistemine ve tutulma şartlarına geçmektedir. Çocukken suçla ilişkilenen bir birey için ceza hukuku açısından doğan sonuçlar kişinin başlangıçtaki yaşını dikkate alırken infaz sistemi açısından doğan sonuçlar bunu dikkate almaz. Dolayısıyla çocukken içeri giren ve hapishanede yaşı dolan gençlerin de risk ve ihtiyaçları çocuk mahpusların hakları bağlamında incelenmeye ihtiyaç duyar.

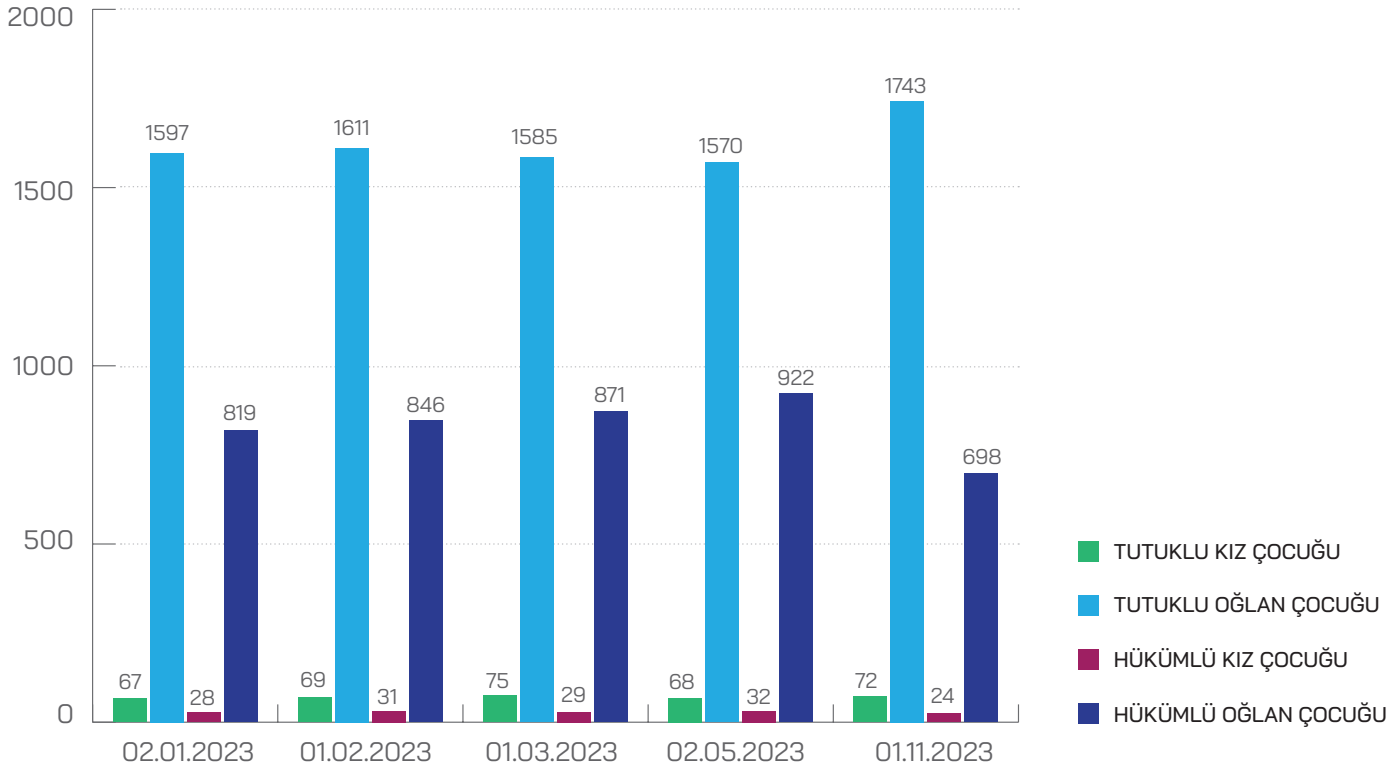
Son olarak teorik olarak mahpus statüsünde bulunmasalar da hapsedilme pratiğinin içinde olduklarından anneleriyle tutulan 0-6 yaş arası çocuklar da özel ihtiyaçlı mahpus gruplarının bir örneği olarak nitelendirilerek izleme ve savunuculukları yapılmaktadır. Bu savunuculuk kimi zaman kadın mahpuslar kimi zaman çocuk mahpuslar çatısı altında ilerlemektedir.

1.2. Genel Durum

2023 yılında gerçekleşen birtakım mevzuat değişiklikleri, çocuk mahpuslar açısından da sonuç doğuracak niteliktedir. 31.07.2023 tarihi itibarıyla COVID-19 iznindeki mahpuslar infaz kurumlarına geri çağırılmışlardır. COVID-19 iznindeki tüm çocuklar mevzuat gereği hükümlü çocuklardır. Geçen süre ve iznindeki mahpuslar için getirilen ayrı denetimli serbestlik düzenlemeleri dikkate alınarak yapılan infaz hesaplaması sonucu iznindeki bir kısım hükümlü çocuk, eğitimevlerine geri çağırılmıştır.

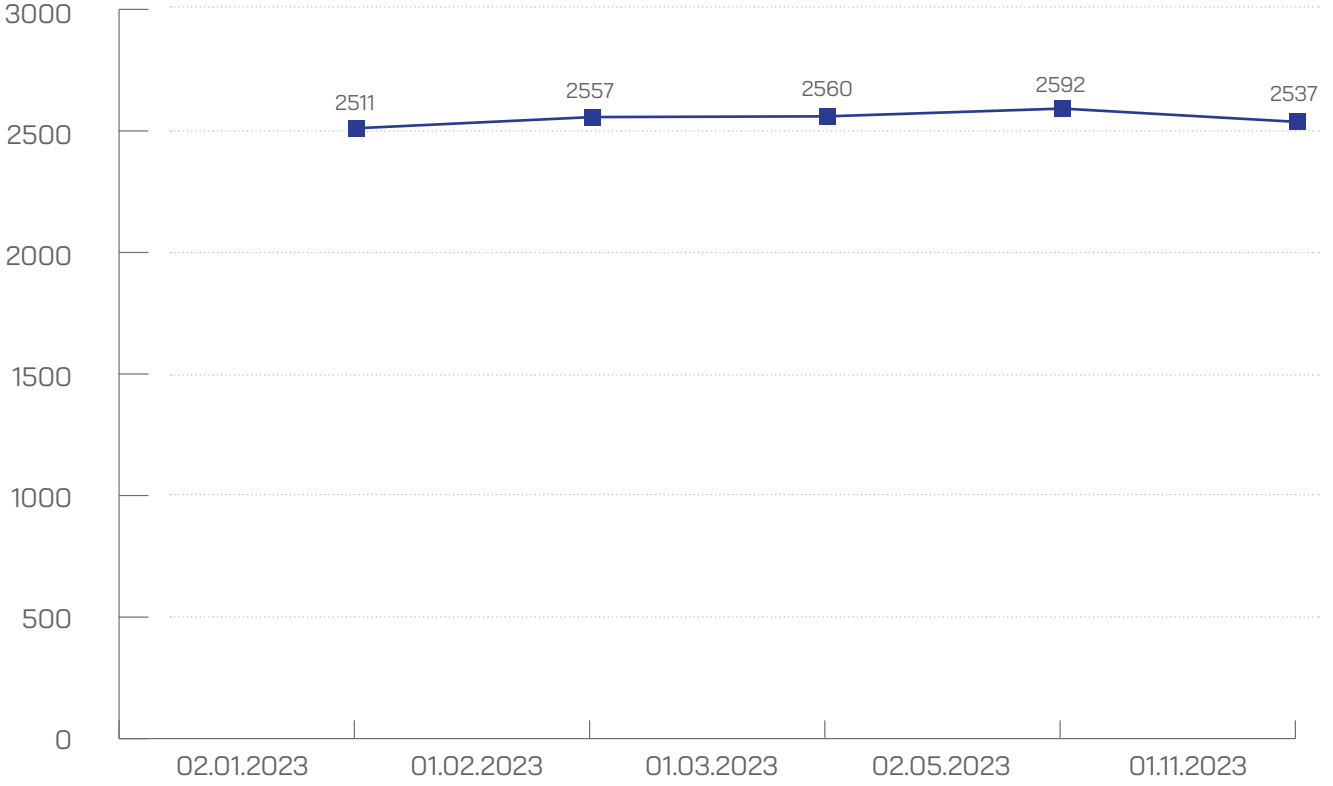
Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'in kurumda bulundurulabilecek elektronik eşyaları düzenleyen 9. Maddesi yeniden düzenlenerek çocuk mahpusların odalarında çamaşır makinesi ve kurutma makinesi bulundurmaları mümkün kılınmış, ayrıca önceden aydınlatma haricinde tüketilen elektrik giderlerini ödemek zorunda iken bu değişiklikle tüm elektrik giderlerinin kurum bütçesinden karşılanması düzenlenmiştir. Aynı yönetmeliğin "sağlık ve anasının yanında kalan çocuklar" başlıklı 12. Maddesinde anneleriyle birlikte kalan çocuklar ve emzirme dönemindeki kadınlar için kurumun güvenliğini tehlikeye düşürmemek koşulu da belirtilerek gıda maddeleri, biberon, süt pompası, mama ısıtıcısı, mama sandalyesi gibi yeme içmede kullanılan araç ve gereçler ile giyim eşyası, çocuk bezi, beşik gibi temel ihtiyaç malzemeleri, metal olmayan ve tehlike arz etmeyen oyuncaklar ile çocuğun gelişimini destekleyen eğitim-öğretim ve kırtasiye malzemelerinin kurumda bulundurulabilmesi düzenlenmiştir. Bu malzemeler, maddeye göre kurum tarafından temin edilecektir. Ancak yönetmeliğe göre bu malzemelerin temini için malzemelerin cins ve miktarının idare ve gözlem kurulu tarafından belirlenmesi veya hekim tarafından lüzumlu görülmesi şartı aranmaktadır. Aynı yönetmelik, "eşyaların nakilleri" başlıklı 17. Maddesinde ise bulunduğu kurumdan başka bir kuruma nakli gerçekleşecek çocuk mahpusların eşya gönderim giderlerinin kurum tarafından karşılanacağı düzenlenmiştir. Bunlar dışında mevzuata yansıyan ve özel olarak çocuk mahpusları ilgilendiren bir değişikliğe yayınlanan resmi kayıtlarda rastlanmamaktadır.

2023 yılında Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde paylaştığı verilere göre mahpus çocukların nüfusu, statü ve cinsiyet dağılımları aşağıdaki tabloda derlenmiştir. Bununla birlikte resmi verilerde anneleriyle tutulan 0-6 yaş arası çocuklar yer almamaktadır. Anneleriyle tutulan 0-6 yaş arası çocuklara dair en son sayıyı, milletvekili Gizem Özcan meclis bütçe komisyonları esnasında sormuş ve verilen cevaba göre 20.11.2023 tarihi itibarıyla anneleriyle tutulan çocuk sayısı 552'dir¹.

¹ "0-6 yaş arası 552 çocuk anneleriyle birlikte cezaevlerinde" <https://www.gazeteduvar.com.tr/0-6-yas-arasi-552-cocuk-anneleriyle-birlikte-cezaevlerinde-haber-1655913> Erişim Tarihi: 17.04.2024

TOPLAM ÇOCUK MAHPUS NÜFUSU

1.3. Öne Çıkan Başlıklar

Çocuk mahpusların tutulma koşulları, “yetişkin, erkek” odaklı ceza infaz sisteminde, mevzuattan ve uygulamalardan kaynaklanan pek çok dezavantaj taşımaktadır. Çocuk mahpuslar, çocuklarını yaşama ve gelişme haklarından, oyun haklarına kadar geniş bir alanda kendilerine uygun olmayan koşullar altında hapsedilmektedir. Sivil toplumun hapisanelerde hak temelli izleme yapamaması, hapisanelerde yaşanan sorunlar ile çocukların risk ve ihtiyaçlarının tespitini güçleştirmektedir.

1.3.1. Çocuklara Erişim

2023 yılının çocuk mahpuslar açısından en önemli gelişmelerinden biri, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin (“BMÇHK”) Türkiye oturumlarının tamamlanmasıdır. Taraf devletlerin Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi nasıl uyguladığının izlemesi 17.05.2023 tarihinde gerçekleşen ülke oturumuyla tamamlanmış ve nihai gözlem raporunu sunmuştur². Bu raporda mahpus çocukların tutulma şartlarına dair önemli tavsiyeler de yer almaktadır.

² Türkiye’nin birleştirilmiş dördüncü ve beşinci raporlarına ilişkin nihai gözlemlerinin İHOP tarafından çevirisi için https://etkiniz.eu/wp-content/uploads/2023/06/CRC_C_TUR_CO_4-5_52894_TUR.pdf Erişim Tarihi: 19.04.2024.

Politika Önerisi:

Çocuk hapisanelerine çocuk hakları odaklı belirli standartlara göre rutin izlemeler yapılmalıdır.

1.3.2. Çocuk Eğitimleri

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2023 yılı birim faaliyet raporunu yayınlamamış olsa da Adalet Bakanlığı'nın genel faaliyet raporunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 6 adet "Çok Programlı Anadolu Lisesi" hayata geçirildiği, mahpus çocukların kuruma girdiği günden itibaren bu liselerde kesintisiz eğitim ve öğretime geçmelerinin amaçlandığı bilgisi yer almaktadır.

1.3.3. Anneleriyle Tutulan 0-6 Yaş Arası Çocuklar

2022 yılı faaliyet raporunda aktarılan bilgilerden hareketle annesinin yanında kalan çocuklar için geliştirilen anne-çocuk ünitelerinin ikincisi olduğu anlaşılan ve Diyarbakır kampüsüne inşa edilen ünite, 10.07.2023 tarihinde kesin kabul işlemlerine başlamıştır³.

Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarına en son iki kurum daha eklenmiştir ve 2023 yılı itibarıyla bu sayı 9'a yükselmiştir. Yeni açılan kurumlar başta olmak üzere çocukların tutulduğu tüm kurumlarda görüntülü görüşme yapılabilecek kioskların hala kurulmadığı, kurulan kiosklardan her çocuğun eşit şekilde faydalanmadığı anlaşılmaktadır.

6 Şubat depremleri ardından Hatay Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu boşaltılmış, burada tutulan çocuklar, yeni açılan Samsun Kavak Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na nakledilmiştir. Çocukların depremin hemen sonrasında ve sevk esnasında ağır hak ihlallerine uğradığı, aileleriyle düzenli ve ivedi iletişim kuramadıkları tespit edilmiştir. 2023 sonu itibarıyla hapisanenin kendi resmi internet sitesine göre faaliyete devam ettiği görülmektedir.

Çocuk mahpusların uğradığı hak ihlallerinin tutulma ve kendilerini ifade etme koşulları dolayısıyla görünenin çok ötesinde olduğunun kabulü gereklidir. Zira hapisanelerde hak temelli izleme yapılamaması gerçeği, 2023 senesinde de geçerliliğini sürdürmüştür.

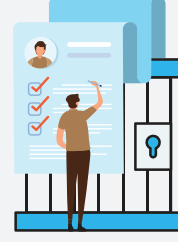
Politika Önerisi:

- Çocuk mahpusların izlenmesi ve hakları bağlamında güçlenmesi için çocukların tutulduğu ceza infaz kurumlarında bağımsız sivil denetimin önünün açılması sağlanmalıdır.
- Dış dünyayla iletişimi güçlendirecek sesli ve görüntülü görüşme imkanının yetişkin hapisanesinde tutulan çocuklar dahi tüm çocuklar için temini sağlanmalıdır.

³ Türkiye'nin 17.05.2023 tarihli BMÇHK ülke oturumunda bu kapsamda 5 ünite olduğu ifade edilmişse de faaliyet raporunda ya da herhangi bir yazılı mecrada böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. Oturumda bu ünitelerin Sincan (Ankara), Diyarbakır, Marmara (İstanbul), Erzincan, Elmadağ (Ankara), Sivrice (Elazığ) hapisanelerinde yer aldığı aktarılmıştır. <https://webtv.un.org/en/asset/k1g/k1ga6q8gtp> Erişim Tarihi: 19.04.2024.

Hapiste Kadın

2023 yılında mektuplaşılın mahpus sayısı

94

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu
2

Psikososyal Servis
1

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz
12

Tecrit
14

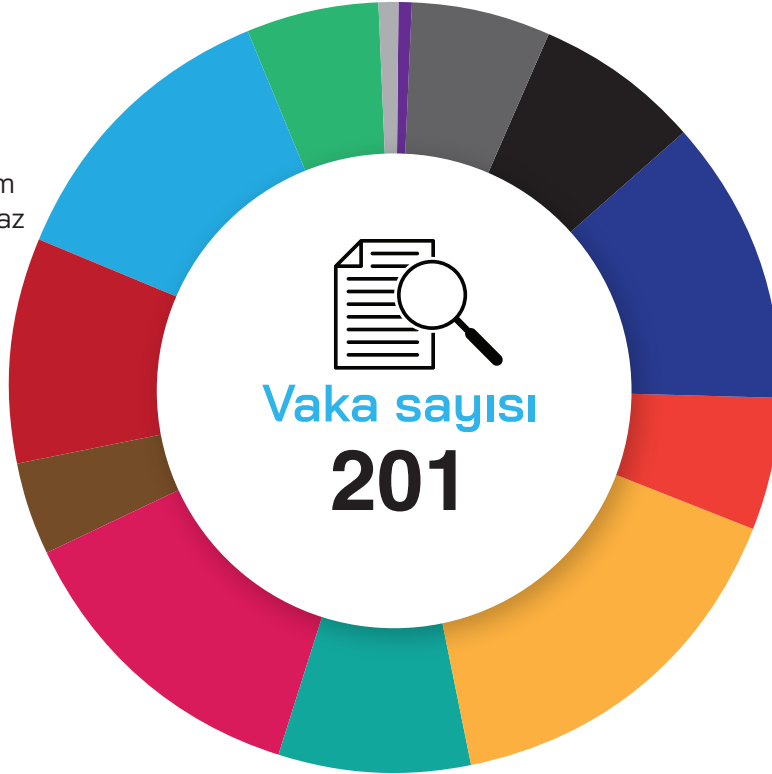
Hapishane
24

Disiplin
11

Tematik
32

Sevk Talebi
16

Hak İhtali
26

Ayrımcılık
8

İşkence ve Kötü Muamele
19

İfade Özgürlüğü
25

Görüş
11

2. KADIN MAHPUSLAR

2.1. Tanım

Türkiye ceza infaz sisteminde, hapisanelerdeki kadınların ve kız çocuklarının özgün ihtiyaçlarına karşı cinsiyet körü bir yaklaşım mevcuttur. Ataerkil sistemin yarattığı kamusal/özel hayat ikiliğinde çoğunlukla özel alanlara sıkıştırılan kadınlar açısından hapisaneler, kapatılmanın, gözetim altında tutulmanın, kontrol edilmenin derinleştiği alanlardır. Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünden hapisanelere kadar ceza infaz sisteminin bütününde, erkek egemen bir idari yapı bulunmakta olup, kadın mahpuslara özgü kurulmuş bir birim yoktur. Kadın hapisanelerinin sayılarının yeterli olmaması sebebiyle kadın mahpusların önemli bir kısmı, karma hapisanelerin kadın koşullarında kalmaktadır. Bu durum, ortak alanı kullanma, spor faaliyetlerine katılma, çalışma gibi birçok haktan yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Kız çocukları ise, kendileri için ayrılmış çocuk eğitimevlerinin yetersiz olması sebebiyle yetişkinler için hazırlanmış hapisanelerde kalabilmekte, bu da çocuk olmalarından kaynaklanan ihtiyaçlarının karşılanamamasına yol açmaktadır.

2.2. Genel Durum

2023 yılı boyunca Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü internet sitesinde belirli periyodlarla genel mahpus sayılarına ilişkin bilgiler paylaşılmıştır. Bu bilgiler arasında, mahpusların ikili cinsiyet sistemine göre dağılımına ilişkin veriler de bulunmaktadır.

Türkiye’de 11’i kapalı, 8’i açık olmak üzere toplam 19 kadın hapisanesi bulunmaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün resmi internet sitesinde son paylaşılan istatistiklere göre, 01.12.2023 tarihi itibarıyla 106’sı kız çocukları olmak üzere hapisanelerde 11.639 kadın mahpus bulunmaktadır.

Paylaşılan verilerde, kadın mahpusların kadın hapisanelerinde mi, yoksa karma hapisanelerin kadın koşullarında mı tutulduğuna dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Özellikle karma hapisanelerin kadın koşullarında tutulan kadın mahpusların verisinin tutulmaması, özel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Örneğin, bu hapisanelerin kantinlerindeki ürünlerin sayısı ve çeşitliliği erkek mahpuslara göre belirlenmektedir.

Paylaşılan veriler, kız çocuklarının kaçının eğitimevinde, kaçının kadın hapisanelerinde kaldığına dair herhangi bir ayırım sunmamaktadır. Eğitimevlerinde kalması gereken kız çocukları, kapasitenin dolu olduğu gerekçesiyle kadın hapisanelerinde tutulabilmektedir. Bu durum, onların ihtiyaçlarının tamamen göz ardı edilmesine neden olabilmektedir.

2.3. Öne Çıkan Başlıklar

Türkiye’de kadınların ekonomik yaşama katılımı sınırlı olduğu gibi, işgücüne dahil olan kadınlar da çoğunlukla kötü şartlar altında ve çok düşük ücretlere çalışmaktadır. İnşa edilmiş cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanan bu ekonomik koşullar nedeniyle kadınlar, toplumun yoksullaşan kesimlerinden birini oluşturmaktadır. Bu durum, dışarıda ekonomik birikimi ya da düzenli geliri olmayan kadınların hapisanelerde ekonomik zorluklar yaşamalarına sebep olmaktadır. Bilhassa kişisel olarak ekonomik geliri olmayan, yakınlarının ekonomik durumu kötü olan veya yakınları ile görüşmeyen kadın mahpuslar, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. 2023 yılında enflasyonun artması ve ülkede yaşanan ekonomik kriz, kadın mahpusların yoksulluklarını daha da arttırmıştır. Kantinde satılan ürün ücretlerinin, sevk masraflarının, elektrik faturalarının, posta pulu ve telefon kartı fiyatlarının artması ve dışarıdan kargo ile gönderilen eşyaların kısıtlı olması, kadın mahpusların yaşadığı ekonomik zorlukların başında gelmektedir.

6 Şubat depreminde deprem bölgesinde bulunan hapishanelerde kalan ve/ya deprem bölgesinde yaşayan yakınları olan pek çok kadın mahpus hak ihlali iddiası ile CİSST'e başvurmuştur. Bu iddialar arasında hapishanelerde herhangi bir kriz yönetim planı olmaması sebebiyle deprem esnasında can güvenliklerinin alınmadığı, iletişim yiyecek sağlığa erişim gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında aksaklıklar yaşandığı, buldukları hapishanelerden uzak şehirlerde bulunan hapishanelere zorunlu olarak sevk edildikleri, sevk esnasında cinsiyete özgü ihtiyaçlarının karşılanmadığını ve apar topar sevk edilmiş olmaları sebebiyle kişisel eşyalarının bir kısmını alamadıkları, yeni geldikleri hapishanelerde ücretsiz ped ihtiyaçlarının karşılanmadığı, kendilerine uygun olmayan bedenlerde kıyafetler verildiği, uzak hapishanelere sevk edilmiş olmaları sebebiyle deprem bölgesinde olan yakınları ile görüş ziyaretleri yapamamaları, deprem bölgesinde kalmakta olan yakınları ile iletişimde yaşadıkları sorunların onları manevi olarak zorlaması bulunmaktadır.

2.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Cinsiyet kimliklerinden bağımsız olarak, mahpusların hastaneye sevk edilebilmesi için sırasıyla dilekçe yazılması, revire gidilmesi ve revirdeki doktor tarafından mahpusun dışarıda bir hastaneye gitmesini gerektirecek bir hastalığının olduğuna karar verilmesi gerekir. Dış muayeneleri için ise ayrı bir prosedür yürütülmekte ve bu muayenelerde hastane sevkleri daha zor yapılmaktadır. Mahpusların kadın olmaktan kaynaklı sağlık alanında yaşadıkları sorunlar arasında, hastane sevkleri sırasında kendilerine erkek güvenlik görevlilerinin refakat etmesi, uzun yolculuk yapılan sevklerde kişisel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, sözlü tacize varan söylemlere maruz bırakılmaları, kadın sağlığı kontrollerinde kelepçeli muayene dayatılması ve erkek güvenlik görevlilerinin muayene odasından çıkmaması gibi örnekler bulunmaktadır. Kanser tarama testlerine ilişkin düzenli olarak bilgilendirici eğitimler yapılmamakta, bu testlerden faydalanmak isteyen mahpusların hastaneye sevk edilmeyi talep etmesi gerekmektedir. Bu durum mahpus kadınların sağlık sorunlarının geç tespit edilmesi ve hastalığın ilerlemesi gibi sonuçlara sebep olabilmektedir.

Derinleşen ekonomik krizin etkisiyle iâşe bedellerinin yiyecek masraflarını karşılamakta yetersiz kalması hapishanelerde mahpuslara dağıtılan yemeklerin besin değerini, çeşitliliğini ve kalitesini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum, kemik erimesi ve demir eksikliği bakımından daha fazla risk altında olan kadınların yeterli ve dengeli beslenmesini engellemiştir. Ayrıca, başta pedler olmak üzere kantinde satılan hijyen ürünlerinin fiyatlarının artması, kadın mahpusların sağlıklı ve hijyenik bir ortamda yaşamasını zorlaştırmaktadır. İnfaz mevzuatında kılık kıyafet konusunda kota bulunmakta ve bu kota koşul, ihtiyaç, iklim farklılığı gözetilmeksizin tüm mahpuslara aynı şekilde uygulanmaktadır. Bu durum bilhassa regl süreçlerinde kadınların sıklıkla kıyafet değiştirme ihtiyacı, kıyafetleri yıkama ve kurulama gerekliliklerinde onlara zorluk yaratmaktadır.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde sürekli doktor bulunması sağlanmalı, mümkünse kadın mahpusların kaldığı yerlerde kadın hastalıkları ve sağlığı uzmanı da istihdam edilmeli, düzenli kontrol gerektiren konularda tetkikler yapılmalı, hem mahpuslara hem personele yönelik genel önleyici sağlık müdahaleleri ve kadın sağlığı özelinde bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Cinsiyete bağlı fizyolojik farklılıklar, ihtiyaç ve istekler gözetilerek beslenme uzmanları denetiminde beslenme listeleri hazırlanmalı, sağlıklı ve nitelikli yemekler sunulmalıdır.

Hapishane koşullarının sağlıklı yaşamaya elverişli şekilde havalandırma, mimari, aydınlatma, ısıtma, kalabalık olmayan mekanlar olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Ceza infaz mevzuatında kılık kıyafet konusunda değişikliğe gidilmeli ve cinsiyet, iklim gibi faktörlere bağlı olarak kıyafet alma ve bulundurmada esneklik sağlanmalıdır.

2.3.2. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hakları ile Pede Erişim

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, kadınların belli aralıklarla kanser tarama testlerinden geçmesini önermektedir⁴. Bunlar rahim ağzı kanseri, meme kanseri, kolorektal kanser tarama testleridir. Birçok kadın mahpus, bu testlerden faydalanabileceğinden haberdar değildir. Bu durum, hastalıkların geç tespit edilmesi sonucunu doğurmaktadır. 2023 yılı içerisinde bu konuda hapisanelerde farkındalık çalışması yürütülüp yürütülmediğine, kadın mahpusların bu muayeneleri yaptırıp yaptırmadığına ilişkin hiçbir veri elde edilememiştir.

CİSST, toplu yaşam alanı olan hapisanelerde, regl olan kişilere özgü hijyen ihtiyaçlarının sağlık hakkı kapsamında ücretsiz olarak karşılanması gerektiğini savunmakta ve 2017 yılından bu yana ücretsiz pede erişim için kampanya yürütmektedir. Kampanya öncesinde, kadın mahpuslar ve trans erkek mahpuslar ped ihtiyaçlarını kantinden belirli bir ücret karşılığında temin etmekteyken, kampanya sonrasında bazı hapisane idarelerine başvurmaları halinde kendilerine ücretsiz hijyenik ped verilmesi sağlanmıştır. Ancak, uygulamada meydana gelen bu değişikliğin yasalarda bir karşılığı olmamıştır. Dolayısıyla uygulama değişikliğinden haberdar olmayan kadınlar ve trans erkekler bulunmaktadır. Öte yandan, bazı hapisane idareleri tarafından ücretsiz ped talepleri keyfi olarak reddedilmektedir. Hapisane idaresinden talep etmesine rağmen, kendilerine ücretsiz olarak ped verilmeyen mahpusların yaptığı şikayetler üzerine infaz hakimliklerinin lehe karar verdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, ücretsiz olarak dağıtılan pedlerin kalın, eski, tek tip olduğuna dair şikâyetler mevcuttur. Ped kullanmayı kişisel yahut sağlıksal sebeplerle istemeyen mahpusların ise tampon, menstrüel kap gibi alternatiflere erişemedikleri derneğimize gelen başvurular arasındadır.

Politika Önerisi:

Mahpuslara başta ped ve tampon olmak üzere hijyen ve temizlik malzemeleri ihtiyaca uygun çeşitlilik ve nitelikte ücretsiz olarak verilmeli, mahpusların bu malzemelere ücretsiz erişimi yasal güvence altına alınmalıdır.

2.3.3. Koşuş Aramaları ve Üst Aramaları

Hapisane giriş çıkışlarında mahpusların üst aramalarının yapılması esnasında problemler yaşanmaktadır. Bazı hapisanelerde, hastaneye veya mahkemeye gitmek için hapisane dışına çıkması gereken kadın mahpusların üstleri hapisane içerisinde kadın güvenlik görevlilerince arandıktan sonra, dış güvenlik görevlileri tarafından da aranmak istenmektedir. Bazı kadınlar, bu uygulamayı kabul etmeyerek koşuşlarına yahut kaldıkları odalara dönmekte ve bu aramaya maruz kalmamak için hastaneye sevk edilmekten mümkün olduğunca imtina etmektedir. Koşuş aramalarına kalabalık bir personel sayısı, aniden, ya da fazla sıklıkla gelmesi kadın mahpusları tedirgin etmektedir. Aramalar esnasında daha önce kantinden aldıkları veya dışarıdan yakınlarının kargoladığı eşyalarına ve defterlerine el konulabilmektedir. Bu eşyalar sebebiyle haklarında disiplin soruşturmaları açılabilir.

Bunların yanı sıra, koşuş ve odalarda bulunan kameralar aracılığıyla mahpusların özel alanları izlenmektedir. Bu durum, kadınların hareket alanını kısıtlamakta ve doğduklarından itibaren toplum tarafından gözetlenerek maruz kaldıkları ayrımcılığı derinleştirmektedir. Örneğin, mahpus kadınlar izlendikleri için vücutları kaşındığında kendilerini kaşımak konusunda dahi rahat hissetmemektedir. Ayrıca, kameraların banyo ve tuvalet çıkışlarını görmesi, banyodayken yanlarına almayı unuttukları eşyalarını almak için odalarına geçmeleri gerektiğinde yeniden giyinmelerini zorunlu kılmaktadır. Ağdalarını ısıtmak için gerekli aletleri takacakları prizlerin yalnızca kameraların gördüğü alanlarda olması da kadınların yaşadığı rahatsızlığa örnek verilebilir. Benzer şekilde, havalandırmalarda bulunan kameraların

⁴ <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/kanser-taramalari> Erişim Tarihi:03.05.2024.

yatakhane bölümünü görüyor olması, kadınların uydukları, üstünü değiştirdikleri alanlarda bile izlenmelerine ya da böyle hissetmelerine sebep olmaktadır.

Bunların yanı sıra, koğuş ve odalarda bulunan kameralar aracılığıyla mahpusların özel alanları izlenmektedir. Bu durum, kadınların hareket alanını kısıtlamakta ve doğduklarından itibaren toplum tarafından gözetlenerek maruz kaldıkları ayrımcılığı derinleştirmektedir. Örneğin, mahpus kadınlar izlendikleri için vücutları kaşındığında kendilerini kaşımak konusunda dahi rahat hissetmemektedir. Ayrıca, kameraların banyo ve tuvalet çıkışlarını görmesi, banyodayken yanlarına almayı unuttukları eşyalarını almak için odalarına geçmeleri gerektiğinde yeniden giyinmelerini zorunlu kılmaktadır. Ağdalarını ısıtmak için gerekli aletleri takacakları prizlerin yalnızca kameraların gördüğü alanlarda olması da kadınların yaşadığı rahatsızlığa örnek verilebilir. Benzer şekilde, havalandırmalarda bulunan kameraların yatakhane bölümünü görüyor olması, kadınların uydukları, üstünü değiştirdikleri alanlarda bile izlenmelerine, yahut böyle hissetmelerine sebep olmaktadır.

Politika Önerisi:

Detaylı arama ve iç beden araması tamamen kaldırılmalı, mahpusun yasaklı madde veya eşya bulundurup bulundurmadığı tarama cihazı gibi araçlar kullanılarak tespit edilmeli, cihazla dahi olsa beden araması bir tabip tarafından yapılmalı ve kadınlar doktorun cinsiyetini belirleyebilmelidir. Tüm arama uygulamaları sıkı şartlara bağlanmalı, bu şartlar yasalarda açıkça düzenlenmeli, aramalar erkek infaz koruma ve jandarma görevlilerinin gözetim alanının tümüyle dışında gerçekleştirilmelidir.

2.3.4. Hapishaneler Arası Nakil ve Görüş

Mahpusların isteğe bağlı nakil talepleri çoğunlukla kapasite doluluğu gerekçesiyle reddedilmekte, bu da ailelerinden ve çocuklarından uzak hapishanelerde kalmalarına yol açmaktadır. Aileler, sağlık sorunları, ekonomik krizin derinleşmesiyle ulaşım ve konaklama ücretlerinin karşılanamaması gibi sebeplerle, kendilerine uzak hapishanelerde kalan mahpus yakınlarını ziyarete gelememektedir. Bu durum, kadın mahpuslar bakımından kapatılma ve yalnızlaştırılma deneyimini daha da şiddetlendirmektedir.

Politika Önerisi:

Kadınlar, aile ve sosyal çevrelerine yakın hapishanelerde tutulmalı, bu amaçla yaptıkları sevk talepleri karşılanmalı, ailelerin görüş için yapacağı yol masrafları en aza indirilmeli, aileler uzun yoldan geliyorsa görüş saatleri uzatılmalıdır.

2.3.5. Sosyalleşme ve Dış Dünyayla İletişim

2023 yılında bazı hapishanelerde kadın mahpuslar atölye, sohbet, açık ve kapalı spor alanlarına çıkarılma, kütüphaneyi ve sinema salonlarını kullanma haklarına erişemezken bazıları ise bu haklardan yalnızca aynı koğuşta kaldıkları mahpuslarla birlikte yararlanmıştır. Görüntülü konuşma sistemi bazı hapishanelerde ve belli suç tiplerindeki mahpuslar bakımından uygulanırken, bazıları için uygulanmamaktadır. Bu ayrımcı uygulama, bu hakka erişemeyen kadın mahpusların dış dünya ile iletişimini kısıtlamaktadır. Bu kısıtlamalar, toplumda özel alanlara kapatılmaya çalışılan kadınların, hapishanelerde bu kapatılma hallerinin daha da ağırlaşmasına sebep olmaktadır. Hapishanelerde, kadınların tahliye sonrasında yeniden eve/özel alana kapatılmalarını engelleyecek mesleki ve eğitici etkinliklere katılması gibi alternatifler yaratılmasını engellemektedir.

Dışarıda çocuğu olan kadın mahpusların çocuklarının gelişimlerini destekleyebilmeleri için alternatif bakım hizmetleri oluşturulmamaktadır. Anne mahpuslar, çocukları ile iletişimlerini ancak ziyaretler ve telefon görüşmeleri ile gerçekleştirebilmektedir. Bu durum, çocukların gelişimlerini olumsuz etkilediği gibi, anne olan mahpuslar için ikincil cezalandırma teşkil etmektedir. Öte yandan, telefon ve sesli-görüntülü görüşme sistemi kullanımının belli koşullara bağlanması sebebiyle mahpuslar arasında yaratılan ayrımcılık, çocuklar arasında da annelerinin bu koşulları sağlayıp sağlayamamasına bağlı olarak dolaylı ayrımcılığa neden olmaktadır.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde kadınların organize edilmesine aktif katıldığı etkinlikler, kurslar, atölyeler düzenlenmelidir. Mahpuslar arası sosyalleşme olanakları artırılmalıdır. Kadınların hapishane dışındaki sosyal çevreleri ile ilişkilerini güçlendirecek uygulamalar geliştirilmelidir. Hapishanedeki ebeveynlere çocukları ile görüşme, kişisel ilişki kurma, çocukların sağlıklı gelişimlerini destekleme amacıyla alternatif bakım hizmetleri sağlanmalıdır.

2.3.6. Ekonomik Zorluklar

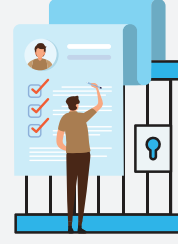
Kadın mahpusların bir kısmı hapishanelerde çalışarak bir kısmı ise yakınlarının yardımları ile ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak, derinleşen ekonomik kriz nedeniyle yakınlarının da ekonomik durumlarının kötüleşmesi ve artan enflasyonun hapishane giderlerine yansması, kadınların ihtiyaçlarını karşılayamamalarına sebep olmaktadır. Maddi gelir elde edebilmek için gerekli koşulları sağlayarak hapishanede çalışan kadınlar ise çok cüzi ücretler almaktadır. Çalışma alanları ise genellikle tekstil, yemek, temizlik gibi ataerkil iş bölümünde geleneksel olarak kadın işi olarak görülen sektörlerden oluşmaktadır. Ancak, yine de çalışarak elde ettikleri gelir, ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Hapishanede çalışma koşullarını sağlayamayan kadınların bir kısmı, buldukları koşullardaki diğer mahpusların işlerini yaparak bazı ihtiyaçlarını karşılamaktadır fakat bu durum, mahpuslar arasında hiyerarşik bir ilişki yaratabilmektedir.

Politika Önerisi:

Ekonomik destek ihtiyacı olan mahpus kadınlar tespit edilerek desteklenmelidir. Çalışmak isteyen tüm mahpuslara çalışma olanağı sağlanmalı, kadınlar yeteneklerine, ihtiyaçlarına ve ilgi alanlarına uygun ve meslek edinme imkânı sunan çalışma alanlarına yönlendirilmeli, bu süreçte cinsiyetçi bakış açısı terk edilmelidir.

Hapiste LGBTİ+

2023 yılında
mektuplaşılın
mahpus sayısı

98

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu
8

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz
-

Psikososyal
Servis
2

Tecrit
46

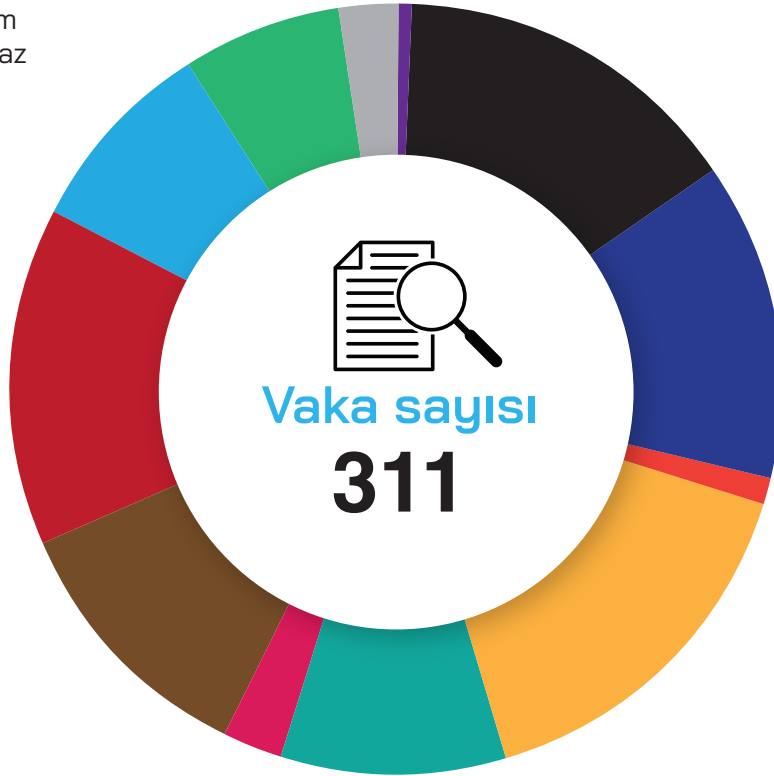
Hapishane
41

Disiplin
4

Tematik
48

Sevk Talebi
29

Hak İhtlali
8

Ayrımcılık
35

İşkence ve
Kötü Muamele
44

İfade
Özgürlüğü
26

Görüş
20

3. LGBTİ+ MAHPUSLAR

3.1. Tanım

Türkiye’de LGBTİ+ mahpuslar idari ve fiziki koşulları ikili cinsiyet sistemi esas alınarak natrans⁵ ve heteronormatif⁶ bir bakış açısıyla planlanmış, inşa edilmiş hapisanelerde tutulmaktadır. LGBTİ+ mahpusların ihtiyaçlarına yönelik güncellenmemiş hapisane sistemi, hapisane idaresi ve çalışanlarının tutumlarını olumsuz etkiler, LGBTİ+ mahpusların toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorlukları daha da katmanlaştırır. LGBTİ+ mahpuslar kimlik ya da pasaportlarında belirtilen cinsiyet hanesi göz önünde bulundurularak “uygun” görülen hapisanelere, koşullara yerleştirilirler. Trans mahpuslar resmi trans uyumu süreçlerinden geçtikleri koşulda cinsiyetleriyle uyumlu hapisanelere yerleştirilir, aksi takdirde atanmış cinsiyetleri referans alınır. Lezbiyen, gey, biseksüel ve resmi trans uyum sürecine girmemiş LGBTİ+ mahpuslar hapisane idaresine açıldığı, sağlık raporu aldığı ya da bu kimlikleri dolayısıyla genel popülasyondan ayrı tutulma talebi olduğu koşullarda özel koşullara ya da tekli hücrelere yerleştirilirler. Dolayısıyla LGBTİ+ mahpuslar hapisane idaresine ya da derneğimize cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği (CYCK) bağlamında açık değilse kendilerine ulaşmak, sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlar üzerine öneriler sunmak zorlaşmaktadır.

3.2. Genel Durum

Önceki yıllara ait raporlarımızda detaylı olarak belirttiğimiz OHAL ve COVID sonrasında süreklileşen sosyal tecrit uygulamaları, genel popülasyondan ayrı tutulan, sosyal etkinliklerden ve çalışma hakkından mahrum bırakılan LGBTİ+ mahpuslar için ceza infaz sistemi içerisinde olmanın süresiz bir olağanüstü hale tâbi olmak olduğunu göstermiştir.⁷ LGBTİ+ mahpuslara dair güncel bilgi ve istatistiklere erişmek yayın ve raporlarımızda da belirttiğimiz üzere güçtür.^{8,9}

2021 Ekim ayında AİHM dahilinde görülen “X. v. Türkiye” davasının kararına yönelik Türkiye Hükümetinin verdiği aksiyon raporunda yer alan bilgilere göre 2020 yılı itibarıyla cinsel yönelimi farklı olduğu bir raporla tespit edilen hükümlü ve tutukluların sayısı 164 olarak belirtilmiştir, Hükümetin tekrar 26 Nisan 2022 tarihinde verdiği eylem raporunda da Ceza İnfaz Kurumlarında tutulan hükümlülerin cinsel yönelimleri ve detaylarına ilişkin herhangi bir istatistiksel veri bulunmamaktadır ancak ceza infaz kurumları aracılığıyla yapılan ankette farklı cinsel yönelime sahip olduğu tespit edilenlerin sayısının 255 olduğu aktarılmıştır. Bu verinin Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) tarafından verildiği belirtilse de bu sayının nasıl ve hangi yöntemle elde edildiğine dair ikna edici hiçbir somut unsur bulunmamaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün internet sitesinde belli aralıklarla mevcut mahpus sayısı yayınlanmaktadır, ancak bu veriler ikili cinsiyet sistemi esas alınarak paylaşılmaktadır. İstatistik verilere ilişkin CİSST’in yapmakta olduğu bilgi edinme başvuruları ise önceki yıllarda olduğu gibi “kamuyunu ilgilendirmeyen kurum içi bilgi” olduğu belirtilerek cevapsız bırakılmıştır. Bu nedenlerle güncel LGBTİ+ mahpus sayısına ulaşamamaktadır.

⁵ “Cisgender (‘Cis’): Tr. Natrans veya cis. (‘Sis’ şeklinde okunur.) Sahip olduğu cinsiyet kimliği, doğumda kendisine atanan cinsiyetle örtüşen kişilere denilir. Cis- ön eki Latince ‘bu taraftaki’ anlamına gelmekte olup, cinsiyet kimliği bağlamında kullanımının küresel olarak popülerleşmesi son on yılda trans hakları aktivistlerince gerçekleştirilmiştir. Natrans terimi ise 2013 yılında kaybettiğimiz trans aktivist Aligül Arıkan tarafından Türkçe literatüre kazandırılmıştır.”

⁶ “Heteronormativity: Tr. Heteronormativite. İkili cinsiyet rejimine dayanarak heteroseksüelliğin, cinsel yönelimin aslı biçimi ve normu olduğu düşüncesi. Cinsel ve romantik ilişkilerin –ve evliliğin– en uygun biçiminin kadın ve erkek arasında gerçekleştiğini varsayar. Heteronormatif bir bakışa göre beden cinsiyet (Bkz: Sex), cinsel yönelim, cinsiyet kimliği (Bkz: Gender Identity) ve cinsiyet rolleri arasında doğrusal bir ilişki bulunur. Heteronormativitenin sistematik bir uygulamaya dönüşmesi heteroseksizmi doğurur.” Gedizlioğlu, Deniz (2020) LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, KaosGL Yayınları, Ankara s.31

⁷ <https://cisst.org.tr/yillik-raporlar/>

⁸ Demirbaş, Hilal Başak (2016) Türkiye’de LGBTİ Mahpus Olmak, TCPS, İstanbul

⁹ Demirbaş, Hilal Başak (2018) Türkiye’de LGBTİ Mahpus Olmak, TCPS, İstanbul

LGBTİ+ mahpuslara ilişkin elimizde bulunan güncel istatistiki bilgi CİSST'e ulaşmış veya derneğimizin basın vb. yollarla hakkında haberdar olup iletişime geçtiği mahpuslardan oluşmaktadır. Buna göre 2014 yılından itibaren kayıtlarımıza geçmiş LGBTİ+ mahpus sayısı 260 olup 2023 yılında 99 LGBTİ+ mahpusla iletişim kurulmuştur. Kadın ve erkek hapishanelerindeki uygulama farklılıkları ve ayrımcılığa maruz kalmamak için LGBTİ+'ların kimliklerini gizlemek istemesi vb. nedenler göz önünde bulundurulduğunda gerçek mahpus sayısının çok daha fazla olduğu söylenebilir.

3.3. Öne Çıkan Başlıklar

LGBTİ+ mahpusların durumuna ilişkin 2023 yılında öne çıkan başlıklar; fiili tecrit, dış dünya ile ilişkiler, ekonomik zorluklar, sağlık hizmetlerine erişim, translara özgü sağlık hizmetlerine erişim, adalete erişim, HIV ile yaşayan LGBTİ+ mahpuslar, sosyal koşullar, sevkler ve ayrımcılık temelli işkence ve kötü muamele olmuştur.

3.3.1. Tecrit

LGBTİ+ mahpuslar fiili tecride maruz bırakılmaktadırlar. Güvenliklerinin sağlanamaması gerekçesiyle genel popülasyondan ayrı tutulan LGBTİ+ mahpusların özel odalarda ya da koşullarda tutuldukları belirtilmektedir. Bu bağlamda LGBTİ+ mahpuslar ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü olmayan mahpuslar için bir disiplin cezası olarak uygulanan tek başına tutulma uygulamasına uzun süreler boyunca, kimi zaman infazları tamamlanincaya kadar tabi tutulabilmektedir. Bu odalarda kalan LGBTİ+ mahpuslar; kapasite fazlalığı, personel yetersizliği gibi sebepler gerekçe gösterilerek diğer mahpusların yararlanabildiği sosyal ve fiziksel aktivitelerden ve çalışma hakkından faydalanamaz. Dolayısıyla LGBTİ+ mahpuslar hapishane içinde sosyalliğe ve yalnızlığa mahkûm edilir. Bazı hapishanelerde trans kadın/trans feminen mahpuslara ya da eşcinsel/biseksüel erkek mahpuslara yeterli sayı ve koşullar oluştuğunda koşu tayin edilebilmektedir. Trans kadın/trans feminen mahpusların resmi uyum süreçlerini tamamladıkları koşullarda kimliklerine uygun hapishanelere yerleştirildiği, buralarda genel popülasyona dahil olabildikleri belirtilmiştir. Ancak iletişimde olduğumuz az sayıdaki trans maskülen/trans erkek mahpusların¹⁰ ister kadın ister erkek hapishanelerinde tutulsunlar, her koşulda fiili tecride maruz bırakıldıklarına dair beyanlar aktarılmıştır. Bu mahpuslar aynı zamanda hapishane idare ve personeli tarafından da cinsiyet kimlikleri dolayısıyla şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Daha önceden X-Türkiye davasına da konu olan ve başvuranın lehine sonuçlanan¹¹ tecrit koşullarının ayrımcılık yasağının ihlal edildiği iddiası, daha önceden tutulduğu hapishanede cinsel saldırıya uğramasının ardından nakil edilen, nakil olduğu kurumda da tek başına tutulan bir mahpusun TİHEK başvurusuna konu olmuştur. İlgili kararda mahpusun daha sonradan kendi talebiyle LGBTİ+ koşu bulunan bir hapishaneye naklinin sağlanmış olması nedeniyle karar vermesine yer olmadığına karar verilmiştir.¹² Mahpusun LGBTİ+ koşu olan bir hapishaneye nakli sağlanarak sorunun çözülmüş olduğu varsayılsa da başvuruya konu olan ihlallerin LGBTİ+ mahpusların tutulma koşullarında karşılaşılan ihlaller olduğu ortadadır. Nitekim derneğimize Türkiye'nin farklı bölgelerindeki hapishanelerden başvuran mahpuslar 2023 yılı boyunca 46 tecrit vakası belirtmişlerdir.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpuslar hapishanelere yerleştirilirken dikkate alınması gereken temel kriterlerden biri olan "güvenlik", tecrit gibi bir sonuca yol açmamalıdır. Hapishanelerde LGBTİ+ mahpusların güvenliklerinin sağlanması ve sosyal aktivitelere katılma, çalışma gibi haklarından yararlanabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

¹⁰ Kadın hapishanelerinin erkek hapishanelere kıyasla daha güvenli olduğunun düşünülmesi, görünmezlik ve gizli kalma isteği vb. nedenlerle iletişim içinde olabildiğimiz resmi kimlikte cinsiyeti kadın olarak atanmış LGBTİ+ mahpusların sayısı resmi kimlikteki cinsiyeti erkek atanmış LGBTİ+ mahpuslardan oldukça azdır.

¹¹ <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-120280>

¹² <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/rc33om.%20s>

3.3.2. Dış Dünyayla İletişim

Mahpusların dış dünyayla iletişimleri avukat görüşü, mektup, telefon ve açık/kapalı görüşlerle sınırlıdır. İnfaz kanunu madde 83'te hükümlüleri kimlerin ziyaret edebileceği düzenlenmiş ve ziyaretçilerin hısım akraba olması koşulu getirilmiştir. LGBTİ+ mahpusların aile bağları göz önünde bulundurulduğunda, bu kısıtlamaların dış dünyayla bağlantılarına ket vurduğunu görmek mümkündür. Telefon hakkı da benzer şekilde hısım akrabayla sınırlıdır. Özellikle aile bağları kuvvetli olmayan, yetiştirme yurdunda büyümüş ya da aile bireyleri hayatta olmayan LGBTİ+ mahpuslar için telefon ve görüntülü görüşme hakkı halihazırda erişilebilir değilken artan telefon kartı ve görüntülü görüş ücretleri yoksul LGBTİ+ mahpuslar için zorlayıcı ekonomik ve sosyal koşullar yaratmıştır. Özellikle görüş, görüntülü görüşme ve telefon hakkını kullanamayan LGBTİ+ mahpuslar için mektup göndermek tek iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bazı LGBTİ+ mahpuslar mektup ücretlerini de ekonomik olarak karşılayamamaktadır.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpusların aile ve akrabalarıyla ilişkilerinin sınırlılığı göz önünde bulundurularak dış dünya ile temaslarını artırmak için aile ve akraba dışındaki görüşçülerin sayılarını artırmak gibi alternatif uygulamalar gündeme getirilmelidir.

3.3.3. Adalete Erişim

LGBTİ+'ların adalete erişimi her koşulda zor ve kısıtlıdır. Bu durum yargı mekanizmalarının ve toplumun sahip olduğu önyargılar kadar, hukuki danışmanlık veren ve LGBTİ+ dostu mekanizmaların az olmasıyla da ilgilidir. İnfaz hukuku ihlallerinde mahpusların genel olarak yaşadıkları zorluklar, LGBTİ+ mahpusların kimlikleriyle kesiştiği noktada daha da katmanlı hale gelir. Mahpuslar dışarıdaki işlerini kendilerine atanan ya da seçtikleri vasiler üzerinden gerçekleştirirler. LGBTİ+ mahpuslar, aile ya da yakınlarından biri bu görevi üstlenmediği takdirde kendilerine atanan bir avukat ile bu vasilik ilişkisini sürdürmek zorundadır. Pek çok LGBTİ+ mahpus vasileriyle kurdukları ilişkilerin çok zayıf olduğundan ya da hiç iletişim kuramadıklarından bahsetmektedir. 2023 yılı boyunca LGBTİ+'lara yönelik artan nefret söylemi de LGBTİ+'ların dış dünya ile ilişkilerini etkileyebilir. Öte yandan hapsedildikleri dava dosyası dışında ihtiyaç duydukları boşanma, cinsiyet uyum sürecini hukuki olarak başlatma, isim davası, maruz kaldıkları ihlallere ilişkin hukuki yollara başvurma gibi hukuki işlemlerde de avukata ihtiyaç duyabilmektedirler. Ancak ekonomik zorluk yaşamaları nedeniyle avukat ve mahkeme masraflarını çoğu zaman karşılayamamaktadırlar. Bu durum LGBTİ+ mahpusların ilgili dernek ve örgütlere başvurmasına sebep olmaktadır ancak mahpusların hukuki destek için başvurabileceği yerlere dair bilgilerinin olmaması, hukuki destek sunabilen dernek ve örgütlerin danışma hatlarının mahpuslar için erişilebilir olmaması gibi nedenlerle bu ihtiyaçları çoğunlukla karşılanamamaktadır.

Bütün mahpuslara uygulanan mektup ve telefonla iletişimdeki gözlenme/sansür koşullarının yanı sıra, LGBTİ+ mahpusların dış dünyayla iletişimde yaşadığı yukarıda belirttiğimiz zorluklar, ceza infaz kurumlarında yaşadıkları hak ihlallerini bildirmelerini de zorlaştırmaktadır. Ceza infaz kurumlarında yaşadıkları sorunları telefon, görüntülü görüşme ve mektup aracılığıyla bildiren LGBTİ+ mahpusların kurumun kötülendiği gerekçesiyle disiplin cezasına çarptırıldığı, sözlü ve psikolojik şiddete maruz kaldığı, bu sebeplerden dolayı olası bir misilleme ve cezalandırılmaya maruz kalmamak adına şikayetlerini iletemedikleri durumlar söz konusu olmuştur.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpusların haklarının ne olduğunu ve hak ihlalleri ile karşılaştıklarında hangi merciye, nasıl başvuruda bulunacaklarını anlatan, baro adli yardım hizmetini açıklayan ve başvuru formunu içeren bir kitapçık hazırlanmalı ve hapisaneye girişlerinde kendilerine verilmelidir. Bağlı oldukları barodan atanan vasilerinin LGBTİ+ mahpusların olası özel ihtiyaçlarına yönelik farkındalık sahibi olması amaçlanmalıdır.

3.3.4. Ekonomik Zorluklar

2023 yıl sonu enflasyonu Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre yüzde 64,77 Enflasyon Araştırma Grubu (ENAG)'na göre ise yüzde 127 olarak hesaplanmış, bu oranlar ise LGBTİ+ mahpusları derinden etkilemiştir. 2023 yılı boyunca bize ulaşan mektuplar mahpusların içme suyu gibi temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamadıkları derin bir yoksulluk içinde olduklarını göstermektedir. LGBTİ+ mahpusların tamamlayıcı ve takviye gıda ürünleri, elektrik faturaları, hijyen ve kozmetik ürünleri, kıyafet, bazı koşullarda adli giderleri ve trans uyum süreci giderlerini kendilerinin karşılamaları gerekmektedir. Aile bağları kuvvetli olmayan LGBTİ+ mahpusların çoğu zaman hapisane dışından maddi destek sağlayan yakınları bulunmamaktadır. LGBTİ+ mahpusların genel popülasyondan ayrı tekli ya da diğer LGBTİ+ mahpuslarla tutulması çalışma haklarından da mahrum bırakılmalarına sebep olmaktadır. Bu da LGBTİ+ mahpusların diğer mahpusların sahip olduğu hapisanede çalışmayla elde edilen gelir kaynağına erişimleri olmadığı anlamına gelir. LGBTİ+ mahpusların genel popülasyondan ayrı tutulmaları kimi zaman odalarında televizyon, radyo, kettle gibi diğer mahpuslarla paylaşımlı kullanılabilen birçok eşyanın da bulunmaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla mahpusların içinde bulunduğu fiili tecrit ile ekonomik zorluk koşulları yoksulluğun boyutunu katmanlaştırmaktadır. LGBTİ+ mahpusların bir diğer gelir olanağı, el işi yapıp dış dünyayla kurdukları dayanışma ilişkileri sayesinde bu işleri satmaktır. Salgınla birlikte mahpusların dış dünyayla kurdukları ilişkiler zayıflamış, bu durum da bu tür dayanışma alanlarının daralmasına sebep olmuştur. Artan enflasyon el işi malzemelerinin pahalılaşmasına ve boncuk gibi el işi malzemelerini mahpusların karşılayamamasına sebep olmuş, dolayısıyla mahpusların buradan elde ettikleri kısıtlı gelir imkânı da oldukça azalmıştır. LGBTİ+ mahpusların CYCK'lerine uygun olarak talep ettikleri hijyen, kozmetik ürünleri ve kıyafetler bazı hapisanelerin iç ve dış kantinlerinde bulunmayabilir. Bu durumda mahpuslar bu ihtiyaçlarını LGBTİ+'larla çalışan STÖ'lere iletmektedir. Ancak pandemi koşulları bu örgütlerin çalışmalarını askıya almalarına, tamamen durdurmalarına veya seyrekletmelerine neden olmuştur. 2023 yılında bu çalışmalar tekrar gündeme gelmiş olsa da mahpusların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için alandaki çalışmaların artması gerekmektedir.

Politika Önerisi:

Diğer mahpuslara tanınan mesleki kurs ve iş atölyesi imkânlarından ve açık hapisane hakkında LGBTİ+ mahpuslar da faydalanabilmelidir. Aksi takdirde LGBTİ+ mahpusların yaşadığı sosyal ve ekonomik hak kayıplarının tazminine yönelik çözümler bulunmalıdır.

3.3.5. Sağlık Hizmetlerine Erişim

LGBTİ+ mahpusların sağlık hizmetleriyle ilk karşılaşmaları, genel hapisane popülasyonundan ayrı tutulmaları için sözlü beyanlarının yanı sıra psikiyatri kliniğinden “cinsiyet kimliği ya da cinsel kimlik bozukluğu” tanısı almaları ve bu durumun raporlandırılmasıdır.¹³ LGBTİ+ mahpuslar hastane ziyaretlerinde hem CYCK temelli hem de mahpus olmaları dolayısıyla ayrımcılığa uğradıklarını, bazı koşullarda doktorların muayeneyi reddettiklerini aktarmışlardır. 2023 yılı boyunca pek çok LGBTİ+ mahpus hastane sevklerinde sık sık zorluk yaşadıklarını, uzun süre sevk bekleyebildiklerini, sevk edildikleri hastanelerde kolluk kuvvetleri tarafından sözlü ve fiziksel tacize maruz bırakılabildiklerini aktarmışlardır. Sevk sırasında maruz kaldıkları ihlaller, diğer erkek mahpuslarla kimi zaman aynı araca bindirilmeleri gibi nedenlerin mahpusların sağlık hizmetlerine erişim taleplerinde caydırıcılığa sebep olduğu gözlenmiştir.

Politika Önerisi:

Hapisane içerisindeki psikologlar, sosyal çalışmacılar, aile hekimleri ve doktorlar LGBTİ+'ların sağlığa erişim hakları ve cinsiyet uyum süreci üzerine bilgilendirilmeli, homofobik ve transfobik bakışın önüne geçilmelidir.

HIV ile yaşayan LGBTİ+ mahpuslar 2023 yılı boyunca hak ihlallerine maruz kaldıklarını derneğimize bildirmişlerdir. Kurumda LGBTİ+ koğu bulunmasına rağmen tek kişilik odada izole şekilde tutuldukları, kurum çalışanlarına, ailesine ve başka mahpus yakınlarına HIV statüsünün ifşa edildiği, havalandırmaya tek başlarına çıkarıldıkları, sağlık raporu gerekçesiyle sevk taleplerinin reddedildiği gibi önyargıdan kaynaklanan ayrımcı uygulamalar ve durumlarla karşılaşmıştır.

Politika Önerisi:

HIV'le yaşayan mahpusların özel hayatına saygı duyulmalıdır, ayrımcılığın önlenmesi açısından bütün ceza infaz kurumu çalışanlarına farkındalık eğitimleri verilmeli ve etkin izleme yapılarak ayrımcılığın önüne geçilmelidir.

3.3.6. Translara Özgü Sağlık Hizmetlerine Erişim

Trans mahpusların Anayasanın 40. Maddesine dayanarak ceza infaz sistemi kurumlarında kaldıkları süre boyunca uyum süreçlerini başlatma, devam ettirme ya da hormon replasman terapilerini sürdürmeleri mümkündür. Kimlik hanelerini değiştirmek isteyen trans mahpuslar için hastane süreçleri ve yasal prosedürler dışarıdaki gibidir. SGK tarafından karşılanan hormonlara erişebilirler, olası yan etkilerde mahpusların muadil ilaçlara erişimi ücrete tâbidir ve bu hormonların uygulanmasından kurumdaki hekim sorumludur.

Politika Önerisi:

Trans mahpusların uyum sürecinde belirli aralıklarla hastane sevkleri yapılmalı, hormon ilaçlarının yan etkileri vb. sorunlara yönelik tetkikler sağlanmalı ve diğer kontrollerle mahpuslar ameliyat sürecine hazırlanmalıdır.

¹³ Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (ICD) kılavuzunun 11. versiyonunda cinsel yönelim kılavuzda yer almazken cinsiyet kimliği de “bozukluk” yerine “uyuşmazlık” (incongruence) olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu durum Türkiye’de henüz yürürlükte değildir. LGBTİ+ mahpusların cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri “bozukluk” olarak ifade edilmekte ve patolojik bir konumda raporlandırılmaktadır. <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/F66.1>

Trans uyum sürecinin yürütüldüğü hastanelerin eğitim araştırma hastaneleriyle kısıtlı olması, bu birimlerin sayılı ilde bulunması, uyum operasyonlarının yapıldığı hastanelere ilişkin net ve erişilebilir bilgi olmaması ve çok uzun zaman boyunca operasyon için randevu alınamaması trans mahpusların süreçlerini sekteye uğratmaktadır.

Kimliklerindeki cinsiyet hanesinin düzeltilmesi ve böylece cinsiyetleriyle uyumlu hapisanelere yerleştirilmeleri için gerekli bu süreçlerin engellenmesi, mahpusların bazı koşullarda tekli hücrelerde, bazı koşullarda da LGBTİ+ koşullarında genel popülasyondan ayrı tutulmalarına sebep olmaktadır. 2023 yılında uyum süreçlerine ilişkin yaşanan aksaklıklarla ilgili derneğimize başvurular olmuştur. İletişim içinde olduğumuz bir trans mahpus yıl boyunca operasyon olabilmek için başvurular yaptığını, yanlış bilgi verilmesi nedeniyle şehirdeki hastanelerde cinsiyet uyum operasyonu gerçekleştirilmediği halde o şehirde bulunan hapisaneye nakil edildiğini, sonrasında operasyonun yapıldığı hastanelerin bulunduğu il hapisanesine nakil edildiğini ancak randevu tarihi alamadığını aktarmıştır. Bir diğer mahpus ise 2019 yılında olduğu ameliyat sonrası komplikasyonlar nedeniyle yeni ameliyat için randevu tarihi beklediğini ancak 4 yıldır randevu alamadığını aktarmıştır. Benzer şekilde uzun süreler boyunca randevu tarihi beklediğini belirten başka mahpuslar olmuştur.

Politika Önerisi:

Trans mahpusların cinsiyet uyum süreçleri keyfi ve bürokratik engellerle aksatılmamalı, hormon ilaçlarının kullanımı ve cinsiyet uyum süreçleri uzman doktorlar tarafından takip edilmeli, süreç boyunca trans mahpuslar bilgilendirilmelidir.

3.3.7. İşkence ve Kötü Muamele

Tecridin mahpuslar üzerinde fiziksel ve ruhsal olarak ciddi olumsuz sonuçları bulunmaktadır. LGBTİ+ mahpusların güvenlik gerekçesiyle ayrı koşullarda veya tek başlarına tutulmaları, onları personelden kaynaklı kötü muameleye daha açık ve kırılgan hale getirir. 2023 yılı boyunca LGBTİ+'lara yönelik yürütülen nefret söylemleri ve ayrımcı politikaların LGBTİ+'ların maruz bırakıldığı insan hakları ihlallerine doğrudan zemin hazırladığını söylemek mümkündür.¹⁴ Toplumsal hayata hakim olan LGBTİ+ karşıtı söylem hapisanelerde de karşılığını bulmuş, LGBTİ+ mahpuslara yönelik keyfi uygulamalar ve hak ihlalleri önceki yıllarda olduğu gibi devam etmiştir. Bunlar arasında cinsel şiddet, ekonomik şiddet, tecrit, sürgün, fiziksel ve psikolojik işkence gibi vakaları sıralamak mümkündür. LGBTİ+ mahpusların içinde bulunduğu tecrit koşulları mahpusları işkence ve kötü muameleye daha açık hale getirdiği gibi, maruz kaldıkları hak ihlallerine yönelik şikâyet mekanizmalarını kullanmalarını ve yaşadıklarını duyurmalarını da güçleştirmektedir. Derneğimize mektup yoluyla ulaşan mahpuslar mektuplarının okuma komisyonundan geçmeyeceği veya misillemeye maruz bırakılacakları kaygısıyla yaşadıkları ihlalleri çoğu zaman üstü kapalı aktarmış veya mektupta aktaramayacakları konular olduğunu belirtmişlerdir. Bu ihlallerden birisi basına yansımış¹⁵, ancak derneğimizin de iletişim içinde olduğu mahpusun aktarımlarına göre ifadesi sonradan değiştirilmiş, delilleri yok edilmiş ve mahpus ile infaz koruma memuru farklı hapisanelere sürgün edilerek olayın üstü kapatılmıştır. Mahpus sonradan nakil olduğu hapisanede de bu olaya ilişkin söylentiler nedeniyle kötü muameleye maruz bırakıldığını belirtmiştir.

¹⁴ <https://kaosgl.org/haber/lgbti-larin-2023-u-lgbti-karsiti-propaganda-kamusal-alana-hakim-oldu>

¹⁵ <https://www.gercekgundem.com/guncel/antalya-cezaevinde-trans-mahkuma-gardiyanin-tecavuz-ettigi-iddiasi-baski-sonucunda-ifadesi-degistirildi-409616>

Basına yansımayan, aralarında sistematik hale gelen diğerk vakalarda derneğimiz insan hakları kurumlarına başvurularda bulunmuş, bazı vakalarda ise hayatta kalanın güvenliğı ve istekleri gözetilerek müdahale edilememiştir. Fiziksel/cinsel/sözel veya psikolojik şiddete maruz kalan LGBTİ+ mahpusların şikayetlerinin işleme alınmadığı, tek kişilik odaya yerleştirildiğı, mektupların engellenerek dış dünyayla iletişimlerinin kısıtlandığı, olayın gerçekleştiğı hapisshaneden farklı bir hapisshaneye sürgün edildiğı durumlar söz konusu olmuştur.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpuslara yönelik şiddet olayları ve hak ihlallerinin önlenmesi adına sivil izleme araçları aktifleştirilmeli, bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmanın önü açılmalıdır.

İzleme heyetleri özel ihtiyaçlı mahpuslara sistemli şekilde izleme ziyaretleri gerçekleştirmeli, mahpusların olası ihlallere yönelik şikâyet mekanizmalarını kullanabilmeleri ve işkence ve kötü muamele vakalarında cezasızlığın önüne geçilmesi için çalışmalarını yoğunlaştırmalıdır.

Hasta Mahpuslar

2023 yılında mektuplaşılın mahpus sayısı

180

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu
13

Psikososyal
Servis
19

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz
17

Tecrit
23

Hapishane
55

Disiplin
25

Tematik
201

İnanç
2

Sevk Talebi
72

Hak İhtali
52

Ayrımcılık
69

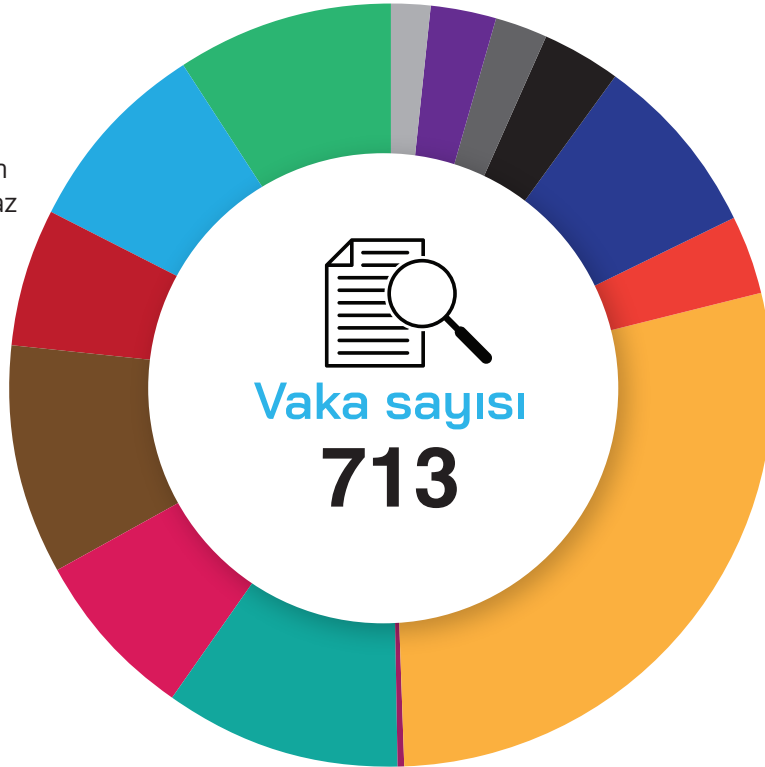
İşkence ve
Kötü Muamele
41

İfade
Özgürlüğü
60

Görüş
64

4. HASTA MAHPUSLAR

4.1. Tanım

En genel sözlük anlamıyla hasta; “eseliği yerinde olmayan, sağığı bozuk olan, organlarından herhangi birinin işleyişinde bir bozukluk duyumsayan” kimsedir. Aslında herhangi bir sağıık hizmeti alıcısı olmak ‘hasta’ tanımını beraberinde getirir. Dünya Sağıık Örgütü’ne göre “sağıık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değıil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik halidir.” Bu tanımlama çerçevesinden baktığımızda Türkiye hapishanelerindeki hasta mahpus sayısının oldukça yüksek olduğunu öngörmek zor değıildir. Çünkü “dünya üzerindeki hapishane sistemlerinin çoğunluğunun içinde bulunduğu kötü koşullar, birçok ülkede hapishanelerin aşırı kalabalık olması, mahpuslar arasında riskli davranışların baskın olması ve birçok hapishane sistemindeki sağıık hizmetlerinin yetersizliğı, hapishanelerde hastalık ve ölüme yol açan temel faktörlerden bazılarıdır.”

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda hasta mahpusların fiziksel, zihinsel veya ruhsal tedavi ve tıbbi bakım gibi hapishanenin standart uygulamalarından farklı ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Hapishanelerinin kapalı, kalabalık, hijyenik olmayan yapıları ve sağıığa erişim konusundaki kısıtlılığı fiziksel, ruhsal, zihinsel; süreğen, çoklu ve ağır hastalığı olan mahpusları özel ihtiyaca sahip mahpus grupları haline getirmektedir.

4.2. Genel Durum

2023 yılında COVID-19 salgınının etkisi kırılmaya başlamış olsa da pandemiden kalma kısıtlamaların bir kısmı uygulanmaya devam etti. Bu durum, düzenli ve çoklu tedaviye ihtiyaç duyan hasta mahpusların tedavi ve bakım süreçlerini olumsuz etkiledi. Kapalı ve kalabalık ortamlar olan hapishaneler, bulaşıcı hastalıklar açısından riskli mekanlardır. 2023 yılında COVID-19, influenza, uyuz ve tüberküloz gibi bulaş riski yüksek enfektif hastalıklar başvuran mahpuslar arasında yaygın olarak gözlemlendi. Ağır hasta mahpusların başvurularının büyük çoğunluğunu kanser, koah, diyabet gibi akut ve kronik hastalıklar oluşturdu.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), hasta mahpuslara ilişkin herhangi bir istatistiğı kamuoyu ile paylaşmamaktadır. Hasta mahpus sayısını sorduğumuz bilgi edinme başvuruları da “kurum içi bilgi” olduğu gerekçesiyle cevaplanmamaktadır. Bu durum, hasta mahpuslarla ilgili resmi bir veri tutulup tutulmadığına dair bir belirsizliğe yol açmakta ve hasta mahpusların durumunun analiz edilmesini zorlaştıran kronik bir sorun haline dönüştürmektedir.

2015 yılından bu yana CİSST’e ulaşan 6438 mahpusun 931’i hasta mahpustur. Bu sayılar, sadece derneğimizin tespit edebildikleri ile sınırlıdır. Elbette toplamdaki gerçek hasta mahpus sayısının bu sayılardan çok daha fazla olduğunu öngörmekteyiz.

Politika Önerisi:

Türkiye hapishanelerindeki hasta mahpuslara ilişkin istatistikler uluslararası hasta tanımı esas alınarak ve mahpusların engellilik tür/oranlarına dair ayrıştırılarak tutulmalı ve kamuya açık olmalıdır.

4.3. Öne Çıkan Başlıklar

2023 yılında Türkiye hapishanelerinde bulunan hasta mahpuslar, infaz erteleme ve Adli Tıp Kurumu'nun tutumu, yetersiz sağlık hizmeti, ayrımcılık, ekonomik sorunlar, işkence ve kötü muamele, ifade özgürlüğünün kısıtlanması ve sağlık gerekçesiyle başka hapishaneye nakil talepleri gibi birçok problemle karşı karşıya kalmıştır. Bu problemler, hasta mahpusların temel haklarını ihlal etmekte ve yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir. Özellikle infaz erteleme kriterlerinin muğlaklığı ve "toplum güvenliğini tehdit" gibi ifadelerin kullanımı, hasta mahpusların hak ihlallerinin en önemli nedenlerinden biridir.

Ağır hasta mahpuslar gerekli tedaviyi alamama, sağlık koşullarının uygun olmayan mekanlarda tutulma ve tıbbi ekipmanlara erişememe gibi problemlerle mücadele etmektedir. Ayrımcılık ve yoksulluk hasta mahpusların yaşadığı diğer önemli sorunlardır. Dışarıdaki ekonomik krizin hapishaneye yansımaları giderek artmaktadır. Mahpuslar mektup göndermek gibi temel iletişim hakkına artan mektup gönderimi fiyatları nedeniyle erişmemektedirler. Bu durum ifade özgürlüğü alanındaki vaka sayısının artmasına neden olmaktadır. Yakınlarından maddi destek alamayan hasta mahpuslar devlet hastanelerinde karşılanmayan bazı tedavilere erişmekte zorlanmaktadır. Mahpuslar tedaviye erişemedikleri hapishanelerden sağlık gerekçesiyle başka hapishaneye sevk talebinde bulunmaktadır. Tedaviye erişimde yaşadıkları sorunlar beraberinde işkence ve kötü muamele gibi hak ihlallerini ve dolaylı olarak açlık grevlerini getirmektedir.

Ayrıca 2023 yılının diğer öne çıkan vakalarından biri de "İdare ve Gözlem Kurulu Kararları ve İnfaz"dı. İdare ve Gözlem Kurullarının vermiş olduğu kararlar neticesinde tahliyeleri ertelenen mahpusların büyük bir çoğunluğunu hasta mahpuslar oluşturmaktadır. Geçen yıllara kıyasla bütün bu vaka sayılarında dramatik bir artış görülmektedir. Sağlık alanındaki mahpusların "tematik" başlıklı vaka sayısı neredeyse iki katına çıkmıştır. Bu problemlerin çözümü için infaz erteleme kriterlerinin yeniden düzenlenmesi, ağır hastalara özel sağlık birimlerinin kurulması, ayrımcılık ve yoksullukla mücadele edilmesi, bütün tedavi yöntemlerinin, ilaçlarının ve medikal malzemelerin masraflarının karşılanması, tedaviye erişimin sağlanması gibi adımlar atılması gerekmektedir.

4.3.1. İnfaz Erteleme ve Adli Tıp Kurumu

Hapishanede tedavisi mümkün olmayan hasta mahpuslar, birçok sorunla karşı karşıyadır. Bu sorunların başında, hastalık nedeniyle infaz erteleme prosedürünün zorlayıcı olması ve Adli Tıp Kurumu (ATK) raporunun tek kriter olarak kabul edilmesi gelmektedir. Her ne kadar yasal olarak ATK raporu tek kriter gibi görünmese de pratikte Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün (CGTİHT) 16. Maddesinin uygulanması için tam teşekküllü devlet hastanelerinden alınan raporlar, mahpusların cezaların hafifletilmesi veya kaldırılması için yeterli olmamakta ve Adli Tıp Kurumu'ndan (ATK) alınacak rapor zorunlu tutulmaktadır. Hastane heyetlerinin görüşleri dikkate alınmazken, ATK'nin rapor vermesindeki uzun ve karmaşık süreç bazen hasta mahpusların başvurularını tamamlamadan hayatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır.

Ayrıca, İnfaz erteleme talebinin CGTİHK m. 16/6'da "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturma" şeklinde bir ibare bulunmaktadır. "Toplum güvenliği" kriterinin belirsizliği ve kolluk kuvvetlerine bırakılması, özellikle siyasi mahpusların sağlık hakkına erişimini engellemektedir. Sağlık hakkının kısıtlanmasının karşısına toplum güvenliği gibi muğlak bir kriter konularak kişilerin en temel hakkı olan yaşam hakkı göz ardı edilmektedir.

Politika Önerisi:

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. Maddesi aşağıdaki öneriler göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir.

- ATK tarafından hazırlanan tarafsızlığı tartışmalı ve bilimsel gerçeklikten uzak raporlara bağlı kalınmadan, üniversiteler ile eğitim ve araştırma hastanelerinden alınan raporlar infazın ertelenmesi için yeterli olmalıdır.
- Klinik kararlarla ilgili süreçler, Mandela Kurallarında da öngörüldüğü gibi, yeterli nitelikte, tam bir klinik bağımsızlıkla hareket eden uzmanlar heyetinin katılımı ve denetimine açık olmalıdır.
- Subjektif değerlendirmelere sebep veren "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" ifadesi kaldırılmalıdır.

4.3.2. Ağır Hasta Mahpuslar

BM'ye göre ölümcül hastalık, bir hastanın durumunun kötüye gitmemesi ve ölümlü sonuçlanmaması için hiçbir akla yatkın tıbbi olasılığın bulunmaması durumunu belirtir¹⁶. Ağır hastalık ise iyileşme olasılığının az, hastalık semptomlarının ise ilerlemiş olduğu durumlar için kullanılır. Buradan yola çıkarak ağır hasta ile ölümcül hasta ayrımını vurgulamak istemekteyiz.

2023 yılında ağır hasta mahpusların tedavisi ve takibi için hastanelere sevkleri gecikmeli olarak sağlansa da yer olmadığı gerekçesiyle geri gönderildikleri durumlar yaşanmıştır. Yatarak tedavinin mümkün olmadığı durumlarda, acil vakalarda bir hafta içerisinde birkaç defa hastaneye kaldırılmaları gerekmiştir. Hastanede kaldıkları süre boyunca görevli personelin de bekletilmesi gerektiği için tedaviye erişim engellenmiş, tekrar hapishaneye geri götürülmüş ve 24 saat içinde birden fazla kez acile kaldırılmak zorunda kalmışlardır. Yatarak tedavi edilmesi gereken ağır hasta mahpusların kelepçeli muayene edilmeleri, tedaviyi kabul etmemelerine ve hapishaneye geri gönderilmelerine neden olmuştur.

Ağır hasta mahpus sayısına ilişkin resmi istatistiklere erişim mümkün olmadığı için net bir sayı verilememektedir. İHD'nin 2023 verilerine göre Türkiye hapishanelerinde 651 ağır hasta mahpus bulunmaktadır¹⁷. Çoğu zaman çoklu ve kronik rahatsızlıkları olan bu mahpusların tedavileri hapishane koşullarında mümkün değildir. Hayati tehlike taşıyan mahpuslar infaz ertelenme başvurularında hastanelerden olumlu rapor almalarına rağmen Adli Tıp Kurumundan çoğunlukla "Cezaevinde kalabilir" kararı çıkmaktadır. Bunun yanı sıra infaz ertelemeye "Cezaevinde kalamaz" raporu da tek başına yeterli değildir, nihai karar Cumhuriyet Savcılığı'na aittir.

Birçok ağır hasta mahpus bu süreçte hapishanede hayatını kaybetmiş ya da durumu çok kötüleştikten sonra salıverilmiş ve kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapishanede kalması uygun olmadığı için ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumu'na başvuran mahpuslar da bulunmaktadır. Salgın hastalık koşulları da hapishanede tutulan hasta mahpusların hayati risklerini artırmaktadır.

Kendi hayatlarını idame ettirmekte güçlük çeken ağır hasta mahpuslar, ancak oda veya koğuştaki diğer mahpusların desteği ile hayatlarını sürdürebilmektedirler. Bu durum hem hasta mahpusun kendisini hem de bakım üstlenen

¹⁶ https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Prisoners_with_special_needs_HB_Turkish.pdf sayfa 143.

¹⁷ <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2024/08/2023-Yılı-Hak-İhlalleri-Raporu-2.pdf> Erişim Tarihi: 8 Ekim 2024.

mahpusun hayatını olumsuz etkilemektedir. Bakım veren mahpuslar, kimi zaman bu nedenle kendi sağlık sorunları olsa bile hasta arkadaşlarını yalnız bırakmamak için hastaneye gitmekten imtina etmekte, bu da var olan sağlık sorunlarının kötüleşmesine yol açmakta, erken müdahale ve tedavinin önüne geçmektedir.

Sadece derneğimizin basına yansıyan haberlerden takip edebildiği kadarıyla 2023 yılında en az 35 mahpus hayatını kaybetmiş, bunların 18'i ise kalp hastalıkları, kanser gibi ağır hastalıklar nedeniyle yaşamını yitirmiştir. Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapisanede kalması uygun olmadığı gerekçesiyle ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumu'na başvuran mahpuslar da bulunmaktadır.

Politika Önerisi:

ATK raporlarının Mandela Kurallarına uygun olarak yürütülen klinik süreçler neticesinde bilimsel gerçeklere dayalı olarak düzenlenmesi ve bağımsızlığı ve tarafsızlığı sağlanmalıdır.

4.3.3. Ayrımcılık

Hapishaneler, sağlamlık algısıyla tasarlandığı için hasta mahpusların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Hasta ve hasta olmayan mahpusları aynı şartlarda tutmak ayrımcılık yasağının ihlalidir. Sağlığa erişim ise Türkiye hapishanelerindeki tüm mahpusların yaşadığı kronikleşmiş temel bir sorundur.

R Tipi hapishaneler ve bazı koğuşlar dışında hasta ve hasta olmayan mahpuslar aynı şartlarda tutulur. Hasta mahpuslar düzenli tedaviye ihtiyaç duyar. Hapishanelerin kalabalık ve hijyenik olmayan yapısı, sağlık hizmetlerine erişimdeki kısıtlılıklar bu ihtiyaçların karşılanmasını engeller. Bakıma ihtiyacı olan hasta mahpusların hapishanelerde refakatçisi ya da hasta bakıcısı bulunmamaktadır. Yemek, bulaşık, çamaşır yıkamak, banyo ve tuvalet gibi ihtiyaçları diğer mahpuslar tarafından karşılanır. Bakım hizmetlerine erişememek hasta mahpusları bağımlı hale getirir ve bağımsız yaşayabilme haklarını elinden alır. Bu durum diğer mahpuslara da "ağır iş yükü" oluşturabilir.

Uyuz, verem, HIV/AIDS, hepatit gibi bulaşıcı hastalıklar hapishanelerde sıklıkla görülür. 2023'te uyuz, deprem sonrası hapishanede en çok görülen bulaşıcı hastalıktır¹⁸. Bu hastalara sahip mahpuslar izolasyon ve tecride maruz kalır. Tecrit hem fiziksel hem de sosyal olabilir.

Bulaşıcı olmasa dahi öksürük, ciltte enfeksiyon, ampute gibi hastalık belirtileri diğer mahpuslar ve personel tarafından ayrımcılığa yol açabilir. Bulaşıcı hastalığı olan mahpusların izolasyon adı altında tekli odalarda tecrit altına alınması hem hapishane içerisiyle hem de dışarıyla iletişim kurmasını zorlaştırır. Bu tür hastalıkları olan mahpusların yaşadığı izolasyon, hasta olmayan mahpusların hapishanede olmaktan kaynaklanan izolasyonundan çok daha derindir ve cezalarıyla ilgisi yoktur.

2023 yılında İdare ve Gözlem Kurulu Kararları ile 30 yıllık birçok mahpusun tahliyesi ertelenmiştir. Bunların büyük çoğunluğunu ise hasta mahpuslar oluşturmaktadır. Uzun süreli kapatılma ne yazık ki ağır hastalıkları da beraberinde getirmektedir ve İdare ve Gözlem Kurullarının kararlarıyla infaz sürelerinin uzatılması hasta mahpusların sağlıklarının daha da kötüye gitmesine neden olmaktadır.

¹⁸ Azap, A. (2023). 6 Şubat Depremleri ve İnfeksiyon Hastalıkları: Klimik Derneği ve Klimik Dergisi Neler Yapıyor?. Klimik Dergisi, 36(1), 1-2.

Politika Önerisi:

Hastalık nedeniyle tekli odada tutulan mahpuslar için, mahpusların hiçbir hak kaybı yaşamayacağı şekilde tutulma şartları iyileştirilmelidir.

Politika Önerisi:

Uzun süreli kapatılmanın fiziki ve psikolojik sağlık sorunlarını beraberinde getirdiği göz önünde bulundurularak hasta mahpusların infaz süreleri uzatılmamalı ve uygun tedavi olanakları sağlanmalıdır.

4.3.4. Ekonomik Sorunlar

2023 yılında hasta mahpuslardan gelen en yoğun şikayetlerden biri beslenmeyle ilgiliydi. Birçok hasta mahpus, hastalıkları için gerekli diyet yemeğe ulaşamadıklarını, genel olarak ise yemeklerin miktarının az, kalitesiz ve sağlıksız olduğunu belirtti. Yetersiz beslenme ve iyi gıdaya ulaşamama yeni hastalıkları beraberinde getirirken, hasta mahpusların diyet yemeğe erişememeleri nedeniyle diğer yemeklere mecbur bırakılması da var olan hastalıklarının ilerlemesine neden oldu. Diyet beslenmesi gereken mahpus sayısının tek veya az olması, hapishane idarelerinin sadece bu mahpuslara özel yemek çıkarma gereği duymamalarına neden oluyor. Hapishanenin verdiği yemeklerin yetersizliği mahpusları kantinden alışveriş yapmaya zorluyor. Fakat derneğimize gelen mektuplar hem iç hem dış kantin fiyatlarının oldukça yüksek olduğunu gösteriyor. Yeterli beslenemediği için başı sıkışık düşen mahpuslar hızla kilo veriyor ve bulaşıcı hastalıklara daha açık hale geliyor. Bu nedenle CİSST'e, 2023 yılında mahpusların sağlık koşullarına göre beslenememeleri ve genel olarak karınlarını doyuramadıklarına ilişkin çok sayıda hak ihlali bilgisi ulaşmıştır.

Dışarıda olduğu gibi hapishanede de hastaların düzenli kullanması gereken ilaçların hepsi her zaman SGK tarafından karşılanmamaktadır. Ailelerinden geliri olmayan ve çalışamaz durumda olan hasta mahpusların bu tür ilaçlara, medikal malzemelere ve hijyen ürünlerine erişimi oldukça kısıtlıdır. Hastalara sağlanan hasta bakım aylığı hapishanedeki mahpusa sağlanmamaktadır. Fakat hasta mahpus hapishanede de dışarıda olduğu gibi bakım ve tedavi hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır ve bunların sadece belirli bir kısmı devlet tarafından karşılanmaktadır. Hasta mahpus için hijyenik bir ortamda kalmak ve kişisel bakımını sağlayabilmek de büyük önem arz etmektedir. Temel hijyen ürünlerinin ücretsiz olması ve her mahpus için "temizlik kiti" verilmesi hastalıkları önleyici bir sağlık tedbiridir. Kurumumuzun ortak kampanyası olan ve hala devam eden Hapiste Ücretsiz Temizlik Kiti Kampanyası kimi hapishanelerde mahpuslara hapishane idareleri tarafından ücretsiz temizlik kiti verilmesini sağlasa da bu uygulama standartlaşmamış ve yasal güvence altına alınmamıştır.

Ayrıca giderek artan mektup gönderim ücretleri mahpusların mektup gönderememesine neden olmaktadır. 2023 yılında mahpusların mektup sayısında bu nedenle ciddi bir düşüş yaşandığı gözlemlenildi ve hasta mahpusların sağlık şikayetlerini aktaramamasına neden olan ekonomik zorluk ifade özgürlüğünün de kısıtlanmasına neden olmaktadır.

Politika Önerisi:

- Hasta mahpuslara yönelik diyet yemekler her hapishanede bulundurulmalı ve yemeklerin hijyen, kalite, porsiyon gibi kriterleri düzenli olarak denetlenmeli,
- Tüm ilaçlar vemedikal malzemeler SGK kapsamında karşılanmalı ve temel hijyen ürünleri hapishane idaresi tarafından ücretsiz temin edilmeli,
- Dışarıdaki hastalara sağlanan evde bakım aylığı hapishanelerdeki hasta mahpuslara da sağlanmalı,
- Tüm bu uygulamalar yasal güvence altına alınmalıdır.

4.3.5. Sağlık Nedeniyle Başka Hapishaneye Sevk

Türkiye'deki birçok hapishanenin şehirlerden uzak, kırsal alanlarda yer alması, R Tipi dışındaki hapishanelerde düzenli ve çoklu tedaviye erişimi imkânsız hale getiriyor. Tam teşekküllü hastanelerden uzak, kırsalda tutulan hasta mahpuslar için sağlık hizmetlerine ulaşmak oldukça zor.

Hapishanede düzenli tedaviye erişemeyen hasta mahpuslar, hastaneye sevk edilseler bile, gidilen hastanenin imkanlarının yetersiz olması nedeniyle tedaviye ulaşamamakta veya hapishane hastanelere çok uzak olduğu için düzenli götürülememektedir.

Hastanelere sevk şartları da hasta mahpuslar için elverişsizdir ve bu durum onları hastaneye gitmekten alıkoyan en önemli nedenlerden biridir. CİSST'e 2023 yılında gelen mektuplarda, mahpusların hapishaneye ambulans yerine "tabutluk" olarak adlandırılan tek kişilik ve oldukça küçük ring tipi araçlarla götürüldüğü belirtilmiştir. Hasta ve yaşlı bir mahpusun, özellikle uzun saatler süren yolculukları bu araçlarda yapması mümkün değildir.

Hastane sevklerinin ringlerle yapılması, hastanelerin çok uzakta olması ve tam teşekküllü bir hastaneye erişemiyor olmak hasta mahpusların düzenli ve çoklu tedaviye erişimini engellemektedir. Bu mahpusların çoğunluğu sağlık nedeniyle büyük şehirlerde tam teşekküllü hastanelere yakın olan hapishanelere ya da R Tipi bir hapishaneye sevk istemektedir. Fakat derneğimizin yaptığı "sağlık nedeniyle sevk başvurularının" birçoğu, hem R Tipi hapishane sayısının yetersizliği hem de diğer hapishanelerdeki kontenjan doluluğu nedeniyle gerçekleşmemiştir.

Politika Önerisi:

Mahpusların hastane sevkleri sırasında ring araçları yerine ambulans kullanılmalıdır.

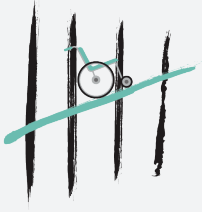
Sağlık nedeniyle sevk istemenin bir diğer nedeni ise ailelerinden uzak bölgelerde cezasını infaz eden hasta mahpuslardan gelmektedir. Bazı hasta mahpusların yakınları uzaklık, yol masrafları, hastalık ve yaşlılık gibi nedenlerle yolculuk yapamamaktadır. Bu nedenle hasta mahpuslar ailelerini ve yakınlarını görememekte, açık ve kapalı görüş günlerini yalnız geçirmektedir.

Özellikle ruhsal ve zihinsel hastalıklarla mücadele eden mahpuslar için uzun yıllar boyunca yakınlarını görememek ve dış dünya ile iletişiminin kopması psikolojilerini olumsuz etkilemektedir. Bedensel hastalıklar bakımından da kişinin iyileşmesi için psikolojik iyilik halinin sağlanması önemlidir. Sağlığa bütüncül bir yaklaşım kapsamında hasta mahpusların ruh sağlığının korunması gerekmektedir.

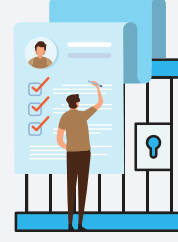
Yakınlarından uzakta infazını sürdürmekte olan mahpuslar psikolojilerinin iyiye gitmediği ve sağlık durumlarının giderek bozulduğu gerekçesiyle aileye yakın yerlere sevk istemektedir. Bu da hasta mahpusların "sağlık nedeniyle başka hapisaneye sevk" isteme nedenlerinden biridir. 2023 yılında sağlık hakkına erişemeyen mahpusların "açlık grevi ve ölüm orucu" vaka ihlali iki katına çıkmıştır. Derneğimize bu yıl sağlık hakkına erişemediği gerekçesiyle başvuran mahpusların bazıları açlık grevine girdiklerini ve bundan kaynaklı da işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarını iletmektedirler.

Politika Önerisi:

Hasta mahpusların yapmış olduğu "sağlık nedeniyle başka hapisaneye sevk" ve aileye yakın hapisaneye sevk başvuruları önceliklendirilmelidir.

Hapiste Engelli

2023 yılında mektuplaşılın mahpus sayısı

83

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu
1

Psikososyal Servis
1

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz
1

Tecrit
6

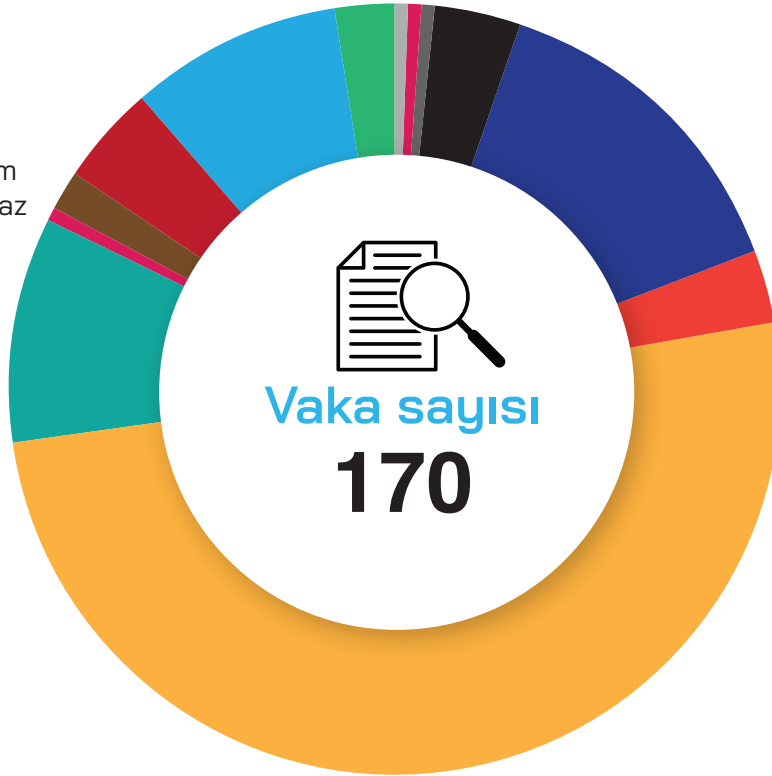
Hapishane
24

Disiplin
5

Tematik
86

Sevk Talebi
16

Hak İhtali
1

Ayrımcılık
3

İşkence ve Kötü Muamele
7

İfade Özgürlüğü
15

Görüş
4

5. ENGELLİ MAHPUSLAR

5.1. Tanım

Türkiye'deki mevzuata göre, engelli, "doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle, bedensel, zihinsel, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi" ifade eder.

Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de ise engelli kavramı, "diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler" şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca, Sözleşme'nin giriş kısmında, "engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, sakatlığı olan kişilerin topluma diğer bireyler ile eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini" taraf devletlerin kabul etmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Sözleşme'de "engelli bireylerin çeşitliliği" konusuna da vurgu yapılmıştır.

Tüm bunlarla birlikte düşünülüğünde, engelli kavramının değışen ve gelişen bir kavram olduğunu göz ardı etmemek ve engellilik kavramını tek tipleştirmemek, engellilerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımının sağlanmasının ve engellilere yönelik ayrımcılığın önüne geçilmesinin temel koşuludur.

Türkiye'de engelliler, ihtiyaçlarının ve haklarının gözetilmediği ortamlarda hapsedilmektedir. Bu sebeple, kapatılma koşullarının zorlayıcı olduğu hapisanelerde, görüş, sağlık hakkı, sosyal aktivitelere erişim konusunda diğer mahpuslara göre çok daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadırlar.

Yaşamını tek başına idame ettiremeyen ağır engelli mahpuslar, rehabilitasyon hizmeti sunulması amacıyla inşa edilen "R Tipi" yani "Rehabilitasyon Tipi" hapisanelerde barındırılır. Ancak, bu hapisanelerin kapasitesi genel ihtiyaca oranla oldukça düşük olup, engelli mahpusların ihtiyaçlarını karşılamamaktadır.

5.2. Genel Durum

Pandemi ve afetin etkileri 2023 yılında engelli mahpusların genel durumunu etkilemeye devam etmiştir. 2023 yılında da Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün deprem önlemlerine dair yaptığı açıklamaların hiçbirinde engelli mahpuslara yönelik bir düzenlemeden bahsedilmemiş ve engelli mahpusların durumuna dair bilgi verilmemiştir.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün bugüne kadar yayınladığı istatistiklerde de engelli mahpuslara ilişkin hiçbir veri paylaşılmamıştır. Şimdiye kadar engelli mahpuslara ilişkin istatistiklere dair yaptığımız onlarca bilgi edinme başvurusuna rağmen engelli mahpuslara ilişkin hiçbir veri kamuoyuyla paylaşılmamıştır. 2016 yılında Adalet Bakanlığına verilen soru önergesine verilen cevapta, "581 engelli hükümlü ve tutuklunun bulunduğu" belirtilmiş ancak bu mahpusların engellilik türlerine dair ayrıştırılmış bir veri paylaşılmamıştır¹⁹. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonunda sunulan bilgiye göre 2018 yılı itibarıyla Türkiye hapisanelerinde "aşağı yukarı 248" engelli mahpus

¹⁹ Adalet Bakanlığı'ndan Bekir Bozdağ'ın, milletvekili Sezgin Tanrıkulu'nun soru önergesine verdiği 19.12.2016 tarihli cevabından alınmıştır. <https://www.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7084sgc.pdf>

bulduğu bilgisi verilmiştir²⁰. “Aşağı yukarı” olarak ifade edilen engelli mahpuslardan sadece hükümlülerin mi, yoksa hükümlü ve tutukluların tümünün mü kastedildiği belirtilmemiştir. 2015 yılından bu yana derneğimize başvuran engelli mahpus sayısının 300’den fazla olduğu düşünüldüğünde her iki geçmiş tarihli verinin de gerçek engelli mahpus sayısını yansıtmaktan uzak olduğu ortadadır²¹.

3 Aralık Dünya Engelliler Günü haftası vesilesiyle TBMM Genel kurulunda mahpus“Hedep’in Grup önerisi üzerine AK Parti adına TBMM Genel Kurulu’nda söz alan Milletvekili İbrahim Yurdunuseven, Türkiye genelinde toplamda 269 engelli hükümlü ve tutuklunun barındırıldığını kaydetti. Milletvekili Yurdunuseven, “Bugün İtibariyle Türkiye genelinde Dil ve Konuşma engeli olan 19, Görme engeli olan 42, işitme engeli olan 28 işitme ve konuşma engeli olan 18 ve ortopedik engeli olan 162 olmak üzere toplamda 269 engelli hükümlü ve tutuklu barındırılmaktadır.”^{22,23}

Geçtiğimiz yıllarda yayınlanan raporlarımızda²⁴ da belirttiğimiz gibi engelli mahpuslara dair istatistiklere ve engel durumlarına ilişkin ayrıştırılmış veriye ulaşmak ve bu engel durumlarına yönelik hapisanelerde alınan önlemlere ilişkin bilgi edinmek için yaptığımız çeşitli başvurular kamu otoriteleri tarafından cevapsız bırakılmıştır. Bu tür verilere ulaşamamak var olan sorunları daha da çözümsüz hale getirmektedir. Engelli mahpuslara ilişkin ayrıştırılmış bir veri tutulmaması engelli mahpusların hapisanelerde yaşadığını sorunların çözümü ve özgül ihtiyaçlarının karşılanmasının da önünde bir engel teşkil etmektedir.

Politika Önerisi:

Türkiye hapisanelerindeki engelli mahpuslara ilişkin istatistikler uluslararası sözleşmedeki tanım esas alınarak tutulmalı ve mahpusların engellilik tür/oranlarına dair ayrıştırılmış veriler kamuya açık olmalıdır.

5.3. Öne Çıkan Başlıklar

Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da sağlığa erişim, rehabilitasyon tipi hapisaneler, Adli Tıp Kurumları, erişilebilirlik, engelli maaşı ve yoksulluk engelli mahpusların başlıca problemleri arasında yer almaktadır.

Engelli mahpusların yaşadığı hak ihlallerinin büyük bir çoğunluğu ayrımcılık temellidir²⁵. Fakat ayrımcılık her zaman ayrı davranmaktan değil bazen de aynı davranmaktan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden engelli mahpus kendisine tanınan hakları kullanamadığı noktalarda doğrudan ayrımcılığa uğrarken kendisine yönelik düzenlemeler yapılmadığı noktalarda da dolaylı ayrımcılığa uğramaktadır. Engelli olmayan kişilerin bakış açısı, yani sağlamlık algısı ile tasarlanan hapisanelerin fiziksel erişilmezliği, engelliler için sağlık, atölye, görüş gibi temel haklarından faydalanmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Ülkenin “ucuz işgücü” kaynaklarından biri olarak kullanılan hapisanelerde dahi engelli mahpus kendisine yönelik bir istihdam bulamamaktadır. Engelli mahpusların hapisanede hayatlarını idame ettirebilmek için engelli aylığından başka bir gelir kaynakları bulunmaz.

6 Şubat 2023 tarihli ve Kahramanmaraş merkezli yaşanan depremlerden sonra engelli mahpuslara yönelik ek bir uygulama bulunmamaktadır. Bazı hapisanelerde İKM’ler kendi girişimleri ile var olan sorunları çözdü ve mahpusların ihtiyaçlarını karşıladı.

²⁰ Veriler TBMM İnsan Hakları Komisyonu 14.11.2018 tarihli toplantısının birinci oturumunun tutanağından alınmıştır.14.11.2018 İnsan Hakları.indd (tbmm.gov.tr)

²¹ Bu veri, CİSST veri tabanından elde edilmiştir.

²² https://www.afyonturkeli gazetesi.com/yurdunuseven-hedep-in-onerisine-cevap-verdi/53594/#google_vignette

²³ <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?Id=3046277d-ea31-4203-a871-018c441d844c>

²⁴ <https://cisst.org.tr/tcps-yayinlari/raporlar/>

²⁵ Sisi, M. (2019). Uluslararası ve ulusal hukuk çerçevesinde özgülüğünden mahrum bırakılan engellilerin tutulma koşulları. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, 2, 79-105.

Politika Önerisi:

Hapishanedeki özel ihtiyaçlı mahpus grupları için afet anında ve sonrasında güvenlik, sağlık ve diğer ihtiyaçlar için insan hakları standartlarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır.

5.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Hastane sevklerinin yapılmaması düzenli tedavi görmesi gereken engellilerin durumunu olumsuz yönde etkilemektedir. COVID-19 salgını ile birlikte hastane sevklerinin büyük bir kısmı çok uzun süre durduruldu ve 2023 yılında da tam olarak eski seyrine dönmedi. Bu durum birçok engelli mahpusun tedavisinin yarım kalmasına veya hiç başlayamamasına neden olmaktadır. Fizik tedavi, rehabilitasyon vb. düzenli ve çoklu tedavi görmesi gereken engelli mahpusların tedavilerine devam edilemediği için engellilik oranlarında artış meydana geldiğine ilişkin başvurular derneğimize ulaştı.

Dernek olarak aldığımız en yoğun şikayetlerden biri de revire çıkarılmanın ve sonrasında hastaneye sevk edilme sürecinin çok uzun sürmesi sebebiyle sağlığa erişimin engellendiği yönündedir. Hapishanelerde birinci basamak sağlık hizmetlerinden olan revire çıkarılma hizmetine erişemedi, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmeti olan hastane sevk gibi hizmetlere de erişilememektedir. Hapishanelerdeki sağlık personeli sayıları ve çalışma saatleri mahpusların sağlığa erişimi için yeterli olmaması engelli mahpusların düzenli ve çoklu tedaviye erişimini zorlaştırmaktadır. Bunun yanında engelli mahpusların hem engellilik durumlarının tespiti hem de sonrasında haklarına erişimleri için “Engelli Sağlık Kurulu Raporu” ve “Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu” almaları gerekmektedir. Ancak engelli mahpuslar 2023 yılında da sıklıkla bu raporları alma süreçlerinin çok uzun olduğundan ve bu süreçte birçok hak ihlali ile karşılaştıklarından bahsetmişlerdir. Hapishanelerdeki düzenli ve çoklu tedaviye erişimin bu denli zor olması engelli mahpusların yaşam hakkı ihlali iddialarını da gündeme getirmiştir.

Politika Önerisi:

Kronik ve çoklu hastalıkları olan engelli mahpusların düzenli tedaviye erişebilmesi için tüm hapishanelerde gerekli tıbbi ekipman, medikal malzeme, sağlık personelinin sürekliliği gibi imkânlar sağlanmalı, sağlık personeli sayıları ve çalışma saatleri hapishane nüfusunun ihtiyacını karşılayacak düzeyde iyileştirilmelidir.

5.3.2. R Tipi Hapishaneler ve Adli Tıp Kurumları

R Tipi hapishaneler diğer hapishane tiplerine nazaran engelli ve hasta mahpuslara göre tasarlanmaktadır. R Tipi dışındaki hapishanelerde kalan mahpusların pandemi sürecinde çoklu ve düzenli tedaviye erişimleri daha da zorlaştı. CTE'nin sitesinde belirttiğine göre, “Akıl hastalığı dışında ruhsal rahatsızlıkları bulunan hükümlüler için Adana, Elazığ, Manisa ve Samsun E Tipi ceza infaz kurumlarında oluşturulan üniteler faaliyete geçirilmiş, İstanbul/Metris R Tipi Kapalı (158 kişi kapasiteli) ve Menemen R Tipi Kapalı (156 kişi kapasiteli) sağlık ünitesi hizmete alınarak faaliyete geçirilmiştir.”²⁶ Bizlerin Adalet Bakanlığına “kaç adet R Tipi” olduğunu sorduğumuz Bilgi Edinme başvurularına ise iki farklı cevap verilmektedir. Verilen cevapların birinde Elazığ, Metris ve Menemen R Tipi aktif olarak kullanılmaktadır bilgisi verilirken, diğer cevapta Elazığ R Tipi’nde halihazırda mahpus alımına başlanmadığı belirtilmiştir.

²⁶ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi> Erişim Tarihi: 17.10.2023

Bu nedenle de R Tiplerine dair doğru bilgi ve veriye ulaşmakta zorluk yaşamaktayız.

Düzenli ve çoklu tedaviye erişimin sadece R Tipi hapishanelerde mümkün olması, R Tipi olmayan hapishanelerdeki engelli mahpusların sağlığa erişememesine neden oldu. R Tipi gibi engellileri izole eden kurumlar yerine, bütün kurumların engellilere göre tasarlanması gerekmektedir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpusların sağlığa erişebilmeleri için R Tipleri gibi engellileri izole eden kurumlar tasarlamak yerine, bütün hapishaneler ve koğuşlar engelli mahpusların özgül sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Engelli mahpusların hem haklarında verilen cezanın infazının ertelenmesi hem de R tipi hapishaneye sevk edilebilmeleri için Adli Tıp Kurumu'nun (ATK) verdiği rapor belirleyicidir. ATK, tam teşekküllü hastanedeki heyetlerden "ağır engelli" derecesi ile rapor almış mahpuslara da "hapishanede kalabilir" veya "tek başına hayatını idame ettirebilir" şeklinde rapor verebilmektedir. Sağlık Yönetmeliği'ne göre, yüzde 70 üzeri engel oranı "hayatını tek başına idame ettirememek" anlamına gelirken, ATK'nın ağır engelli mahpuslara dahi "hapiste kalamaz" raporu vermediği birçok vaka ile karşılaşmıştır. Bu durum, ATK'nın bilimselliği ve tarafsızlığının sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Aynı şekilde, R tiplerine sevk edilebilmek için hastanelerden alınan heyet raporlarının yanında, ATK'dan alınan "R tipi hapishanede kalabilir" şeklindeki raporlar etkilidir. Bu sebeple, engelli mahpuslar için R tiplerine sevk ve hastalık sebebiyle cezanın infazının ertelenmesi oldukça zordur. 2022 yılı içerisinde de ATK'nın hayatını tek başına idame ettiremeyecek ya da ağır engeli olan kişilere "hapishanede kalabilir" raporu vermesi ya da hastalıklarının son evresine gelene kadar "hapishanede kalamaz raporu" vermemesi, bazı engelli mahpusların hayatını kaybetmesi ile sonuçlanmıştır.

Ayrıca, ATK'dan "cezaevinde kalamaz" raporu aldığı halde, bazı engelli mahpusların tahliyeleri, İnfaz Kanunu'nun 16. Maddesinde aranan "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmama" şartını karşılamadıkları gerekçesiyle gerçekleştirilmemektedir. Hapishanede kalamayacak engeli bulunan mahpusların tahliyelerinin önüne geçen bu şartı karşılayıp karşılamadıkları konusunda güvenlik güçlerinin değerlendirmesi esas alınmaktadır.

Politika Önerisi:

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. Maddesi, aşağıdaki öneriler göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir.

- ATK tarafından hazırlanan tarafsızlığı tartışmalı ve bilimsel gerçeklikten uzak raporlara bağlı kalınmadan, üniversiteler ile eğitim ve araştırma hastanelerinden alınan raporlar infazın ertelenmesi için yeterli olmalıdır.
- Klinik kararlarla ilgili süreçler, Mandela Kurallarında da öngörüldüğü gibi, yeterli nitelikte, tam bir klinik bağımsızlıkla hareket eden uzmanlar heyetinin katılımı ve denetimine açık olmalıdır.
- Sübjektif değerlendirmelere sebep veren "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" ifadesi kaldırılmalıdır.

5.3.3. Erişilebilirlik

Hapishaneler de dışarıdaki diğer kurumlar gibi hem yapısal hem yasal olarak sağlam, yetişkin erkeklere” göre dizayn edilmektedir. Bu normatif çerçevede dışında kalan kadın, çocuk, engelli, yabancı vb. mahpus grupları için hapishanelerin erişilebilir olmaması birçok hak ihlalini de beraberinde getirir. Engelli mahpuslara yönelik düzenlemelerdeki yetersizliğin yanı sıra var olan düzenlemelerinde tam manası ile uygulandığını söyleyemeyiz. Özellikle engelli mahpuslar, hapishanelerin fiziksel yetersizliklerinden kaynaklı olarak hayatlarını tek başına idame ettirmekte zorlandıklarını sıklıkla ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra hapishane idarelerince mahpuslardan tüm taleplerini dilekçe ile yani yazılı şekilde sunmaları istenmektedir. Bu esas uygulama ise hapishaneye özgü bir erişilebilirlik sorunu yaratmaktadır. Çünkü fiziksel ve zihinsel engeli nedeniyle yazı yazamayan engelli mahpuslar olduğu gibi, bu engelleri nedeniyle eğitime erişemediklerinden okuma yazma bilmeyen de mahpuslar bulunmaktadır. Alışveriş yapmak, dışarı ile haberleşmek, hastaneye gitmek dahil olmak üzere yazılı taleplerini bu nedenle kendileri adına başka mahpuslar yapmak durumunda kalmaktadır.

Politika Önerisi:

Engellilerin bağımsız yaşayabilme ve kişisel hareketlilik hakları tesis edilmeli, kurumun yapısı, kuralları, hizmetleri engellilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmeli, bu hizmetler diğer mahpusların yükü haline getirilmemelidir. Tüm kural ve hizmetler her engellinin bireysel başvuru yapabileceği ve tek başına tüm süreci yürütebileceği şekilde düzenlenmelidir.

2021 yılındaki raporumuzda da detaylı bir şekilde belirttiğimiz üzere; tuvalet, banyo, kalabalık koşullar, geçiş alanlarının darlığı, binaların çok katlı veya basamaklı olması gibi birçok yapısal etmen, engelli mahpus için en temel ihtiyaçlarına erişememek anlamına gelir. Fakat hapishanelerin engelliler için erişilebilir olmaması sadece engelli mahpusu değil, engelli mahpus yakınlarını, avukatları ve hapishanede çalışan engelli memurları da olumsuz yönde etkilemektedir. Engelli bir mahpus için hak ihlalleri hapishaneye götürüldüğü ring aracına binerken başlar. Ring araçları basamak yükseklikleri, oturma kısımları, ışıklandırma, havalandırma vb. bakımından engelli ve hasta mahpuslara uygun değildir. Bazı ringlerde yürüme engelli mahpusların ringe çıkmasını sağlayan rampaların eğimleri uygun değildir. Hapishaneye giriş sırasında uygulanan prosedür de engellilere göre düzenlenmemektedir. Tekerekli sandalye veya koltuk değnekleri kullanan engelliler X-ray cihazlarından geçerken çeşitli zorluklarla karşılaşır.

Engellilerin görüş hakkına erişimi de diğer mahpuslara göre daha zordur. Engelli mahpuslar ve engelli mahpus yakınları için haberleşmek daha da zorlaşabilmektedir. Engelli mahpusların birçoğu 2023 yılında açık ve kapalı görüşler, telefon hakkı ile dış dünya ile iletişim sağlayabilmiştir.

COVID-19 önlemleri kapsamında durdurulan atölye ve faaliyetlerin büyük bir bölümüne 2023 yılında da erişimi engellenmiştir. Engellilere yönelik düzenlenen atölyeler zaten oldukça azken, çoğu atölye kaldırıldı ve engellilerin de faydalanabileceği herhangi bir alternatif konulmadı. Engelli mahpuslar, kendilerine yönelik düzenlemelere gidilmediği için eğitim ve atölyeler erişim noktasında büyük zorluklar yaşamaktadır.

Politika Önerisi:

Açık ve kapalı görüşler, atölyeler ve eğitime erişim; engellilerin engel türlerine göre tasarlanmalı, işitme engellilerin telefon görüşünden, görme engellilerin kapalı görüşler ve atölyelere katılım haklarından faydalanabilmeleri için alternatif hak ve imkânlar sağlanmalıdır.

Ailelerine yakın veya kendilerinin ya da ziyaretçilerinin engel durumlarına daha uygun hapisanelere gitmek isteyen mahpusların nakillerinin büyük bir bölümü gerçekleştirilmedi. Bu sebeple engelli mahpuslar veya ailelerinde engelli bulunan mahpusların, aileleriyle görüşmeleri diğer mahpus gruplarına göre daha da zorlaştı ve engelli mahpusların nakil taleplerinin gerçekleştirilmesi 2023 yılında dahi eski sıklığına dönmedi. Hasta, yaşlı ve engelli mahpus yakınları için şehirlerarası yolculuk yapmak oldukça zorlayıcı bir durum, bunun yanında hapisanenin fiziki şartları engelli mahpuslar kadar engelli ziyaretçileri de zorlamaktadır. Bu şartlar altında engelli yakınlarından uzak yerlerde infazını sürdürmekte olan mahpusların nakillerini gerçekleştirmemek ailesiyle görüşme hakkı fiili olarak ortadan kaldırmak anlamına gelmektedir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpuslar ve engelli ziyaretçisi olan mahpusların engelli erişimine uygun ve ziyaretçilerinin ikamet ettiği yerlere yakın hapisanelere nakilleri öncelenmelidir.

5.3.4. Engelli Aylığı

Engelli mahpusların engelli aylığına ulaşmaları; vasi imzası, ikametgâh sorunu, muhtaçlık kriteri ve engelli raporu alamama gibi nedenlerle oldukça güçtür. 2022 yılında ve önceki yıllarda yazdığımız raporlarımızda da belirttiğimiz gibi engelli mahpusların engelli aylığı alırken yaşadığı sorunlar aynı şekilde devam etmektedir. Mahpusların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından verilen engelli aylığına başvurabilmesi için engelli raporlarının olması ve vasisinin mahpusun kaldığı hapisanenin bulunduğu bölgedeki SYDV'ye giderek başvuru işlemlerini yapması gerekir. Hastane sevklerinin yapılmaması sebebi ile birçok engelli mahpus engelli raporu alamamış, vasisi ile iletişimi olmayan veya uzak şehirlerde infazını sürdürmekte olan engelli mahpuslar, vasi imzası sebebiyle aylığı bağlatamamıştır. PTT'nin de engelli mahpuslar arasında tutuklu-hükümlü ayırımına gitmeye başladığına yönelik birçok şikâyet aldık. Engelli mahpus tutukluysa vasisi ile iletişim kurulamaması durumunda hapisane mutemedine parayı çektirebiliyorken, PTT, hükümlü olan engelli mahpusa bu hakkı tanımaktan vazgeçti. Zaten kısıtlı olan engelli hakları, hapisanede tüm bu bürokrasi arasında eriyip gitmektedir. Engelli mahpuslara yönelik istihdam ve atölye imkânı yaratılmadığı gibi engelli aylığına başvuru süreci de giderek zorlaşmaktadır.

Politika Önerisi:

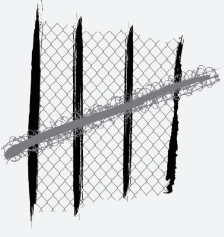
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından alınan engelli aylıklarının başvuru süreçleri engelli mahpusların erişimine uygun olarak düzenlenmeli, engelli aylığına başvuru prosedürü sadeleştirilmeli ve engelli mahpuslar arasında hükümlü-tutuklu ayrımı gözetmeksizin hapisane mutemedinin engelli aylığını PTT'den çekebilmesi için düzenlemeye gidilmelidir.

5.3.5. Engelli Yoksulluğu

Bazı hastalık ve engel türlerinin özel beslenme programları ve diğer medikal ihtiyaçları bulunur. 2023 yılında derneğimize başvuran engelli mahpusların büyük bir kısmı bu ihtiyaçların hapisane idaresi tarafından karşılanmadığını ve kendilerinin de bu ihtiyaçları karşılayacak ekonomik durumlarının olmadığını belirtti. Gıda, medikal ve temizlik malzemeleri gibi temel ihtiyaçlara ücretsiz erişemeyen engelli mahpuslar giderek artan ekonomik krizi hapisanelerde en derinden hisseden mahpus gruplarındandır. 2023 yılında da en çok aldığımız şikayetlerden biri hapisane idaresinin ve SGK'nın karşılamadığı ürünlere dairdi. Bu malzemeleri iç ve dış kantinden temin etmeye çalışan engelli mahpusların birçoğu fiyatların pahalılığından dolayı en temel gereksinimlerine dahi erişemedi. Engellilere yönelik atölye, istihdam ve eğitim fırsatlarının yaratılmıyor oluşu ayrıca engelli aylığı alırken karşılaşılan sorunlar engelli mahpusun yoksulluğunu daha da derinleştirmektedir. Hapisanelerde engelli yoksulluğu münferit bir durum değil, bir an önce müdahale edilmesi gereken oldukça kritik bir meseledir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpusların gıda, medikal ve temizlik malzemesi gibi temel ihtiyaçları hapisane idaresi ve SGK tarafından karşılanmalı, hapisanelerde engelli mahpuslara yönelik istihdam sağlanmalıdır.

Ağırlaştırılmış Müebbet

2023 yılında
mektuplaşılın
mahpus sayısı

103

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu
16

Psikososyal
Servis
1

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz
-

Tecrit
60

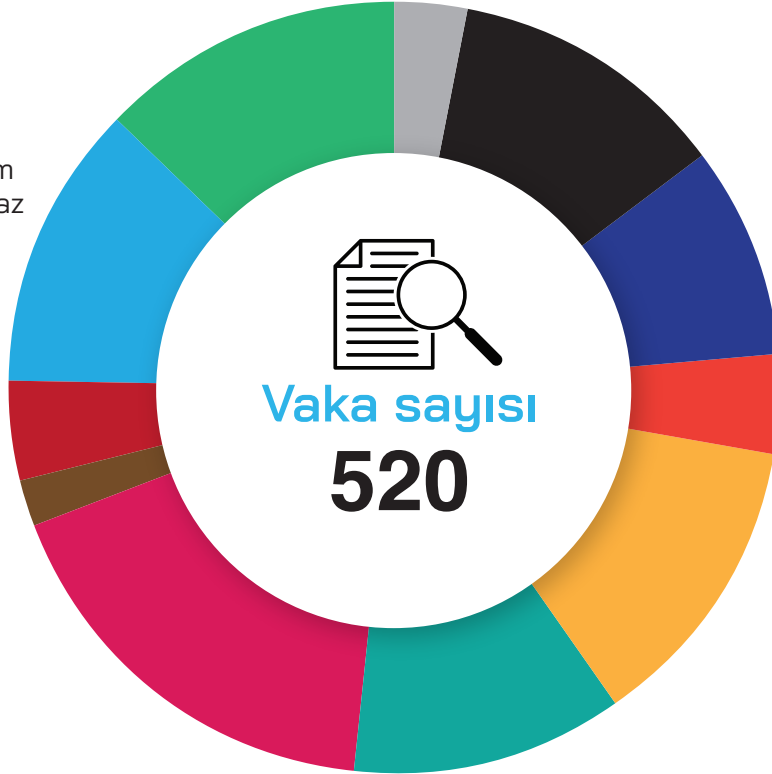
Hapishane
45

Disiplin
22

Tematik
65

Sevk Talebi
59

Hak İhtlali
90

Ayrımcılık
10

İşkence ve
Kötü Muamele
21

İfade
Özgürlüğü
62

Görüş
65

6. AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ MAHPUSLAR

6.1. Tanım

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası Türkiye’de idam cezasının kaldırılmasıyla 2002 yılında bu cezanın yerine getirilmiş bir hapsedme yöntemidir ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre bir kişiye verilebilecek en ağır cezadır. 29 Aralık 2004 yılında yürürlüğe giren Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’la düzenlenen infaz rejiminin içeriği oldukça sınırlayıcı kurallar bulundurmaktadır ve bu nedenle diğer tüm hapsedilme biçimlerinden keskin biçimde ayrılmaktadır. Adli suçlardan ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpuslar için 30 yıl sonra, örgütlü suçlardan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpuslar için 36 yıl sonra tahliye umudu vardır. Terörle mücadele yasasından ceza alan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü siyasi mahpuslar için ise bu cezanın infazı mahpusların hayatları boyunca devam etmektedir.

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin koşulları 13.12.2014 tarihli 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 25. Maddesi ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’ün 47. maddesi ile belirlenmiştir. Bu kanunlar ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpusların; günlerinin 20-23 saatini tek kişilik, 7-8 metrekairelik bir hücrede ve her türlü anlamlı sosyal temastan yoksun bir şekilde geçirmelerini öngörmektedir. Ayrıca ziyaret edilme, telefon hakkı, sosyal etkinliklere katılma ve çalışma yönünden diğer tüm mahpuslardan kısıtlı haklara sahip olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların en hafif tabirle “olağanüstü bir infaz rejimi”ne tâbi oldukları söylenebilir.

6.2. Genel Durum

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar 2023 yılında da tecrit altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmış, devam eden pandemi düzenlemeleri ve 2021 yılı içerisinde faaliyete giren S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerin getirmiş olduğu düzenleme ve uygulamalardan fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak en çok etkilenen mahpus gruplarından biri olmuştur. Bunun yanında 2023 yılında ekonomik krizin derinleşmesiyle de ekonomik sorunların getirdiği diğer sorunlarla da karşılaşmışlardır.

Türkiye hapisanelerinde ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus sayısına ilişkin kamuoyuyla paylaşılan son istatistik, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün derneğimizin yapmış olduğu bilgi edinme başvurusuna 21.02.2014 yılında vermiş olduğu cevaptır.

Verilen yanıtta göre; “terör ve örgütlü suçlardan 126, adli suçlardan 1327 olmak üzere toplamda 1453 hükümlü” olduğu yönündeki bilgidir. Önceki yıllarda olduğu gibi 2023 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sayısına ilişkin hiçbir istatistik kamuoyuyla paylaşılmamıştır.²⁷

CİSST olarak yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurularına 2023 yılında; “Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır.” hükmü yer almaktadır.” şeklinde cevap verilmiştir ve istatistiksel bir veri verilmemiştir.

²⁷ <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/10/2014.02.21-A%C4%9F%C4%B1r%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1%C5%9F-M%C3%BCebbet-Bilgi-Edinme-2.jpg>

6.3. Öne Çıkan Başlıklar

2023 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahpuslar tecrit üzerine kurulu infaz rejiminden kaynaklı sağlık sorunları yaşamış, hapishanede çalışmalarına izin verilmediği için ekonomik zorluklarla mücadele etmiş ve tecridin getirmiş olduğu psikolojik ve fiziksel olumsuz etkilerle baş etmek zorunda kalmışlardır. Birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, günün 22-23 saatini hücrede geçirdiklerini, kısıtlı havalandırma süresinde spor yapamadıklarını, ekonomik olarak zorlandıklarını ve bunun da genel durumlarını olumsuz etkilediğine dair şikâyetlerini derneğimize aktarmışlardır. 2023 yılında öne çıkan sorunlardan biri de; S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapishanelerin getirdiği ağır tecrit koşulları olmuştur. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların yaşadıkları sorunların büyük çoğunluğu ağırlaştırılmış müebbet infaz rejimini belirleyen mevzuattan kaynaklanmaktadır. Bu hak ihlalleri Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller başlığında sıralanacak, mahpusların 2023 yılında tarafımıza sıkça ilettiği şikâyetler ise sonraki başlıklarda ele alınmıştır.

6.3.1. Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller

Hükümlü ve Tutukuların Ziyaret Edilmeleri Hakkındaki Yönetmeliğe göre; "ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar; eşi, çocukları, torunları, torunlarının çocukları, annesi, babası, büyükannesi, büyükbabası, büyükannesi ve büyükbabasının anne ve babaları, kardeşleri ve vasisi dışında kimse ziyaret edemez."²⁸ Bu durum ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların ve ailelerinin bir arada görüşme yapamamasına ve psikolojik olarak zorlanmalarına sebep olmaktadır.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların açık ve kapalı görüşlerde aile üyeleriyle bir arada görüş yapabilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

İnfaz Kanunu'nun 25. maddesine göre; "Hükümlüyü; eşi, altsoy ve üstsoyu, kardeşleri ve vasisi, belirlenen gün, saat ve koşullar içerisinde onbeş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilirler." ve "Hükümlü, kurum idare kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve onbeş günde bir kez olmak üzere (f) bendinde gösterilen kişilere, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir.". Buna göre ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar diğer mahpuslar gibi haftada bir görüş ve telefon hakkına sahip değildir. Kendilerine yalnızca 15 günde bir telefon ve görüş hakkı tanınır. Bu da mahpusların dış dünya ile ilişkilerini zayıflatmakta ve ihtiyaçlarını giderememelerine neden olmaktadır.

29 Mart 2020'de yayınlanan 2324 sayılı yönetmelik ile mahpuslara tanınan görüntülü görüşme hakkı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara verilmemiştir. Yönetmeliğin 74. maddesinde "Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan hükümlüler, idare ve gözlem kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve on beş günde bir olmak üzere eşi, altsoy ve üstsoyu, kardeşleri ve vasisi ile on dakikayı geçmemek üzere sadece sesli görüşebilir" ifadesi yer almış ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar görüntülü görüşme hakkından mahrum bırakılmıştır.

²⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8345&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara, diğer mahpuslar gibi haftalık telefon görüşü, ziyaret yapma hakkı ve görüntülü görüşme yapma hakkı tanınmalıdır.

Hükümlü ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü Veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmeliğin beşinci maddesine göre; "Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum olanlar hariç, yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında bulunanlar da dahil olmak üzere, güvenlik bakımından sakınca oluşturmaması koşuluyla tehlikeli olmayan hükümlülere; ikinci derece dahil kan veya kayın hısımlarından birinin ya da eşinin ölümü halinde, Cumhuriyet başsavcısının onayıyla yol süresi hariç iki güne kadar cenazeye katılması amacıyla izin verilebilir." 2023 yılında aile üyeleri vefat eden ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar önceki yıllarda da olduğu gibi cenazeye katılım sağlayamamıştır. Bu durum aile üyelerini kaybeden ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları psikolojik olarak olumsuz etkilemiştir.

Politika Önerisi:

Aile üyelerini kaybeden ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların aile üyelerinin cenazelerine katılabilmeleri için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz rejimine göre; "Hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hükümlü hakkında uygulanacak tüm sağlık tedbirleri, tıbbi tetkik ve zorunluluklar hariç kurumlarda, mümkün olmadığı takdirde tam teşekküllü devlet ya da üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenlikli mahkum koşullarında uygulanır." Bu maddeye göre ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar kurum dışında tedavi edilseler dahi tek kişilik hücrelerde tedavi edilir ve infaz ertelemeye başvurma hakları bulunmamaktadır. Bu durum 2023 yılında da bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü ağır hasta mahpusların sağlık durumunun daha kötüye gitmesine sebep olmuştur.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların infaz ertelemeye başvurusunun önünde engel teşkil eden "Hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez." ibaresi infaz kanunundan çıkarılmalıdır.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz rejimine göre; mahpus yaşadığı yerin olanak verdiği ve idare ve gözlem kurulunun uygun göreceği bir sanat veya meslek etkinliğini yürütebilir. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların bu etkinliklere katılımı hapis idaresinin inisiyatifi dahilindedir. Aynı infaz rejimine göre mahpus kurum iç yönetmeliğinde belirtilenlerin dışında herhangi bir spor ve iyileştirme faaliyetine katılamaz. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların spor ve iyileştirme faaliyetlerine katılımları kurum iç yönetmelikleriyle sınırlandırılmıştır.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların daha fazla sosyal aktivitelere katılımının sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalı ve hapisanelerde standardize olmayan uygulamaların önüne geçmek için hapisanelerin iç yönetmelikleri kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

5275 sayılı kanununun 25. maddesine göre ağırlaştırılmış müebbet ceza alan mahpuslar hiçbir suretle kurum dışında çalıştırılmaz ve çalışmasına izin verilmez. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahpusların farklı iş kollarında çalışamamaları birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusu ekonomik olarak zorlamıştır. 2023 yılında Adalet Bakanlığı'na; "Türkiye'de ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların buldukları kurum içinde çalıştırılmamalarının yasal dayanağı ve bu yasal düzenlemenin ismi ve numarası nedir?" şeklinde yapmış olduğumuz bilgi edinme sorusuna; 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un "Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazı" başlıklı 25'inci maddesinde yer alan " "Kurum hizmetinde çalıştırma" başlıklı 31'inci maddesinde; "(1) İyi halli hükümlüler, idare ve gözlem kurulu kararı ile kurum yönetimi tarafından durumlarına uygun kurum içi hizmetlerde çalıştırılabilir. Çocuk hükümlüler, kendi yaşam alanları veya eğitsel amaçlar dışında çalıştırılmazlar." şeklinde cevap verilmiştir ve yasal dayanağı belirtilmemiştir.

Politika Önerisi:

Çalışmak isteyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların meslek edinme eğitimlerine katılmaları yasal güvenceye alınmalıdır.

6.3.2. Tecrit

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (AIÖK), tecrit ve hücre hapsinin insan haklarına aykırı olduğunu ve tecrit altında bulunan kişilerin zihinsel, bedensel ve sosyal sağlıklarının olumsuz şekilde etkilenebileceğini belirtmiştir²⁹. Yapılan diğer bilimsel araştırmalar da tecridin insan sağlığını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların infaz süresi boyunca erişebildikleri mekanlar; daha çok hücresi, havalandırma alanı ve görüş odasıdır. Kaldıkları hücrelerin çok dar olması, tuvalet ve banyo ile ortak alanda olması, kaldığı hücrenin rutubetli olması ve gününün 22-23 saatini bu ortamda geçirmesi mahpusta hem fizyolojik hem de psikolojik hastalıklara yol açmaktadır. 2023 yılında çoğu ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus hücre büyüklüğünün 10 - 12 metre kare olduğunu, hücrenin dar olmasının yanında pencere boyutlarının küçük olması ve pencerelerin elek tel ile örtülü olmasının hücrenin havasız ve rutubetli olmasına neden olduğunu belirtmiştir. 2023 yılı içerisinde temiz hava amacıyla elek telleri söken bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara disiplin cezası verilmiş ve idari soruşturma başlatılmıştır.

2023 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların en çok dile getirdikleri sorunlardan biri ağır tecrit koşulları olmuştur. Özellikle 2021 yılında faaliyete giren S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerde uygulanan ağır tecrit koşullarıyla ilgili bu hapisanelerde bulunan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslardan çok fazla

²⁹ <https://rm.coe.int/168073428b>

şikâyet aldık. Bu hapishanelerde bulunan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar; havalandırmaya tek çıkarıldıklarını, havalandırma için ayrı bir bölüme götürdüklerini, atölye ve kurslara katılım sağlayamadıklarını, sohbet hakkından faydalanamadıklarını, spora neredeyse hiç çıkarılmadıklarını ya da çıkarıldıklarında da istedikleri mahpuslarla çıkarılmadıklarını aktarmışlardır. Mahpuslar pencerelerin güneşe ters dizayn edildiğini, pencere önlerinin elek tel ile kapatıldığını, bu sebeple temiz hava ve gün ışığından mahrum bırakıldıklarını ve gökyüzünü göremediklerini de belirtmişlerdir. Oysaki; mahpuslar gün ışığı ve temiz havadan mahrum bırakılmamalıdır. Bunlar her mahpusun erişme hakkı bulunan yaşamın temel unsurlarıdır. Ayrıca, bu unsurların yokluğu hastalıkların yayılmasına uygun koşullar yaratmaktadır. Pencerelerin elek tel ile kapatılması mahpusların yaşamsal ihtiyaçlarına müdahale edildiğini göstermektedir. Bunun yanında CPT'ye göre, özellikle yüksek risk oluşturan mahpuslar, ağır gözetim durumlarını telafi edecek şekilde, gözetim birimlerinin sınırları içinde nispeten rahat bir programa tabi olmalıdırlar. Birimdeki diğer mahpuslarla bir araya gelebilmeli ve kendilerine faaliyetler konusunda farklı seçenekler sunulmalıdır. Ancak ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara uygulanan tecrit koşulları CPT'nin önerisiyle çelişmektedir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların zorunlu olarak tek kişilik odalarda tutulması uygulamasından vazgeçilmelidir.

Politika Önerisi:

Hücrelerin pencerelerine örülen elek tellerin sökülmesi, her mahpusun temiz hava ve gün ışığından yararlanmasının sağlanması gerekmektedir.

6.3.3. İşkence ve Kötü Muamele

2023 yılında birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpustan fiziki ve psikolojik şiddete uğradıklarına dair şikâyet aldık. Aldığımız şikayetlerde özellikle idare ve infaz koruma memurlarının keyfi olarak mahpuslara fiziki ve psikolojik şiddet uyguladıklarını, şiddet sonrası hastane sevklerinin yapılmadığını, keyfi disiplin cezalarının verildiğini bildirmişlerdir. Mahpusların uğradıkları fiziki şiddet türleri arasında; kaba dayak, süngerli odada bekletilme ve domuz bağı ile işkence iddiaları da yer almıştır. Özellikle uygulanan fiziksel şiddetlerin son bulması ve tepki göstermek amacıyla şiddete uğrayan birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus açlık grevine girdiklerini derneğimize bildirmiştir.

Fiziki şiddet iddialarının yanında birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus hastane sevklerinde ağız içi aramanın dayatıldığını, havalandırmaya giderken ve dönerken üst araması yapıldığını, koğuş aramalarında eşyaların dağıtılıp eşyalara zarar verildiğini bildirmişlerdir. Başka hapishanelere zorla sevk edilen bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar sevk öncesi ve sonrası çıplak aramaya tabi tutulmuştur.

Özellikle S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapishanelerde suç tipi farklı olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar aynı koridordaki koğuşlarda tutulmuş, görüşe beraber çıkarılmıştır. Bu durum ile ilgili başvuruda bulunan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların başvuruları olumsuz sonuçlanmış ve bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar güvenlik gerekçesiyle bu durumdan rahatsız olduklarını derneğimize bildirmişlerdir.

Uygulanan ağır tecrit koşullarının ve psikolojik şiddetin son bulması için de farklı hapisanelerdeki birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus açlık grevine girdiklerini bildirmişlerdir.

6.3.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Uzun süre tecrit altında tutulan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hapishanenin hijyenik olmayan koşullarından ve hücreye kapatılmaktan kaynaklı fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları yaşayabilmektedirler. Yaşadıkları fiziki koşullar nedeniyle özellikle kronikleşmiş sağlık sorunları bulunan birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus bulunmaktadır.

2023 yılı içerisinde derneğimize başvuruda bulunan bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar özellikle uzun süre hapishanede olmaktan ve hücre koşullarından dolayı kronik hastalıklarının olduğunu bunun yanında düzenli tedavi görememekten sağlık durumlarının daha kötüye gittiğini belirtmiştir. Bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar hücrenin havasız ve küçük olmasından kaynaklı solunum yolu hastalıkları, kardiyolojik hastalıklar, göz hastalıkları ile ilgili rahatsızlıklarının olduğunu belirtmişlerdir. Fizyolojik hastalıkların yanında hücrede ağır bir tecrit altında yaşam sürmenin ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar üzerinde psikolojik etkileri de bulunmaktadır. Bu etkiler bilişsel sorunlar, algıda bozulma, kaygı, depresyon, paranoya ve psikoz ile kendine zarar verme ve intihar düşünceleri ve diğer psikolojik rahatsızlıklar olabilmektedir. Stres kaynaklı mideye dayalı sorunlar başta olmak üzere psikosomatik hastalıklar da oluşabilmektedir.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların tutuldukları hücrelerde mutfak ve tuvalet alanlarının bir arada olması, yemek, bulaşık ve tuvalet ihtiyaçlarını aynı yerde karşılamak zorunda kalmaları mahpusların hijyen ihtiyaçlarını karşılama önündeki en önemli engeldir. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların yaşadığı önemli sorunlardan biri de havalandırma saatlerinin kısıtlı olmasının yanı sıra, hücrelerin pencerelerindeki demir parmaklıklara ek olarak takılan sık dokunmuş teller olmuştur. Birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, temiz hava alamadıklarını ve hücrelerinin küflendiğini derneğimize iletmiştir. Bazı hapisanelerde su kotasının uygulanması da sağlık problemi olan bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusu zor duruma sokmuş, hijyen ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirten mahpuslar olmuştur. Kış aylarında bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslardan da hapishanenin ısınmadığı, kaloriferlerin az yakıldığı ve bu nedenle üşüdüklerine dair şikayetler aldık. Solunum ile ilgili hastalıkları olan bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar ise havanın nemli olması ve hücrenin küçük olmasından dolayı zorlandıklarını, sağlık gerekçesiyle sevk taleplerinin olduğunu ve sevk taleplerinin reddedildiğini derneğimize iletmişlerdir.

Politika Önerisi:

Tek kişilik hücrelerde tutulma uygulaması kaldırılana kadar hücreler, hareket alanı yaratacak şekilde genişletilmeli, hücreler doğrudan güneş alacak şekilde düzenlenmeli, hücrelere mutfak ünitesi eklenmeli, pencerelere takılan teller kaldırılmalı ve mahpusların çamaşırlarını kurutmaları için imkân yaratılmalıdır.

6.3.5. Ekonomik Zorluklar

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hem uzun yıllar boyunca tecrit altında tutulmalarından hem de hapishanede çalışmalarına izin verilmemesinden dolayı ekonomik olarak en kırılgan mahpus grupları arasında yer alır. 2023 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, yaşadıkları ekonomik zorluklarla ilgili olarak derneğimize başvurularında bulunmuşlardır.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar genel olarak mektup gönderim ücretlerin yüksek olması ve bu durumun yakınları ile iletişim kurmaları önünde büyük bir engel oluşturmasıyla ilgili başvurularda bulunmuşlardır. Bunun yanında verilen yemek miktarının az olduğunu ve doymadıklarını, bunun için ek gıdaya ihtiyaç duyduklarını ancak ekonomik nedenlerle ek gıda alamadıklarını da belirtmişlerdir. Mahpuslar yakınlarının gönderdikleri kargolar, ürünlerin kantinde satılması, hapisane idaresinin ayda bir defa ya da sadece belli tarihler aralığıyla kargo kabul etmesi nedeniyle mahpuslara verilmemiş ve mahpusların ürünleri kantinden satın almalarına dair zorlandıklarını da belirtmişlerdir.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların ve ailelerinin yaşadığı ekonomik sorunlar özellikle ailesinden uzak hapisanelerde kalan mahpusların aile görüşü yapmasına da engel oluşturmuştur. Birçok mahpus yakını ekonomik nedenlerden kaynaklı görüşe gidememiştir. Özellikle ziyaretçi sayısı diğer mahpus gruplarına göre yasal olarak daha kısıtlı olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar için bu durum psikolojik olarak da zorlayıcı olmuştur.

Politika Önerisi:

Mektup gönderim ücretleri mahpuslar için ekonomik olarak zorlamayacak seviyede olmalıdır.

Politika Önerisi:

Mahpuslara gönderilen kargolar mahpuslara teslim edilmeli ve kantin fiyatları mahpusları ekonomik olarak zorlamayacak seviyede olmalıdır.

6.3.6 Sosyalleşme

Uzun yıllardır tecrit altında bulunan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, diğer mahpus gruplarına göre daha az sosyalleşme imkânına sahiptirler. Bu durum ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları olumsuz olarak etkilemiştir. Pandemi süreciyle beraber hapisanelerde uygulanan kısıtlamalar diğer yıllarda olduğu gibi 2023 yılı içerisinde de devam etmiştir.

Özellikle 2021 yılında faaliyete giren S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerde mahpusların sosyal etkinliklere katılımı daha fazla kısıtlanmıştır. Daha çok tekli odalardan oluştuğu bilinen bu hapisanelerde mahpuslar birbirlerini göremediklerini, sohbet edemediklerini belirtmişlerdir. Bu durum mahpusların anlamlı sosyal temas kurmalarının önüne geçmiştir.

Bunu yanında mahpuslar havalandırma için ayrı bir yere götürüldüklerini, havalandırmaya tek çıkarıldıklarını, sohbet hakkından faydalanmadıklarını, kütüphaneye çıkarılırken sorun yaşadıklarına dair yaşadıkları sorunları mektup, danışma hattı ve avukat ziyaretleri aracılığıyla aktarmışlardır.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sosyal aktivitelere katılmasına yönelik düzenlemenin, hapisane idarelerinin inisiyatifine bırakılmayacak şekilde düzenlenmesi ve halihazırdaki haklarının artırılması gerekmektedir.

6.3.7. Dış Dünya ile İletişim

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, 2023 yılı içerisinde mektup ve görüşlere ilişkin kısıtlamaların yanında özellikle sol içerikli gazete ve dergilerin, mahpuslara gönderilen kitapların verilmemesi ya da geç verilmesi, kitap ve dergilerde sayı sınırının olması, televizyon kanallarının kısıtlı olması ve oda aramalarında radyolarına el konulmasına dair de derneğimize başvuruda bulunmuştur. Bunların yanında özellikle gönderilen Kürtçe kitaplar için çeviri ücreti istendiğini ve istenilen ücretin 2000-3000 TL arasında değiştiğini belirten mahpuslar derneğimize başvurularda bulunmuştur.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların dış dünyayla iletişimini büyük ölçüde sağlayan mektup gönderim ücretlerinin artması özellikle maddi durumu olmayan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları ekonomik ve psikolojik olarak zorlamıştır. Ailesinden uzakta hapsedilen birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusun ailesinin maddi olanakları olmaması ve yol ücretlerini karşılayamamaları da aile görüşünü daha zor bir duruma getirmiştir.

6 Şubat 2023 tarihli ve Kahramanmaraş merkezli yaşanan depremlerden sonra birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusa ek telefon görüş hakkı verilmemiştir. Bu nedenle deprem bölgesinde ailesi ve yakınları yaşayan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar uzun bir süre ailesinden ve yakınlarından haber alamamıştır.

2021 yılı içerisinde hapisanelerde mahpuslar aileleriyle görüntülü görüşme yapmaya başladılar ancak ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar aileleriyle görüntülü görüşme hakkından faydalanamadılar. Bu durum ile ilgili birçok mahpus 2023 yılı içerisinde Kamu Denetçileri Kurumu'na başvurularda bulunmuş ve anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olması nedeniyle itiraz mekanizmalarını kullanmışlardır.

Yaşanan ekonomik kriz ailelerinden uzak yerlerde hapsedilmekte olan ve nakil başvuruları kabul edilmeyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları ve mahpus yakınlarını olumsuz etkilemiştir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların, infaz eşitliği sağlanarak diğer mahpuslar gibi her hafta görüş yapmaları sağlanmalı, birinci derece akraba sınırlaması kaldırılmalı ve diğer mahpuslar gibi belirledikleri 3 arkadaş ile görüşme imkânı sağlanmalıdır.

Tüm bu düzenlemeler yapılana kadar ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların dış dünya ile ilişkilerinin sağlanabilmesi amacıyla ailelerine yakın hapisanelerde barındırılmaları güvence altına alınmalıdır.

Hapiste Öğrenci

2023 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

38

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu
1

Psikososyal Servis
-

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz
-

Tecrit
2

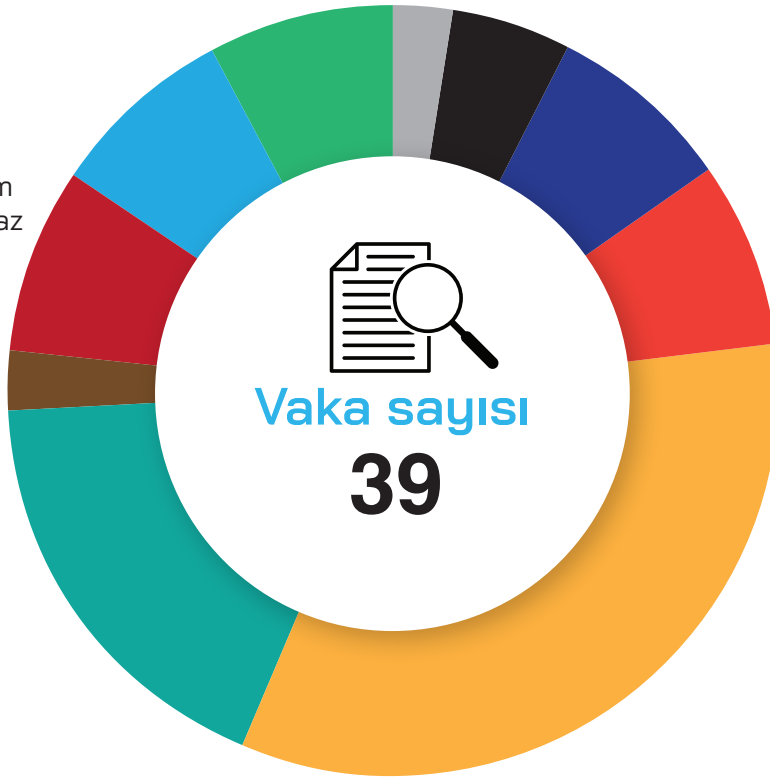
Hapishane
3

Disiplin
3

Tematik
13

Sevk Talebi
7

Hak İhtali
-

Ayrımcılık
1

İşkence ve Kötü Muamele
3

İfade Özgürlüğü
3

Görüş
3

7. ÖĞRENCİ MAHPUSLAR

7.1. Tanım

Hapisteki öğrenciler, öğrenimini bir aşamada kesmek zorunda kalmış ve sürdürmek isteyen mahpuslardır. Öğrenimini sürdürmek isteyen mahpusların, bu hususa ilişkin bilgiye ve eğitim materyallerine erişim ihtiyaçları başta olmak üzere, uygun ders çalışma koşullarının oluşturulması, üniversite sınavı, tercih ve kayıt süreçlerine ilişkin bilgilendirilme ihtiyacı gibi birçok özel ihtiyacı bulunur. Mahpusların örgün eğitim veren üniversitelere kabul edilmeleri için üniversite kurullarının kabul kararı vermesi gerekir. Hangi üniversitenin mahpusları kabul edip etmediğine ilişkin kamusal bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durumun yarattığı belirsizlik sebebiyle hak kaybı yaşamak istemeyen mahpuslar, çoğunlukla yaygın eğitime katılmayı tercih etmektedir. Tüm bu süreçlerin gerektirdiği ekonomik ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlardan doğan zorluklar, çoğunlukla ailelerinin ekonomik desteğinden başka geliri olmayan mahpuslar için öğrenimi zorlaştırmaktadır.

7.2. Genel Durum

Adalet Bakanlığı, 01.12.2023 tarihi itibarıyla mahpusların öğrenim durumlarına göre dağılımlarının istatistiğini açıklamıştır. Bu istatistiklerin, Bilgi İşlem Genel Müdürlüğünden alınan UYAP raporları incelenerek mahpusların hapisanelere girerken beyan etmiş oldukları mezuniyet durumlarına göre hazırlandığı belirtilmiştir.

Bu istatistiklere göre Türkiye hapisanelerinde bilinen en az 276.630 mahpusun öğrenimine devam etme imkânı bulunmaktadır.

Paylaşılan istatistiklerde, hapisanelerde bulunan kız çocuklarının öğrenim durumlarına ilişkin herhangi bir veriye ulaşılamazken 11.374 kadın mahpusun öğrenimine devam etme imkânı bulunduğu bilgisi verilmektedir. 01.12.2023 tarihi itibarıyla kadın mahpusların yüzde 13,06'sı okuma yazma bilmemekte, yüzde 19,08'i ilkökul mezunudur. Halihazırda kaç mahpusun öğrenimine devam ettiğine ve bu mahpusların cinsiyete göre dağılımına ilişkin istatistik veri paylaşılmamıştır.

7.3. Öne Çıkan Başlıklar

2023 yılında ekonomik krizin derinleşmesi sebebiyle mahpusların öğrenim hakkı alanında sıklıkla başvuru yaptığı hususlardan biri öğrenim masraflarının (ders materyalleri, kayıt ücretleri, harçlar, sınav katılım vs.) artmış olmasıdır. Mahpusların hapisanelerin kalabalığına, ders çalışmak için özel alanların olmamasına, bilgiye erişimlerinin kısıtlı olması neticesinde sınavlar, tercihler ve derslere ilişkin yaşadıkları sorunlara, örgün eğitime katılım noktasında karşılaştıkları engellere ilişkin CİSST'e yaptıkları başvurularda artış olmuştur.

⁴⁵ <https://web.archive.org/web/20230111080303/https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/9012023084709istatistik-4.pdf>. Erişim tarihi 13.04.2023.

7.3.1. Eğitim Materyallerine Erişim

Yakınları tarafından kargo yoluyla gönderilen eğitime ilişkin kitapların mahpuslara dağıtımının, mahpus nüfusunun artışı ve personel yetersizliği gibi nedenlerle uzun sürmesi sebebiyle, eğitim materyallerine erişimde gecikme yaşanmaktadır. Açıköğretim fakültesi ders materyallerinin dijital sistemde olması sebebiyle mahpusların bu materyallerin çıktıklarına erişimi gerekir. Bu da çıktıkların mahpusların aileleri tarafından kargolanması ya da mahpuslarca ücreti karşılığında hapisane eğitim biriminin bilgisayarından çıktı alınması suretiyle mümkün olmaktadır. Aileler tarafından kargoyla gönderilen çıktılara erişim, hapisanedeki denetim ve dağıtım süreçlerinin uzun sürmesi nedeniyle gecikebilmektedir. Hapishanenin eğitim biriminden çıktı alınması ise, bir hapisanede birden fazla mahpus öğrenci olması halinde, bu birimlerde oluşan yoğunluk sebebiyle kolay değildir. Bu faktörler, 2023 yılında da öğrenci mahpusların eğitim materyallerine erişimini zorlaştırmıştır.

CİSST tarafından başlatılan kampanya ile Erzurum Atatürk Üniversitesi ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi'ne çağrı yapılarak, kendi bünyelerinde kayıtlı mahpus öğrencilere basılı ders materyallerini ücretsiz olarak göndermeleri talep edilmiştir. Anadolu Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi basılı ders materyallerini internet sitesi üzerinden satmaktadır. Yükseköğretim Kurulunu ve üniversite yetkililerini mahpusların öğrenim hakkına ilişkin üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye çağıran kampanya metnine meslek odaları, barolar, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve dayanışma kolektiflerinden oluşan 22 kurum imzacı olmuştur.

Politika Önerisi:

Açık Öğretim Fakültelerinin, Yüksek Öğretim Kurumunun ve Adalet Bakanlığının yapacakları ortak çalışma ile açık öğretim fakültesi öğrencisi olan mahpuslar için ders kaynaklarının ücretsiz dağıtımı sağlanmalıdır.

Üniversite öğrencileri, eğitimlerini destekleyici kaynaklara ihtiyaç duyabilmekte, bunları temin etmek istemeleri halinde bu kaynaklar, kitap kotası sınırına takılmakta ve süreli/süresiz yayınlara erişime getirilen kısıtlamalara tâbi olmaktadır. Doktora öğrencileri, tez araştırmaları için dışarıdan gönderilen akademik materyallerin hapisaneye alınması, incelenmesi, dağıtımının yapılması gibi süreçlerde engellerle karşılaşabilmekte, bu materyallerin İngilizce dilinde olması hapisaneye kabul edilmelerini daha da zorlaştırabilmektedir.

Politika Önerisi:

Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerinin akademik danışmanları ve jüri üyeleri ile akademik çalışmalarına ilişkin periyodik olarak görüşmeleri sağlanmalı, araştırmaları için gereksinim duydukları kitaplar ve makaleler, kitap kotası dışında tutulmalıdır.

Sanat ile ilgilenen, örneğin karikatür çizen mahpuslara, cetvel gibi ihtiyaç duydukları malzemeler verilmemektedir. Enstrüman talepleri veya enstrümanların akordu için ihtiyaç duyulan malzemelerin hapisaneye alınması, hapisanelerde bulundurulabilecek enstrümanların belirlendiği yönetmeliğe aykırı olarak reddedilebilmektedir.

⁴⁶ Mahpusların ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalarla ilgili detaylı bilgi için bkz. 'İfade Özgürlüğü' başlığı.

⁴⁷ <https://wordpress.com/post/ogrenimhakki.wordpress.com/743>. Erişim Tarihi: 28.02.2022.

7.3.2. Ders Çalışma Koşulları

Her yıl olduğu gibi, 2023 yılında da hapisanelerin çözülme-yen yapısal sorunları, mahpusların ders çalışma koşullarını olumsuz etkilemiştir. Hapishanelerde mahpusların ders çalışabilmeleri için ayrılmış bölümler bulunmaz. Mahpusların kütüphane kullanımları, kendilerine dağıtılan kitap listesinden kitap seçmekle sınırlıdır. Dolayısıyla mahpuslar koşullarında ders çalışır. Bir odada ya da koşušta birden fazla mahpus olması halinde, ders çalışmak için ihtiyaç duydukları masalar yetersiz kalmakta, fazla masa talepleri ise kabul edilmemektedir. Koşuşların kalabalık olması, aydınlatmanın, havalandırmanın ve ısınmanın yetersiz olması gibi durumlar çalışma koşullarını zorlaştıran diğer etkenlerdir.

Koşuşların kalabalık, gürültülü, aydınlatma bakımından yetersiz olması, mahpusların ders çalışmasına engel olabilmektedir. Bu engelleri aşabilmek için herkesin uyuduğu gece saatlerinde ders çalışmayı tercih eden mahpusların günlük yaşam düzenleri bozulmaktadır.

Öğrenme sürecinde dinleme, okuma, konuşma ve pratik uygulama yapabilme becerilerini geliştirme, geri bildirim alma imkânları bulunmayan mahpusların tek öğrenme yöntemi, bu yıl da önceki yıllarda olduğu gibi, ders materyallerini okumak olmuştur. Bu durum, öğrenme süreçlerini daha da zorlaştırmıştır.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde mahpusların ders çalışabileceği havadar, yeterli aydınlatmaya sahip, uygun ve bağımsız bölümler yaratılmalı, mahpuslara belli aralıklarla kütüphaneleri kullanma ve kaynakları doğrudan inceleme imkânı tanınmalıdır.

Politika Önerisi:

Üniversiteler ile hapishaneler arasında işbirliği yapılarak, hapishanelerde daha aktif bir öğrenim süreci geliştirilmeli, mahpusların ders çalışırken anlayamadıkları konuları belli aralıklarla sorabilecekleri koşullar yaratılmalıdır.

7.3.3. Üniversite Sınavları, Tercih ve Kayıt Süreçleri

Mahpusların üniversite tercih ve kayıt süreçleri ile çoğunlukla yakınları ilgilenmekte, bir yakınları bulunmaması halinde bu işlemler, hapishane eğitim birimince yetkilendirilen personel tarafından gerçekleştirilmektedir. Üniversitelerin mahpusların kayıt talebini kabul etmesi halinde, mahpusların kapalı ya da açık hapishanede kalıyor olması, örgün eğitime kayıt olmada bir fark yaratmaz. Ancak, hangi üniversitenin mahpusların örgün eğitime katılmasını kabul ettiğine dair kamusal bir bilgi bulunmaması, 2023 yılında da devam eden bir sorun olmuştur. Mahpus yakınlarının bu bilgiye erişebilmek için tercih edilmek istenen üniversiteler ile tek tek görüşmesi gerekir. Bu belirsizlik, pek çok mahpusun bir hak ihlali yaşamamak adına yaygın eğitimi tercih etmesiyle sonuçlanmaktadır.

2023 yılının son aylarına doğru CİSST'e yapılan başvurular arasında Yükseköğretim Kurulu'nun örgün eğitim veren üniversitelere kapalı hapishanelerde kalmakta olan mahpus öğrencilerin derse devam şartını sağlamamaları gerekçesi ile sınavlara alınmamaları gerektiğine ilişkin talimat yazısı gittiği belirtilmiştir. Böylesi bir durum kapalı

hapishanelerde bulunan mahpusların örgün eğitimden yararlanma hakkını ortadan kaldıracığı gibi, halihazırda örgün eğitimine devam eden ve burada belli bir aşama kaydetmiş mahpuslar bakımından ayrıca bir mağduriyet oluşacağı anlaşılmaktadır.

İki yıllık ön lisans programlarından dört yıllık lisans programlarına geçmek için girilmesi gereken dikey geçiş sınavının tercih süreçlerinde, mahpusların hangi üniversiteyi tercih ederlerse almış oldukları ön lisans derslerini saydılabilecekleri konusunda bilgiye erişimleri yoktur. Bu bilgiye erişebilmeleri için yakınlarının ilgili üniversiteleri tek tek arayarak bilgi alması gerekir. Bölüm ve üniversiteler arası geçiş imkânı tanıyan yatay geçiş başvuruları için ise, her üniversitenin kendi özgün koşulları bulunur. Bu başvuru koşullarından birini oluşturan transkript başarı puanları, öğrenim hakkına erişimde dezavantajlı bir grup olan mahpuslar ile dış dünyadaki öğrenciler arasında eşitsizlik yaratmaktadır.

Koşulların kalabalık, gürültülü, aydınlatma bakımından yetersiz olması, mahpusların ders çalışmasına engel olabilmektedir. Bu engelleri aşabilmek için herkesin uyuduğu gece saatlerinde ders çalışmayı tercih eden mahpusların günlük yaşam düzenleri bozulmaktadır.

Öğrenme sürecinde dinleme, okuma, konuşma ve pratik uygulama yapabilme becerilerini geliştirme, geri bildirim alma imkânları bulunmayan mahpusların tek öğrenme yöntemi, bu yıl da önceki yıllarda olduğu gibi, ders materyallerini okumak olmuştur. Bu durum, öğrenme süreçlerini daha da zorlaştırmıştır.

Politika Önerisi:

Adalet Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu arasında görüşmeler sağlanarak, kapalı ve açık hapishanelerde bulunan öğrenci mahpusların örgün eğitime devam etmelerini kabul eden üniversitelerin listesi açıklanmalı ve bu liste tercih dönemlerinde mahpuslarla paylaşılmalıdır. Hapishanelerde öğrenimini sürdürmeye çalışan mahpusların örgün eğitimden yararlanma haklarına erişimlerini kısıtlayacak değil genişletecek perspektifte politikalar ve uygulamalar geliştirilmelidir.

7.3.4. Okula Gidiş Gelişler ve Sevkler

Üniversitelerin örgün eğitime katılımlarını kabul etmeleri halinde, kapalı hapishanelerdeki mahpuslar, dış güvenlik görevlileri eşliğinde sınavlara yerinde ya da hapishaneden katılabilmektedir. Açık hapishanelerdeki mahpuslar ise, hapishanenin bulunduğu belediye sınırları içindeki bir okula akademik takvim, ders ve sınav programlarına uygun olarak gidip gelme hakkına sahiptir.

7.3.5. Bilgisayar Kullanımı ve İnternete Erişim

Mahpusların hapisshanede belirlenen bölümlerde, personel eşliğinde ve idarenin verdiği izne bağlı olarak eğitimde teknolojik imkânlardan yararlanması mümkündür. Ancak hapisshane idareleri, mahpusların buna ilişkin taleplerini altyapı yetersizliği, güvenlik gibi gerekçelerle reddetmektedir. Mahpuslar idarenin bu kararlarına karşı hukuki itiraz mekanizmalarına başvurarak, kararın iptalini sağlayabilmektedir.

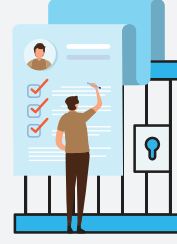
Bilgisayar kullanımına izin verilen mahpusların, bilgisayarları kendi odalarına götürmeleri mümkün değildir. Öğrenci mahpusların hapisshanede bilgisayar kullanımı için ayrılan bölümlerde, belirli saatler arasında, sınırlandırılmış internet bağlantısıyla UYAP üzerinden bilgisayar kullanmaları ve dersleri izlemeleri gerekir. Ancak, bilgisayar kullanımına ayrılan bu bölümlerin karanlık ve havasız olması, mahpusların kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için odalarına gidip gelmek zorunda olmaları gibi sorunlar, öğrenci mahpuslar açısından güçlük yaratmaktadır. UYAP sisteminde yaşanan teknik sorunlar ise, öğrenci mahpusların sınavlara girmesinin veya dersleri takip etmesinin önünde engel oluşturabilmektedir.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde teknolojik imkânların gelişmesiyle birlikte dijital dönüşümün gerçekleşmesine ilişkin çalışmalar kapsamında uygulanan Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesinin kapsamına öğrenim süreçleri de dahil edilmeli, her hapisshanede mahpus kapasitesine göre bilgisayar kullanımını ve internete erişimi sağlayacak altyapı ve bağımsız bölümler oluşturulmalıdır.

Hapiste İşçi

2023 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

3

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu

-

Psikososyal Servis

-

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz

-

Tecrit

1

Hapishane

2

Disiplin

-

Tematik

6

Sevk Talebi

-

Hak İhtali

-

Ayrımcılık

-

İşkence ve Kötü Muamele

-

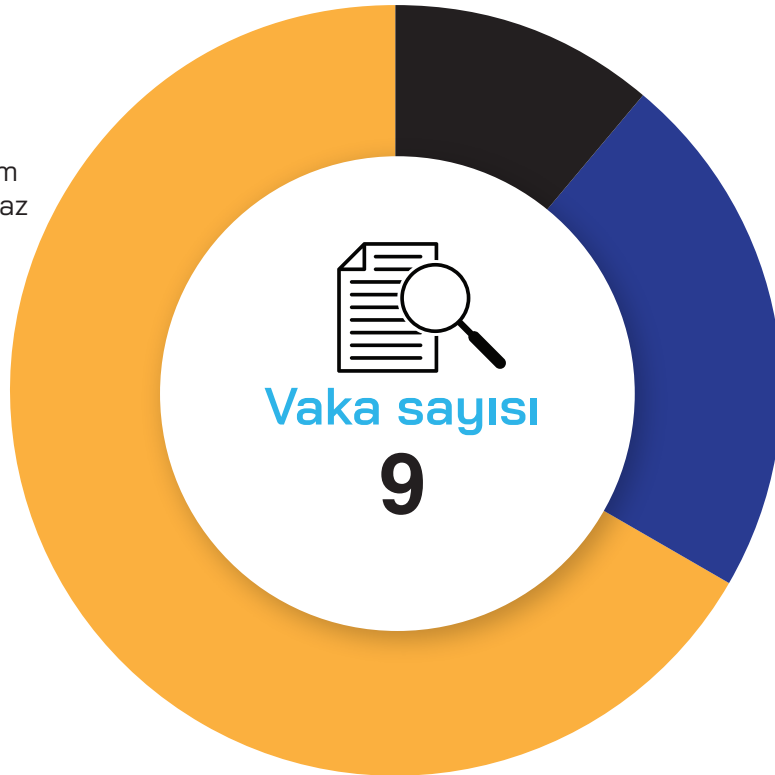
İfade Özgürlüğü

-

Görüş

-

8. İŞÇİ MAHPUSLAR

8.1. Tanım

Dışarıdan bir aile üyesi ya da yakını tarafından maddi destek alamayan mahpuslar, hapisanedeki ihtiyaçlarını karşılamak için İşyurtları Kurumlarına bağlı işlerde ve/ya hapisane yönetimin kendisinden talep ettiği işlerde çalışabilirler. Türkiye hapisanelerinde çalıştırılma ve işçi mahpuslar söz konusu olduğunda bu çalıştırılmanın biçimlerini aşağıdaki şekillerde kategorize etmek mümkündür:

Kurum içi temizlik, mutfak, kantin vb. işlerde çalışma: Hapishanelerde günlük temizlik, çay ocağı servisi, yemeklerin yapımı ve dağıtımı için özel olarak dışarıdan bir personel istihdam edilmez. Bu işleri, buna dair yasal bir uygulama ve düzenleme olmamasına karşın, "işçi koğuşu" olarak adlandırılan koğuşta bulunan mahpuslar yapar. Bu koğuşlarda mahpuslara yapılan iş karşılığı bir "ücret" ödenmez ancak hapisane yönetimi bu işler karşılığı mahpusun kantin hesabına harçlık mahiyetinde bir meblağ yatırabilir.

İşyurtlarında çalıştırılma: Mahpuslar kapalı ve açık hapishanelerde İşyurtları Kurumu bünyesinde kurulmuş olan atölyelerde hapisane içi ve dışında (adliye çay ocakları ve otoparkları vb.) çalıştırılabilirler.

Kamu sektöründe çalıştırılma: Hapishanelerle kamu kuruluşları arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde açık hapishanelerde tutulan mahpuslar bu kurumların bünyesinde çalıştırılabilirler. Bu bağlamda, Cumhuriyet Başsavcılıklarının, çeşitli askeri kuruluşların, belediyelerin genel temizlik işleri, bu çalıştırılma biçimlerinin başında gelir.

Özel sektörde çalıştırılma: Hapisane idarelerinin özel şirketlerle yaptıkları anlaşmalar kapsamında açık ve kapalı hapishanelerdeki mahpuslar, bu şirketler hesabına çalıştırılabilirler. Bu anlaşmalar kapsamında mahpuslar, tekstil işlerinden, ayakkabı ve mantı yapımına kadar pek çok farklı işte çalıştırılabilir.

Anayasa'nın 18. maddesinde, "Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır," ifadesi yer almaktadır ancak ilgili maddenin devamında hapisanede çalış(tırıl)ma istisna olarak tanımlanır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 29. Maddesinin 1. fıkrasına göre ise "Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler."³⁰ Bu bağlamda, eğer bir sağlık problemi yoksa ve meslek sahibi değilse hükümlü bir mahpusun hapisanede çalışması zorunludur. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise, hapisanede çalıştırma amacının, mahpusların tahliye edildikten sonra yaşamlarını sürdürebilecek meslek ve sanatları öğrenmelerini sağlamak ve üretme isteklerini güçlendirmek olduğu belirtilmiştir.

8.2. Genel Durum

Hapisanede çalışan işçi mahpusların çoğunluğunun açık ceza infaz kurumlarında tutulmaları ve Temmuz 2023'e kadar Covid-19 izninde olmaları nedeniyle işçi mahpusların bir kısmının da izinli sayılmaları, işçi mahpuslara ulaşmamızı zorlaştıran faktörler arasındadır. Bunun yanında bazı işçi mahpuslar da işlerini kaybetme korkusu yaşamaları, psikolojik ya da ekonomik şiddete maruz kalma ihtimalleri nedeniyle yaşadıkları sorunları derneğimize sık bir şekilde aktaramamaktadırlar.

³⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5275.pdf>. Erişim Tarihi: 24.06.2022

8.3. Öne Çıkan Başlıklar

8.3.1. İşyurtları Kurumu

İşyurtları Kurumunun hedefleri arasında, daha fazla hükümlü ve tutuklunun işyurdunda çalıştırılmasını sağlamak, açık ceza infaz kurumlarının sayısını artırmak, mal ve hizmet üretiminde kaliteyi artırmak vardır. Hükümlü ve tutukluların meslek edinmesini sağlayarak topluma yeniden kazandırılması da İşyurtları Kurumunun hedefleri arasında yer almaktadır.

Politika Önerisi:

Çalışmak zorunlu olmamalıdır. Çalışan mahpus ile çalışmayan mahpus arasında bir statü farkı oluşturulmamalıdır.

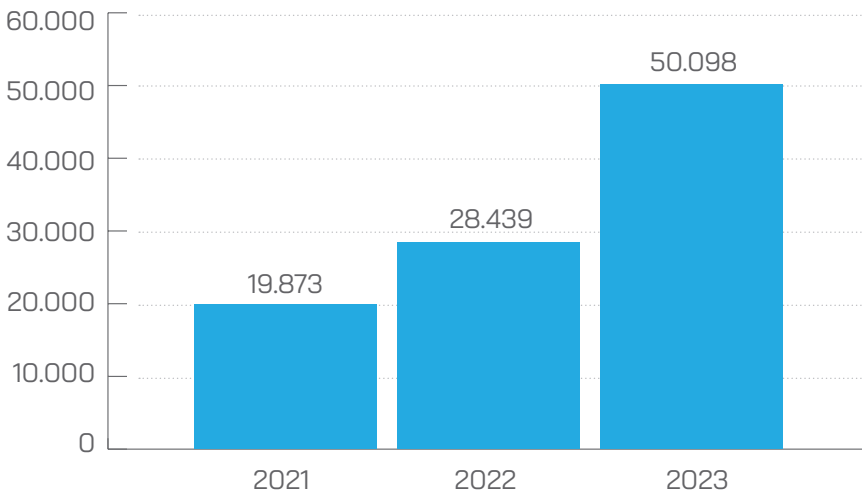
2023 yılında işyurtları bünyesinde çalışan mahpusların aldıkları yevmiyeler iki kere değişmiştir. 2023 yılında usta statüsünde çalıştırılan mahpusların yevmiyesi ilk olarak 80 TL iken diğer statüde çalıştırılan mahpusların yevmiyeleri sırasıyla şu şekildedir: Kalfa için 75 TL, çırak için 70 TL, stajyer için 65 TL olarak belirlenmiştir.

2023 Temmuz ayında çalıştırılan mahpusların yevmiyeleri değiştirilmiş ve usta statüsünde çalıştırılan mahpusların aldığı yevmiye 110 TL, kalfa statüsünde çalıştırılan mahpuslar için 105 TL, çırak statüsünde çalıştırılan mahpuslar için 100 TL, stajyer mahpuslar için ise 95 TL olarak belirlenmiştir.

Tutuklu ve hükümlülere ödenen fazla mesai ücreti ise 6 TL olarak belirlenmiştir. İşçi mahpuslara verilen ücretler yoksulluk sınırının ve asgari ücretin bayağı altında kalmıştır.

2023 yılı içerisinde Adalet Bakanlığı'na "Türkiye hapisanelerinde çalışan ve sigortası yatan mahpus sayısı kaçtır?" şeklinde yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusuna; "Genel müdürlüğümüz tarafından sigortalı çalışan hükümlü ya da tutuklu sayısına ilişkin herhangi bir istatistik tutulmamaktadır." şeklinde cevap verilmiştir. Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu'nun faaliyet raporunda 2023 yılı çalışan hükümlü/tutuklu sayısı 50.098 olarak verilmiştir.

Yıllara göre çalışan hükümlü ve tutuklu sayısı

2023 yılında çalışan hükümlü ve tutuklu sayısı 2022 yılına göre %76,16 oranında artış göstermiştir.

Mahpuslar işyurtları kurumunda; unlu mamuller, gıda paketleme faaliyetleri, hayvancılık faaliyetleri, maden işleme faaliyetleri gibi iş kollarının yanında hizmet faaliyeti içerisine giren çay ocakları, kafeteryalar, satış mağazaları, kantinler ve adliye otoparkları ile personelin ve vatandaşların ihtiyaçları doğrultusunda sosyal tesis, restoran vb. gibi alanlarda çalışabilmişlerdir.

Mektup ve danışma hattı aracılığıyla derneğimize başvuruda bulunan işçi mahpuslar iş güvenliklerinin olmaması, hasta mahpusların ağır işlerde çalıştırıldıkları, ücretlerin yetersiz olduğuna dair derneğimize başvurularda bulunmuşlardır.

Ayrıca çalışmak isteyen mahpusların da çalışma talepleri reddedilmiştir. Özellikle çalışmak isteyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar ve LGBTİ+ mahpusların çalışma talepleri reddedilmiştir.

8.3.2. Mahpuslara Yönelik Mesleki Eğitim Çalışmaları

9 Mart 2020 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında imzalanan Eğitim Öğretim İş Birliği Protokolü kapsamında ceza infaz kurumları bünyesinde adalet mesleki eğitim merkezleri oluşturma projesi 2023 yılında devam etmiştir.

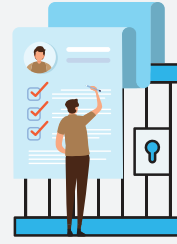
2023 yılı içinde 7 adet müstakil ve 5 adet bağlı adalet mesleki eğitim merkezi açılmış, okul sayısı toplam 45 olmuştur. Bu okullarda halen öğrenmelerine devam eden 936 hükümlü öğrenci bulunmaktadır. Bu projeye beraber mahpuslara yönelik yürütülen mesleki eğitim çalışmalarının daha sistematik, mesleki eğitim prensiplerine uygun ve daha nitelikli olarak devam etmesi amaçlanmıştır.

Kurum dışında faaliyet gösteren ve alınan COVID-19 önlemleri kapsamında 2020 yılında faaliyetlerine ara verilen kafeterya, çay ocağı, kantin, atölye vb. yerler, COVID-19 önlemlerinin devam etmesi nedeniyle 2021 yılında da faaliyet gösterememiştir.

2021 yılı içerisinde işçi mahpuslar tarafından derneğimize, ücretlerin yetersiz olduğuna, PCR testi pozitif çıkan mahpuslarla aynı ortamda çalıştırıldıklarına, bazı infaz koruma memurları tarafından psikolojik şiddete uğradıklarına dair şikâyetler aktarılmıştır. Bunun yanında, çay ocağı ve yemekhanede çalışan mahpuslara iş sağlığı ve güvenliği uyarınca uygulanması gereken muayene ve kontrollerin uygulanmadığı, iş sağlığı ve güvenliği için gerekli olan tulum, çizme, eldiven gibi temel ihtiyaçların karşılanmadığı bildirilmiştir.⁵⁴

Hapiste Yabancı

2023 yılında
mektuplaşılan
mahpus sayısı

79

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu

-

Psikososyal
Servis

-

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz

1

Tecrit

4

Hapishane

21

Disiplin

3

Tematik

22

Sevk Talebi

14

Hak ihlali

15

Ayrımcılık

4

İşkence ve
Kötü Muamele

6

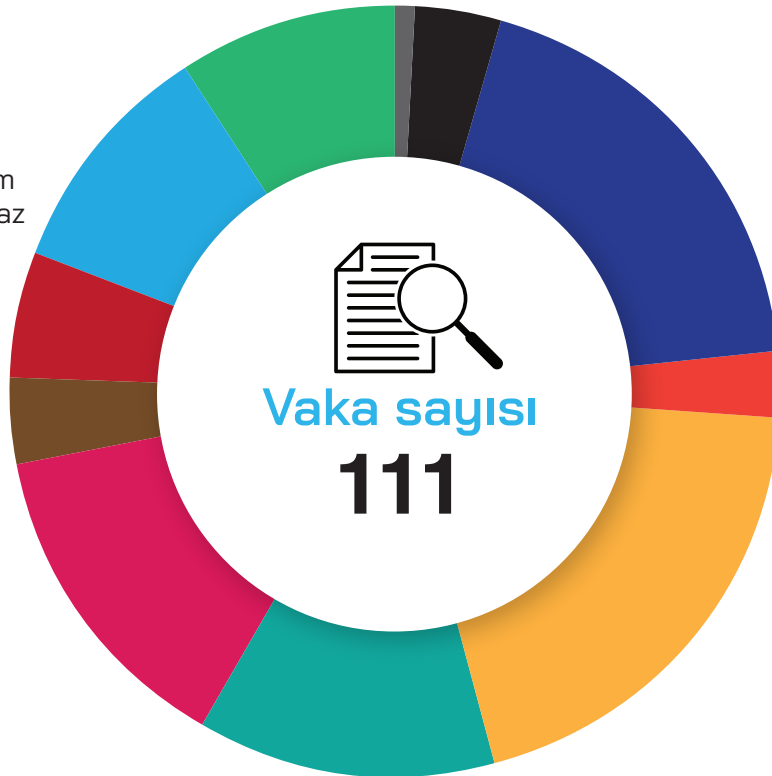
İfade
Özgürlüğü

11

Görüş

10

9. YABANCI MAHPUSLAR

9.1. Tanım

Yabancı uyruklu mahpuslar, hapse konuldukları ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan tüm kişilerdir. Bu kişiler arasında söz konusu ülkede hukuki daimi ikamet statüsüne sahip olanlar da vardır. Bunlar, uzun süreli ikamet etmek, yeni toplumlar oluşturmak veya mevcut toplumlara katılmak amacıyla o ülkeye taşınmış olma özelliği taşıyan göçmenlerdir. Ancak yabancı mahpus kategorisi, turistler, transit geçiş yapan veya ticari veya kişisel işleri için geçici olarak ülkede bulunan kişiler, ayrıca kaçak göçmenler, sığınmacılar ve ulus-ötesi suçlara karışanlar gibi çeşitli durumlardaki kişileri de kapsar. Hapishane istatistikleri dâhil olmak üzere suç ve ceza adaleti istatistikleri bu konuda ayırım yapmamakta ve sadece genel kapsamlı yabancılar kategorisini kullanmaktadır³¹.

9.2. Genel Durum

Çeşitli nedenlerden kaynaklı sınırlamaları nedeniyle Türkiye hapishanelerine dair bilgi edinme yolları oldukça sınırlıdır. Sivil toplum örgütleri, bağımsız araştırmacılar ve akademisyenlerin gözlem yapacağı, üretimde bulunabileceği bir zeminin hapishanelerde var olmaması nedeniyle bilgi edinme yolları, resmi başvurular ve soru önergelerinden ibarettir.

Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü (CTE), yabancı mahpuslara ilişkin düzenli istatistiki veri yayınlamamaktadır. 2023 yılına dair elimizdeki son güncel veriler İyi Parti Balıkesir Milletvekili Turhan Çömezi'nin soru önergesine Adalet Bakanlığı'ndan gelen yanıt ve CTE Genel Müdürü Enis Yavuz Yıldırım'ın TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nda yaptığı açıklamadan ibarettir. Balıkesir Milletvekili Turhan Çömezi'nin yaptığı bilgi edinme başvurusuna gelen 20 Kasım 2023 tarihli cevaba göre Türkiye hapishanelerinde 1 Eylül 2023 tarihi itibarıyla 11 bin 345 yabancı uyruklu tutuklu ve hükümlü mahpus bulunmaktadır.³²

CTE Genel Müdürü Enis Yavuz Yıldırım ise 19 Ocak 2023 tarihinde TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nda Espiye, Bolu ve Almanya cezaevleri raporlarının görüşüldüğü toplantıda hapishanelerdeki yabancı mahpus oranı ve sayısına dair açıklamalarda bulundu. İlgili toplantıda Yıldırım, "Bizdeki yabancı oranı yüzde 4,9 -Türkiye'deki toplam orana nispeti yüzde 4,9- toplam 15 bin civarında yabancı hükümlü ve tutuklumuz var" dedi.³³

CTE Genel Müdürlüğü'nün 2 Ocak 2023 tarihinde açıkladığı ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlü mevcutları ise şöyledir;³⁴

- Hükümlü: 298.975
- Tutuklu: 42.522
- Toplam: 341.497

³¹ Avrupa Konseyi Yıllık Ceza İstatistikleri – SPACE I 2022 Temel Bulgular, Çev. CİSST, İstanbul, 2023, s. 11

³² <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y1/T7/WebOnergeMetni/Of72abde-8fa9-4c7e-b50f-2d505bd14844.pdf>

³³ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3095

³⁴ <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/9012023084752istatistik-1.pdf>

CTE Genel Müdürü Enis Yavuz Yıldırım'ın açıklaması ve CTE Genel Müdürlüğü'nün Ocak 2023 verileri dikkate alındığında Türkiye hapishanelerindeki yabancı mahpus sayısının 16 binin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Diğer yandan; CTE'nin 22 Mayıs 2023 tarihine açıkladığı 2022 yılı Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 'ne göre de 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla 341 bin 294 mahpustan 15 bin 28'i yabancı uyruklu mahpustur. Bu veriye göre ise yabancı uyruklu mahpus sayısı son 6 yılda %338 artış gösterdi.

Yabancı mahpusların uyruk dağılımı, 2017 yılından bu yana Adalet Bakanlığı ve CTE tarafından açıklanmamaktadır. Bu konuda CİSST olarak yaptığımız bilgi edinme başvuruları, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun "Kurum içi düzenlemeler" başlıklı 25. Maddesine dayandırılarak yanıtız bırakılmaktadır. Son açıklamanın yapıldığı 1 Kasım 2017 tarihi itibarıyla Türkiye hapishanelerinde bulunan 201 bin 010 mahpusun 5 bin 932'si yabancı uyrukludur. 37'si uyruksuz olmak üzere toplam 129 farklı ülkeden mahpus bulunmaktadır.

Yıllara göre Türkiye'nin yabancı mahpus verilerine baktığımızda hızlı ve yoğun şekilde alınan göçlerin yansımaları görülebilmektedir. Türkiye'nin Orta Doğu ve Orta Asya'dan Avrupa'ya geçiş için bir güzergâh olduğu gerçeği göz önüne alınırsa yabancı uyruklu mahpus sayısının ilerleyen yıllarda da artmaya devam edeceği öngörülebilmektedir. Hem göçten kaynaklı sorunların çözümü hem de yabancı uyruklu mahpusların yaşadığı sorunların önüne geçilmesi için adalet bakanlığı sivil toplum örgütleri ile iletişim halinde ortak politikalar üretmesi önemli bir yerde durmaktadır.

9.3. Öne Çıkan Başlıklar

9.3.1. Dil Engeli

Yabancı mahpuslar, hapishane süreci öncesinden, gözaltına alınmalarından itibaren dil ile ilgili sorunlar yaşamaya başlamaktadırlar. Sorguları çoğu zaman yabancı dil bilmeyen kolluk kuvvetleri tarafından tercüman desteği olmaksızın yapılmaya çalışılmakta ve yine benzer şekilde savcılık ve mahkeme aşamasında da kendilerini ifade etmede yaşadığı sorunlar nedeniyle tutuklanabilmektedirler. Şüphesiz ki aynı dili konuşmayan insanlar birbirlerini anlamakta güçlük yaşamaktadırlar. Türkiye'deki ulusal mevzuata göre hapishanede yaşamak için gerekli olan bilgiler, (disiplin suçları ve cezaları, bilgi edinme ve şikâyet yolları, hak ve sorumlular vb.) Türkçe bilmeyen yabancı uyruklu hükümlü mahpuslar için öncelikli olarak kendi dillerine ancak mümkün olmadığı durumlarda da İngilizce, Fransızca ve Almanca 'ya çevrilmek ve bildirilmek zorundadır.³⁵ Ancak mevcut durum bu yasal düzenlemenin tam terini göstermektedir.

Derneğimize gelen başvurulardan yola çıkarak dil engelinden kaynaklı yabancı mahpusların haklarını ve sorumluluklarını tam olarak bilmediklerini ifade edebiliriz. Özellikle sorumluluklarını bilmemekten kaynaklı olarak yabancı uyruklu mahpuslar çeşitli disiplin cezalarıyla karşılaşabilmektedirler. Benzer bir şekilde; haklarını bilmemekten kaynaklı olarak da yaşadıkları sorunlara ilişkin sağlıklı resmi başvuru yapamamaktadırlar. Bu durumla bağlantılı olarak kendilerini savunamayarak ekstra mağduriyetlere maruz kalabilmektedirler. Tüm bunların ötesinde haklarını ve sorumluluklarını sözlü olarak bilse dahi bir yabancı mahpus Türkçe olarak dilekçe yazamadığı için hizmetlere erişimde problem yaşayabilmektedir.

Yabancı uyruklu mahpuslar, basılı, görsel ve işitsel yayınlara erişim söz konusu olduğunda da dil ile ilgili engellerle karşılaşmaktadırlar. Hapishane kütüphanelerindeki yabancı dillerdeki yayınlar konusunda sağlıklı bilgilendirmeler yapılmadığı için Türkçe bilmeyen yabancı mahpuslar bu kaynaklardan da yararlanamamaktadırlar.

³⁵ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi: 20/3/2006, No: 2006/10218, Madde 68 (1)

Politika Önerisi:

Hukuki prosedürler, hapisane kuralları, dilekçe örnekleri ve diğer bilgilendirici notlar yabancı uyruklu mahpusların konuştuıkları dillere çevrilmeli, gerekirse konsolosluklardan tercüme desteği talebinde bulunulmalıdır. Bu metinler yabancı mahpusa hapisaneye girdiği gün verilmeli, ihtiyaç halinde metinde anlaşılmayan kısımlar açıklanmalıdır.

9.3.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Adalet erişim konusunda olduğu gibi sağlık hizmetlerine erişimde de yaşanan sorunların başında dil ile ilgili engeller gelmektedir. Türkçe bilmeyen bir yabancı mahpus, hapisane çalışanları dil bilmediği ya da tercüme hizmeti sağlamadığı durumlarda sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşamaktadır.

Bir mahpusun revire çıkmak için öncelikle Türkçe olarak dilekçe yazması gerekmektedir. Bu nedenle Türkçe bilmediğinde sağlık hizmetine erişememektedir. Buradaki tek çözüm yolu yabancı mahpusların koğu arkadaşlarından yardım istemeleridir. Yani tamamıyla mahpusların inisiyatifine bırakılmış adil olmayan bir durum söz konusudur.

Dilekçe sorununu aşabilen bir yabancı mahpus revire çıkabildikten sonra da dil ile ilgili engellerle karşılaşmaya devam etmektedir. Revir doktoru ya da daha sonraki süreçte hapisanedeki sağlık personelinin yabancı dil bilmediği durumlarda da yabancı mahpusların, hastalık teşhis ve tedavisinde gecikmeler veya hastaneye sevk olamama ve ilaca erişememe gibi problemler yaşanabilmektedir.

Sağlık için gerekli olan ekipman söz konusu olduğunda eğer özel bir rapor yoksa gerekli maddi bedeli mahpusların kendisi ödemesi gerekmektedir. Yabancı uyruklu mahpusların maddi gelir ve dayanışmadan yoksun oldukları gerçeği düşünüldüğünde bu konuda da sorun yaşadıkları ifade edilebilir.

Politika Önerisi:

Sağlık hakkına ve sağlık politikalarına dair gerekli bilgilendirmeler şeffaflık gözetilerek farklı dillerde yapılmalıdır. Mahpuslara sağlık hizmetlerinden faydalanırken de çevirmen desteği sunulmalıdır.

9.3.2. Görüşler

Yabancı mahpuslar, ziyaretçi kabulü, telefon ile haberleşme ve görüntülü görüşme konularında diğer mahpuslarla aynı haklara sahiptirler. Mahpuslar, biri açık, üçü kapalı görüş olmak üzere ayda dört kez ziyaret edilebilir. Ayrıca bir mahpus ile ağır müebbet hükümlüsü değilse her hafta maksimum 10 dakika telefon görüşmesi yapılabilir. Yasal olarak tüm mahpuslar eşit ziyaret ve telefon hakkına sahip olsa da yasalardaki bu eşitlik, uygulamada yabancı mahpuslar aleyhine bir zemin oluşturmaktadır.

Yabancı uyruklu mahpusların, açık/kapalı görüş, telefon ve görüntülü görüş haklarından faydalanabilmeleri için yakınlık bağlarını diplomatik temsilcilikler aracılığıyla kanıtlamaları gerekmektedir³⁶. Türkiye'de temsilciliği olmayan veya farklı nedenlerle temsilciliği çalışmayan ülkelerin vatandaşı olan yabancı mahpusların, aileleri ve yakınlarıyla görüşmeleri mümkün değildir. Ayrıca ülkesinin resmi temsilciliğiyle iletişim kuramayan mahpuslar da telefonla haberleşme haklarından yararlanamamaktadır. Bu durum da yabancı mahpuslar için ciddi bir hak ihlali oluşturmaktadır.

³⁶ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi: 20/3/2006, No: 2006/10218, Madde 88/2-r

Yabancı mahpusların yakınları için ziyaret, Türkiyeli mahpusların yakınlarına göre çok daha masraflıdır ve çok daha fazla zaman alıcıdır. Bu nedenle yabancı mahpusların yakınları, ziyarete çok daha az gelebilmelerine rağmen, geldiklerinde mahpuslarla görüşebildikleri süre Türkiyeli mahpusları ile aynıdır.

Diğer yandan; yabancı uyruklu mahpusların görüş yapabilmeleri için adli suçlardan hükümlü ve tutuklu yabancı mahpusların ziyaretçilerinin ziyaretten 1 hafta önce, terör veya örgütlü suçlardan hükümlü ve tutuklu yabancı mahpusların ziyaretçilerinin ise ziyaretten 15 gün önce ilgili Cumhuriyet Başsavcılıklarına başvuru yapmaları gerekmektedir.³⁷ Söz konusu başvuru, mahpusun bulunduğu kurumun bağlı olduğu adliyedeki muhabere bürosuna posta aracılığıyla da yapılabilmektedir.

Politika Önerisi:

Can güvenliği ve hukuki güvenlik gerekçesiyle vatandaşı olduğu ülkenin konsolosluk/büyükelçiliklerine ulaşmak istemeyen yabancı mahpusların görüş haklarını kullanabilmeleri için mahpusların can güvenliği ve hukuki güvenlikleri de gözetilerek alternatif bir sistem kurulmalıdır.

Açık ya da kapalı görüş için ailesi ziyarete gelemeyen yabancı uyruklu mahpusları düşündüğümüzde telefon görüşmesinin süre sınırı aleyhlerine olmaktadır. Ülkeler arasındaki saat farkı da yabancı mahpusların telefon görüşü yapamamasına sebep olmaktadır. Ayrıca ülkeler arasında yapılan telefon görüşmeleri şehir içi ve şehirlerarası telefon görüşmelerine göre daha pahalı ücretlendirildiği için yabancı mahpusların sınırlı olan maddi imkanlarını zorlamaktadır.

Görüntülü telefon görüşmesi için gerekli teknik altyapıya sahip hapishanelerde haftalık ziyaret hakkını kullanamayan mahpusların bir sonraki telefon görüşme süresine 30 dakika ek ilave süre tanınır. Bu süre devredilemez, ziyaret hakkının kullanılmadığı haftadan sonraki ilk hafta ile sınırlı tutulmaktadır. Bu kapsamdaki görüşmeler aynı hafta içerisinde toplam üç görüşmeyi aşmamak koşuluyla 10'ar dakikalara bölünmek suretiyle de yapılabilir. Bu görüşmeler görüntülü yapılabileceği gibi sadece sesli olarak da yapılabilir³⁸. Bu uygulamadaki sınırlılıklar da yabancı mahpusların özgün durumlara bağlı olarak zaman zaman hak ihlalleri doğurabilmekte ve mağduriyet yaratabilmektedir.

Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların ailelerinden uzak olmaları göz önüne alınarak telefon görüşmelerinde saat farklarını dikkate alan düzenlemeler yapılmalıdır. Maddi olarak zor durumda olan mahpuslar, telefon kartı olmadan da telefon görüşmesi ve/ya görüntülü görüşme yapabilmelidir. Yabancı mahpusların talepleri doğrultusunda görüntülü görüşme imkânı olan hapishanelere sevkleri gerçekleştirilmelidir.

³⁷ Hükümlü ve Tutukuların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, Dördüncü Kısım: Yabancı Uyruklu Hükümlü ve Tutuklu Ziyareti, Madde:27

³⁸ Mahpus Hakları El Kitabı haz. Haddice Korkut, Ruken Altun, CİSST, İstanbul 2023 s.36

9.3.3. Ekonomik Zorluklar

Türkiye hapisanelerinde, aydınlatma elektriği ve musluktan akan su dışında her şeyin parası mahpuslar tarafından ödenmektedir. Yaşam için zaruri olan üç yemeğin parası dahi bir mahpusun hükmü kesinleştikten sonra iâşe bedeli adı altında belli periyotlarla kendisinden ya da ailesinden talep edilmektedir. Örneğin; bir mahpus çay içmek istediğinde, demleyeceği çayı da suyu ısıtmak için kullanacağı aleti de kullandığı elektriğin bedelini de ödemektedir. Televizyon izlemek istiyorsa kantinde satılan televizyonu satın almakta ve yine kullandığı elektriğin parasını ödemektedir. Tüm bunların ötesinde, yaşam için zaruri olan temizlik ve hijyen malzemelerini dahi satın almak zorundadırlar.

Yukarıdaki söz konusu durum haberleşme için de geçerlidir. Aileleri ve yakınları ile yaptıkları telefon ve görüntülü görüşmelerin ücretlerini de mahpuslar kendileri ödemektedirler. Eğer bir mahpus, maddi güçten yoksunsa ailesi ve yakınları ile ne mektup ne telefon ne de görüntülü görüşme yoluyla haberleşebilmektedir. Enflasyon ve ekonomik kriz koşullarıyla bağlantılı olarak kantin fiyatlarında yaşanan artışlar, mahpusların yaşamlarını her geçen gün daha da derinden etkilemektedir.

Çok düşük ücretler karşılığında olsa dahi, açık/kapalı ceza infaz kurumlarındaki iş atölyelerinde çalışmak yabancı mahpuslar için çok önemlidir. Çalışma hakkından yararlanmayan mahpuslar, aileleri ve yakınlarının gönderdiği sınırlı miktardaki para ile hapisanede yaşamaya çalışmaktadır. Yabancı mahpuslar, bu imkândan da çeşitli nedenlerden dolayı yoksun olabilmektedir. Ailelerin yoksul olması, iletişim kanallarının sınırlılığı, ülkeler arası yüksek havale ücretleri ve ülkelerdeki iç sorunlardan kaynaklı olarak yabancı mahpuslar, mahpusluk sürecinde yoksulluğa maruz kalabilmektedir. Örneğin; Western Union üzerinden gönderilen bir parayı hapisanede bulunan bir mahpusa yatırmak için Türkiye'de bulunan birisi gönderilen parayı çekip PTT ya da Vakıf Bank üzerinden mahpus adına yatırmalıdır. Yabancı mahpusların, Türkiye'de bulunan bir yakını olmadığı düşünülürse bu çözüm yolu, çoğu zaman yeterli olmamaktadır.

Tüm bunlar dışında; hapisanelerdeki düşük çalışma ücretleri de çoğu zaman temel ihtiyaçların tedariki için yeterli olmamaktadır. Ayrıca ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, iş atölyelerinden ve kurslarından faydalandırılmamaktadırlar. Bu nedenle yabancı uyruklu bir ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü için mevcut koşullar daha zordur. Kalıcı çözüm olmamakla beraber bazı sivil toplum örgütleri üzerinden yapılan kıyafet desteği, yabancı mahpuslar için son derece değerlidir.

9.3.5. Başka Bir Ülkeye veya Hapishaneye Nakil

Türkiye hapisanelerinde tutulan yabancı uyruklu mahpusların, nakil ücretini kendileri karşılamak ve gerekli prosedürü gerçekleştirmek kaydıyla, vatandaşı oldukları ülkeye veya sosyal bağlarının güçlü olduğu bir başka ülkeye nakledilme hakları vardır³⁹. Fakat yabancı bir mahpus, gerekli tüm koşulları yerine getirse dahi bu süreç bürokratik engeller nedeniyle iki yılı bulabilmekte ve hatta geçebilmektedir. Ayrıca Türkiye'de yabancı mahpusların nakil başvuruları, sırasıyla ilk olarak ilgili savcılık, ardından CTE, Adalet Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, mahpusun vatandaşı olduğu ülkenin konsolosluğu ve son olarak karşı ülkedeki resmi mercilere gitmektedir. Çoğu zaman bu uzun süren bürokratik süreç, yabancı mahpuslar için hem maddi hem de manevi olarak zorlayıcı olmaktadır.

Tüm bunlar dışında; hapisanelerdeki düşük çalışma ücretleri de çoğu zaman temel ihtiyaçların tedariki için yeterli olmamaktadır. Ayrıca ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, iş atölyelerinden ve kurslarından faydalandırılmamaktadırlar. Bu nedenle yabancı uyruklu bir ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü için mevcut koşullar daha zordur. Kalıcı çözüm olmamakla beraber bazı sivil toplum örgütleri üzerinden yapılan kıyafet desteği, yabancı mahpuslar için son derece değerlidir.

³⁹ Ceza İnfaz Kurumlarının Tahsisi, Nakil İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında Genelge, Genelge No: 167, Tarih: 5 Haziran 2015

Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların ülkelerine nakledilmelerine dair prosedürler sadeleştirilmeli, bu yolla süreç hızlandırılmalı ve nakil isteyenlerin yaşadıkları mağduriyetlerin önüne geçilmelidir.

İletişim Bilgileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum
Derneği (CİSST)
Caferağa Mahallesi, General Asım
Gündüz Caddesi, 34710, No 68/9,
Kadıköy/ İstanbul / Türkiye
+90 216 450 50 05
info@cisst.org.tr
Bizi takip edin

 @cisstdernegi

 @cisstdernegi

 Ceza İnfaz Sisteminde
Sivil Toplum Derneği

 CİSST

 CİSST

 Ceza İnfaz Sisteminde
Sivil Toplum Derneği

Herhangi bir şikayet, öneri ya da yorumunuz için geribildirim@cisst.org.tr mail adresini kullanabilirsiniz.

CISST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM